

România literară

CONGRESUL CONSILIILOR
OAMENILOR MUNCII

(Paginile 12—15)

PE O NOUĂ TREAPTĂ

RECENTA Plenară a C.C. al P.C.R. se înscrie ca o bogată contribuție menită a concretiza spiritul continuu novator al conducerii partidului nostru, orizontul larg deschis și totodată acuitatea privirii constructive a secretarului său general, sugerind mereu trăirea la înalți parametri a hotărârilor Congresului al XI-lea, meditănd neconținut la legitățile dialecticii de concretizare a lor. Model în continuă perfecționare, complexul acestor hotărâri, sub incidența revoluției tehnico-științifice, devine pe fiecare un generator de inteligență și de energie, un proces pe o spirală mereu ascendentă a dezvoltării multilaterale în tot mai numeroase și variate nuanțe. Ca atare, frecvența și amploarea unor asemenea impacturi de conștiință precum plenarele Comitetului Central, completate, practic, cu vizitele de lucru, „la fața locului”, congresele diferitelor categorii de oameni ai muncii, reuniunile de profundă și eficientă dezbateră la nivelul instituțiilor, — iată un evantai din ce în ce mai larg al participării, nu doar „reprezentative”, ci de fond, a maselor populare la procesul — general — de propășire a țării, în toate sectoarele ei.

Evident, prioritatea problemelor economice este structural motivată în edificarea societății noastre. Dar, pe măsura succesele în economie, în orbita preocupărilor majore a intrat necesitatea sporului de perfecționare a conducerii societății. În Programul partidului — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu — se prevede sarcina de a acționa cu consecvență în spiritul concepției noastre revoluționare despre lume, pentru a asigura participarea tot mai eficientă a maselor populare, începând cu clasa muncitoare, la conducerea tuturor sectoarelor de activitate.

În acest spirit sînt definite și reglementările noi cu privire la răspunderea directă a celor ce lucrează în domeniul presei, radioteleviziunii, editurii, creației literar-artistice în întreaga arie cultural-educativă. Noua reglementare pornește de la principiul afirmării rolului politic conducător al partidului nostru în toate domeniile de activitate. Nu se poate concepe să fii membru al unui partid revoluționar și să nu acționezi acolo unde crezi pentru a aplica linia sa politică generală. Prin urmare, trebuie să înțelegem — a accentuat tovarășul Nicolae Ceaușescu — că, renunțînd la măsurile administrative, de cenzură, cum se spune, introducem controlul revoluționar, controlul de partid, răspunderea, autorăspunderea fiecăruia față de partid, față de popor. Corolar : această nouă reglementare, implicînd creșterea răspunderii organelor colective din toate aceste domenii, va duce la ridicarea nivelului întregii activități din presă, radioteleviziune, literatură și artă.

Înalt semn de încredere în capacitatea de răspundere partinică a celor investiți cu sarcinile de concretizare a muncii editoriale și a celei consacrate revistelor literare, se înțelege că Uniunii Scriitorilor — prin biroul, consiliul, asociațiile cu secțiile de Poezie, Proză, Critică, Traduceri — îi revine astăzi înaintea un rol mai amplu și mai aplicat ca cel al valorilor în zămislirea și promovarea artei culturale. Fructificînd mai temeinic și mai îndrăzneț experiența de pînă acum e de așteptat determinarea astfel — a unui flux încă mai viu de responsabilitate a celor ce dau viață număr de număr publicărilor periodice ca exponente ale contemporaneității noastre literar-artistice.

Mai presus, în acest sector, tovarășul Nicolae Ceaușescu a atras luarea-aminte asupra îndatoririlor de acută necesitate — a înlăturării unei veritabile cotituri în activitatea criticii literar-artistice. În însăși experiența revistei noastre — și aceasta o spunem doar determinanți de aspectele flagrant negative dintr-un recent număr — au reieșit, mai mult decît simptomatic, carențe serioase în ce privește discernămintul și demersul critice — de la selectarea titlurilor ce apar pînă la abordarea propriu-zisă a cărților respective. Un subiectivism — nu dată afirmat chiar ca programatic — a făcut să reveleze criterii dacă nu direct străine de tradițiile criticii noastre științifice de prestigiu, oricum

George Ivașcu

(Continuare în pagina 2)



ROMULUS LADEA : Mama

Mama

ALEXANDREI CEAUȘESCU — În memoriam

Piatra flacăra izvorul și văzduhul casei

Mama,

Alean între lumini,

Născătoarea din lacrimi,

Din ierburi, din soare,

Din străvechimea acestui pămînt,

Cumințenia Pămîntului.

I-a născut și crescut oameni,

L-a născut și crescut Om.

Trupului de copil

I-a dat văz, auz, mers drept și puternic.

Frumos, după gînd.

Ochiul mare, ochiul cald i l-a deschis
pămîntește,

Aburit cu ziuă plină

Oglindindu-i-l în dor.

Voință ca fierul,

Fire ca oțelul,

Cuvînt armonie rotînd, trandafir.

Mereu legănînd, crescînd, ocrotînd,

Viață curată, să treacă prin lupte,

De zbuciume arsă, la aer, să ceară

Ziua cu pecete de izbîndă clară.

Fiul.

Pentru țara lui

Și poporul lui

Pentru strălucirea

Stelei neamului.

Și ca lumina mare

Floarea soarelui

Trece mama — gînd

Fiul să înalțe fruntea cînd e vînt.

Lumină să iasă din roua de suflet.

O, și cînd oasele mumii

Rabdă ascunderea Lumii

Ca luna ca steaua

Ca vara ca neaua,

Zarea îi petrece

Frumusețea ei de mamă.

Pescă timp, aud tăcerea

Cura ieșind din plînsul lumii

Intră-n nouri, îi desface :

Zarea cîntă

tremurîndă

a lumină și a pace.

Violeta Zamfirescu

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Dărie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivașcu. Redactor șef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție : Roger Câmpeanu.

PE O NOUĂ TREAPTĂ

(Urmare din pagina 1)

departe de finalitățile ei. Spunem aceasta în raport cu imperativul atât de clar exprimat de secretarul general al Partidului la recenta Plenară : „Avem nevoie de o critică literară și artistică făcută de pe poziții revoluționare materialist-dialectice”. Și pentru a fi încă mai explicită, această indicație majoră a fost argumentată cu precizarea : „Nu avem — repet pentru a nu știu cîta oară — mai multe concepții filosofice în România, ci una singură : materialismul dialectic și istoric. Aceasta este de fapt, ca să spun așa, singura cenzură și nu mai avem nevoie de alta. Ea trebuie să asigure eliminarea a tot ceea ce nu corespunde concepției noastre despre lume. Nu putem face nici un fel de concesii de la filosofia noastră, de la concepția noastră despre lume și viață”. În această accepție, profund semnificativă, trebuie, deci, definită și noua treaptă de responsabilitate cu care sînt investite colectivele de conducere ale publicațiilor noastre, exponenții lor aplicativi în latura propriu-zis profesională.

INDICAȚIILE din Hotărîrea adoptată de Comitetul Central al Partidului Comunist Român cu privire la creșterea rolului și răspunderii organizațiilor de partid și de stat, de masă și obștești, a uniunilor de creație, a conducerilor colective ale redacțiilor, radioteleviziunii, editurilor, caselor de filme, instituțiilor de spectacole, în activitatea de informare și educare a oamenilor muncii, — aceste indicații se cuvin aprofundate de către toți cei cu sarcini concrete în domeniile respective, aprofundate spre a fi într-adevăr și eficient transpuse în realitatea vie pe care o implică, acum la dimensiuni mult sporite, ceea ce numim fenomenul de creație artistică, exigența crescîndă în valorificarea tuturor componentelor culturii noastre socialiste.

„România literară”, menită — pe cît posibil, ca volum de cuprindere — a fi locul de întîlnire, în paginile sale, a tuturor scriitorilor, iar în ce privește sectorul activității critice un cît mai eficient propulsor de informație serioasă și un cît mai fecund îndreptar pentru promovarea valorilor autentice și, implicit, pentru descurajarea non-valorilor, a mediocrității și imposturii — este cea dintîi datoare a intensificării dezbaterilor asupra problemelor criticii, a largi, totodată, sectorul de „Confruntări” — inițiat de o bucată de vreme. Aceasta, tocmai în intenția de a înlesni o mai amplă exprimare de opinii critice și a corecta astfel ceea ce — prin însăși dispunerea sistematică a sectorului său critic, propriu, de altfel, oricărei publicații — poate apărea ca o „critică de grup” sau conferind atribute de „instituționalizare” a unei poziții univoce. Dar și mai pregnant ni se impune astăzi îndatorirea de a asigura în paginile noastre afirmarea unei critici de concepție autentic marxistă — se înțelege, la parametrii contemporani, îmbogățită, prin noi unghiuri și modalități de tratare a fenomenului literar, el însuși într-o continuă devenire. Criteriul major urmărit trebuie să fie deci consecvență axiologică, de proiectare valorică în spirite, cu conștiința fermă că demersul critic este un act social, cu toate răspunderile ce le implică o asemenea magistratură. Dialectic considerînd situația, adică în raport direct cu veritabila finalitate a criticii în societatea noastră la actualul ei punct de necesitate, în desăvîșirea noii culturi, principala revistă editată de Uniunea Scriitorilor se cuvine a găsi încă noi modalități de stimulare a dezbaterii critice, printr-o mai adecvată distribuire de opinii competente pe eșichierul spațiului său publicistic, stimulînd, prin consecință, confruntarea de idei și de aprecieri asupra unui autor, asupra unei cărți, generînd și întreținînd dezbateri realmente fructuoase, de vie actualitate, cu mai buni sorți de sensibilizare și, astfel, de orientare, a gustului public. Căci — cum am mai făcut-o și altădată — se impune a cita cu aceeași forță de valabilitate pledoaria lui Ibrăileanu de acum peste jumătate de veac în urmă : „Gustul estetic al publicului este o superioritate națională, și a feri de scădere și de perversitate gustul poporului tău este un act de patriotism”.

Într-o continuă efervescență de îndrăzneală fecundă în căutarea și receptarea celor mai adecvate mijloace pentru stimularea capacităților artistice, cu preocuparea afirmării celor mai convingătoare argumente și acestea reieșind din dezbateri colective, ca expresia unui cît mai bogat schimb de opinii ; cu o sporită exigență și principialitate, ea însăși purtătoare a unui mereu înprospătat proces de sensibilitate și competență, în acest registru gingaș al ideilor, tradiind lumina unui orizont tot mai deschis spre tot ceea ce se constituie ca un autentic nou umanism — iată ceea ce ni se impune ca însăși floarea cea mai de preț a devotamentului în căreacat de vibrația trăirii încă mai intense, pe o nouă treaptă a conștiinței revoluționare.

George Ivașcu

Viața literară

Asociațiile scriitorilor

București

● Asociația scriitorilor din București a organizat, la Uzinele „Victoria” din Ploiești, județul Prahova, o șezătoare literară în colaborare cu Cenaclul literar „Cezar Petrescu”. După simpozionul cu titlul „Funcția actuală educativă a literaturii”, în cadrul căruia au luat cuvîntul Ion Bălu și Ion Potopin, s-a desfășurat un recital de poezie la care au participat membri ai cenaclurilor literare din județul Prahova.

● La Casa de cultură a sectorului 2 din București, Asociația scriitorilor a inițiat un festival literar la care și-au dat concursul Virgil Carianopol, Barbu Alexandru Eman-di, Al. Raicu, George Șolmu, Emil Vora. Programul a mai inclus interviuri cu compozitori bucureșteni și cîntece interpretate de artiști ai Operei și Opereții din Capitală.

Cluj-Napoca

● La școala de partid din Cluj-Napoca, în fața activiștilor din secțiile de propagandă ale comitetelor județene de partid din întreaga țară, scriito-

rii Ion Lungu și Ion Oarcășu au vorbit despre îndatoririle ce revin poezilor, prozatorilor, dramaturgilor și criticilor, în etapa actuală, în lumina sarcinilor reeșite din Conferința națională a scriitorilor.

Timișoara

● Asociația scriitorilor din Timișoara a inițiat, la Școala inter-județeană de partid, o discuție referitoare la problemele dezbătute în cadrul Conferinței naționale a scriitorilor. A luat cuvîntul poetul Anghel Dumbrăveanu, care, după expunerea prezentată, a răspuns numeroaselor întrebări puse de cei prezenți. De asemenea, la Clubul din Băile Călacea, a fost organizată o seară de poezie și proză la care și-au dat concursul George Drumur, Dorian Grozdan, Mircea Șerbănescu, Ion Velican și W. Welsz.

Iași

● La tabăra de vacanță a pionierilor din Municipiul Iași, Asociația scriitorilor a organizat o șezătoare literară cu participarea poezilor Ioanid Romanescu și Horia Ziliu.

Independența oglindită în literatura română

● Muzeul literaturii române, în colaborare cu Radioteleviziunea, a organizat un concurs „Cine știe ciștigă” avînd ca temă „Independența, oglindită în literatura română”.

În spiritul colaborării reciproce

● Ne-a vizitat țara, în cadrul înțelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România și Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S., Victoria Zinina.

● La invitația Uniunii Scriitorilor din țara noastră, a sosit la București scriitorul Brian Swann, din S.U.A.

● A plecat la Moscova, pentru a participa la „Zilele literaturii sovietice”, Dan Rebreanu.

● Cercul literar „M. Eminescu” de pe lângă Clubul muncitoresc al uzinelor „I.A.” Brașov a luat inițiativa realizării unui caiet lunar de literatură în care să fie oglindite producții ale membrilor săi, citite în ședințele colective de lectură și analiză. În exemplarul ce ne-a sosit la redacție, sînt redat numeroase poeme, schițe, însemnări, fragmente de

La Universitatea cultural-științifică

● În cadrul Universității cultural-științifice București, la Sala Dales au fost programate o serie de interesante manifestări literare. Despre „Nicolae Iorga (O viață de om așa cum a fost)” cu prilejul împlinirii a 106 ani de la nașterea marelui cărturar au vorbit Dumitru Almas și Augustin Deac ; despre „Ecoul altor arte în literatura română” a conferențiat Edgar Papu.

Cenaclul literar al pionierilor

● Duminică, 10 iulie, orele 10,30, la sediul Muzeului literaturii române, din str. Fundației, se va desfășura o ședință a Cenaclului literar al pionierilor, în cadrul căreia vor fi prezentate selecțiuni din poeziile pionierilor din Capitală ce au primit distincții în cadrul Festivalului național „Cîntarea României”.

Au fost invitați scriitorii Al. Andrițoiu și Violeta Zamfirescu.

„Insemnări literare”

roman, semnate de participanții la dezbaterile cercului literar, unele reproduse înseși manuscrisele autorilor. Caietul respectiv este ilustrat cu numeroase desene executate de membrii cercului literar, iar ultima filă este consacrată informațiilor cu privire la activitatea de difuzare a cărții beletristice, în secțiile uzinei.

Concursuri literare

● În cadrul Festivalului „Hercules 77” (județul Caraș-Severin) a avut loc decernarea premiilor la concursul de poezie patriotică desfășurat sub genericul „Partidului și țării închinăm cîntare”. Juriul a acordat următoarele premii : I — Costel Dron, din Stejari-Iași ; II — Nicolae Irimia, din Reșița ; III — Domnița Petri, din Bistrița ; Premiul revistei „Orizont” a revenit lui O. G. Secca din Reșița, iar premiul revistei „Familia” — lui Dumitru Mălin din Baia de Arieș. S-au acordat, de asemenea, trei mențiuni poezilor aparținînd concurenților Tudor Văneza din Tg. Jiu, Gelu Patriciu Mureșan din Bistrița și Gheorghe Frumusu din Oravița.

● La Concursul de poezie „Viitor de aur țara noastră are”, organizat de Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Ilfov, concurs aflat la cea de a treia ediție, au fost decernate următoarele premii : I — Luminița Lupu din Brănești și Dan Sandu din Buda Cornetu ; II — Constanța Iorga din Buda Cornetu ; Anghelina Nicolae din București și Gabriela Nadia Dumitriu din Bolintin Vale ; III — Camelia Popescu din Giurgiu și Mihaela Alina Maței din Buftea ; Mențiuni — Nicolae Tone din Giurgiu, Valentin Valeriu Ciobanu din Bolintin Vale și Elena Ilie din Snagov. Juriul a acordat, totodată, premii speciale următorilor îndrumători de cenacluri literare : Viorel Cosma — București ; Gh. Băjenaru — Brănești ; Ion Neagu — București ; Ioana Sandru — Bolintin Vale și Alexandrina Popescu din Buda-Cornetu.

Zilele

„V. Alecsandri”

● Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă Iași și Consiliul educației politice și culturale socialiste al Comunei Mircești au inițiat prima ediție a manifestării „Zilele V. Alecsandri”. Au avut loc simpoziunile „Vasile Alecsandri în conștiința contemporanilor” (desfășurate la Muzeul teatrului din Iași), „Vasile Alecsandri și epoca sa”, ca și spectacolul intitulat „Cîntecul comice” și șezătoarea literară „Cîntă lunca și răsună”, desfășurată timp de două zile în comuna Mircești.

Întîlniri cu cititorii

● La librăria „M. Sadoveanu” din Capitală au fost lansate monografiile „Independența României” și volumul „Arta și literatura în slujba independenței naționale”. Au prezentat acad. Ștefan Pascu, președintele secției de științe istorice a Academiei Republicii Socialiste România, Dumitru Trifu, redactor șef al Editurii Academiei, și Ion Frunzeții.

● La Sala Dalles a fost lansată antologia de lirică negro-africană intitulată „O șoaptă care cheamă vîntul”. Au prezentat Mihnea Gheorghiu, Romul Munteanu, G. Dragoș și Radu Cârnel.

● În cadrul săptămîinii culturale artistice a tinerilor din sectorul 1 al Capitalei a avut loc prezentarea volumului „Vînațoare de tigri” de Dumitru M. Ion.

SEMNAL

● Dinicu Golescu — **IN-SEMNARE A CALATORIEI MELE.** Cu o postfață și bibliografie de Mircea Iorgulescu, glosar și indice de nume geografice de G. Pienescu (ingrijitorul ediției după care este produs textul), volumul din seria „Arca-de” marchează, editorial, 150 de ani de la apariția cărții și 200 de ani de la nașterea marelui cărturar patriot. (Editura Minerva, 260 p., 5,25 lei, 48 790 ex.).

● Edgar Papu — **DIN CLASICE NOSTRE.** Studiile din volumul subintitulat **Contribuții la ideea unui protoconism românesc**, relevînd „cîteva ilustrări ale anticipărilor pe plan universal, care au avut loc de-a lungul secolelor în literatura românească”, cercetează opere ale lui Neagoe Basarab, Dimitrie Cantemir, Costache Negruzzi, I. Heliade Rădulescu, Alecsandri, Eminescu, Creangă, Caragiale, Sadoveanu, Blaga, Matei Caragiale, Hortensia Papadat-Bengescu și Camil Petrescu în scopul stimulării și sporirii „conștientizării de sine în propria literatură conștiință”. (Editura Eminescu, 208 p., 7,50 lei, 1 900 ex.).

● Ion Brad — **TRAN-SILVANE CETĂȚI PĂRĂSOMN.** Într-o frumoasă prezentare grafică (ilustrații și copertă de Constantin Piliuță), volumul cuprinde ciclurile de poeme Epitaf, Cronică veche și nouă la Muntele Athos, Recevîm la Mihai Viteazul, Gorun la Tebea, Osuar și Oracol. (Editura Cartea Românească, 150 p., 12 lei, 4 070 ex.).

● * * * — **„FAMILIA”.** **CORRESPONDENȚE DE LA PLEVNA.** Din cele peste 1500 de texte tipărite de revista „Familia” în perioada 1876—1878 referitoare la evenimentele din Balcani, „cu precădere despre lupta dășă pentru Independența României”, autorii acestei antologii — Stelian Vasilescu (selecție, note și comentarii) și Viorel Faur (cuvînt introductiv) — au grupat într-o ordine tematică o parte, reprodusă fragmentar, urmîrindu-se „un singur lucru : ca nimic din ceea ce este esențial să nu rămînă în afară, cartea [...] trebuind să se adreseze, în egală măsură, publicului larg care iubeste istoria — și în special istoria poporului nostru — și istoricilor, cercetătorilor”. (Editura Facla, 252 p., 10,50 lei, 7 390 ex.).

● Emanoil Bucuța — **SCRIERI II.** Editarea unei ample și reprezentative selecții din opera scriitorului (text stabilizat și note de Lucia Bucuța și Violeta Mihailă) inițiată în 1971, este încheiată prin apariția acestui volum secund. (Editura Minerva, 594 p., 19,50 lei, 1 115 ex.).

● Ion Aramă — **ULTIMA REDUTĂ.** Autorul realizează, folosind evenimente, personaje, locuri reale, intrate în istoria războiului pentru Independență, un eductiv roman pentru copii tineret. (Editura Creangă, 174 p., 7,25 lei, 41 000 ex.).

● Hölderlin — **HYPERION. MOARTEA LUI EMPEDOCLE. IMNUL ȘI ODE.** În traducerea lui Ștefan Aug. Doinaș, Virgil Nemoianu (primul alcătuiind și tabelul etimologic și indicele de nume), cu o prefață de Walter Aichelburg, Asadar, în lecția „Biblioteca pentru toți” două volume reprezentative din creația hlderliniană. (Editura Minerva, XXXIV+278+278 p., 10 lei, 14 120 ex.).

LECTOR

Afirmarea rolului politic conducător al partidului presupune ca, în toate sectoarele, comuniștii să-și îndeplinească sarcina de membri ai partidului, să lupte și să asigure îndeplinirea liniei politice a partidului în domeniile în care lucrează. Nu se poate concepe să fii membru al unui partid revoluționar și să nu acționezi acolo unde lucrezi pentru a aplica linia sa politică generală. Acesta este unul din principiile esențiale de la care trebuie să pornim.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Cuvîntarea la Plenara C.C. al P.C.R. din 28-29 iunie 1977)

Spre orizonturile luminoase ale viitorului

CINE a urmărit atent evenimentele istorice și politice ale acestei primăveri — aniversarea Centenarului Independenței, a răscoalelor țărănești din 1907, Festivalul național „Cîntarea României” —, și, în același răstimp, șirul de acțiuni și măsuri politice și sociale inițiate de partidul nostru — Congresul țărănimii, Plenara din iunie, apropiatul Congres al consiliilor oamenilor muncii — a putut observa desigur tulburătoarea legătură, ca o rimă răsunind peste veac și decenii, între învățămintele trecutului și preocupările la care invită vremurile noi, viitorul. Idei și fapte ale istoriei, desprinse din studiul experienței românești, și-au aflat noi semnificații și au sugerat importante soluții în condițiile edificării societății socialiste multilateral dezvoltate; dureri, probleme și năzuințe seculare și-au aflat rezolvare în desfășurarea dialectică a procesului de înscriere a societății noastre pe orbita civilizației și progresului; numeroase tendințe și dezeritate ale generațiilor de la 1848, 1859 și 1877 se articulează și se împlinesc în actele ultimelor documente de partid urmînd consolidarea deplină a independenței patriei, lărgirea democrației muncitorești, emanciparea personalității umane.

În 1850, Nicolae Bălcescu scria (în *Reforma socială la români*): „De la începutul societății noastre, de cînd egalitatea străbună pieri, de cînd fu săraci și bogați, robi și stăpîni, exploatare și exploatați, acest problem (este vorba despre înfrățirea tuturor claselor sociale) printr-un singur interes, printr-o singură dragoste pentru patrie, n.n.) stătu necurmat înaintea noastră, cerînd o soluție; fiecare secol ne aduse cite o soluție, dar toate fură vătămătoare și aduseră numai pieirea acestor țări și starea jalnică în care ele zac astăzi. O schimbare istorică asupra trecutului ne va încredința că numai în istorie, această lumină a adevărului, națiile pot să găsească învățăturile politice și sociale”.

STADIUL actual de maturizare a societății noastre, importanțele cuceriri ale clasei muncitoare, evoluția relațiilor sociale au cerut îndeplinirea de reforme adînci, structurale în educația și instrucția publică, în domeniul culturii și mijloacelor de informare, o nouă atitudine socială — activă, critică și umanistă — față de abateri, erori și infracțiuni, o repunere în drepturi a criticii și autocriticii, o lărgire a competențelor colective și o întărire a responsabilității civice și muncitorești, prin transferul hotărî al atribuțiilor organizării și deciziei de la nivelul administrativ la cel politic. O idee nobilă, veche de cînd există poporul nostru, aceea că singurul stăpîn îndreptățit să conducă treburile țării sale este omul muncitor, străbate toate demersurile și măsurile preconizate în ultimele documente și hotărîri, și este meritul gândirii partidului de a fi aplicat cu consecvență învățătura materialismului dialectic și istoric la realitățile noastre spre a desprinde concluziile practice de revoluționare profundă a atîtor direcții ale activității — de la cele organizatorice pînă la cele politico-sociale și ale culturii. Această experiență cuprinzătoare este cu atît mai valoroasă cu cît ea are în vedere nu numai atingerea unor obiective concrete de ameliorare a organizării, dar și țelul ultim și cel mai înalt al Programului Partidului Comunist Român: deplină eliberare a omului, emanciparea personalității umane, crearea omului nou. Ion Heliade Rădulescu scria în 1839, în *Cîteva cugetări asupra educației publice*: „Cunoștințele sînt multe și mari ale noroadelor pămîntului și filosofia fiecăruia veac este adunarea la un loc a tuturor cunoștințelor aceluia veac. Acel om se poate socoti mai înțelept sau mai iubitor

de înțelepciune care se va sili a dobîndi și dobîndește cunoștințele cele mai multe al căror princip e singur Omul”...

DACĂ cel mai înalt țel al tuturor prefacerilor revoluționare pe care le cunoaște patria noastră este crearea omului nou, așa cum precizează Programul partidului, atunci nimic nu apare mai firesc decît a încredința maselor de oameni ai muncii responsabilitatea politică a conducerii nemijlocite a treburilor obștei — conducerea uzinelor și fabricilor, a centralelor industriale și instituțiilor de cultură — proiectele economice și sistemele complexe ale educației, artei și informării maselor. Poporul se află, pentru prima oară de-a lungul istoriei sale, în situația de stăpîn al mijloacelor de producție și al instituțiilor care le reprezintă și complementează. El își consolidează libertatea și independența și se străduie să fie un perfect conducător al destinului său. Ca atare, îndrumarea și decizia îi revin de drept, el poate — ca stăpîn și beneficiar al tuturor bunurilor materiale și spirituale ale națiunii — să-și potrivească mijloacele pe măsura țelurilor, să gospodărească darurile, înzestrările, ca și bogățiile țării pentru a construi, după cum îi este vrea, civilizația și cultura socialismului.

DEMOCRAȚIA socialistă își deschide astfel larg aripile inițiativei spiritului organizatoric creator. Oamenii muncii sînt chemați la responsabilități noi și însemnate, abia visate de înaintași, ei preiau treptat din atribuțiile Statului — categorie istorică ce va dăinui încă multă vreme, modificîndu-și însă funcțiile — acele sarcini ce îl solicită direct și pentru care posedă atît chemare cît și competență. Congresul consiliilor oamenilor muncii, care își va desfășura lucrările peste cîteva zile — primul congres de acest fel din țara noastră — vine să statorească și el această competență muncitorească, această democrație largă a celor ce muncesc. Expresie a voinței și priceperii maselor, consiliul oamenilor muncii este organismul care, la toate nivelurile activității, traduce în viață principiul exercitării puterii și spiritului creator de valori, dă viață ideii ce străbate ca un fir roșu toate măsurile decurgînd din documentele congreselor al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale Partidului Comunist Român și care se pot rezuma în expresia: poporul liber este stăpîn pe destinele sale și ale patriei sale.

Acum o sută de ani, Ion Ghica scria (în *Prefața la Cuvîntul economic*): „Nu este destul a striga libertate, dreptate, egalitate pe toate tonurile, ca să vedem aceste zeități ieșind deodată încoifate și împăvazate; trebuie făcut ceva mai serios, mai demn de dinsele, dar și mai anevoie totodată; trebuie să căutăm a pune pe fiecare român în stare să înțeleagă și să simtă respectul ce trebuie să aibă omul către sine și către ceilalți oameni, să-l facem să înțeleagă simțul dreptului și al datoriei, amorul dreptății; aceste condițiuni de competență ale libertății și egalității, condițiuni fără care oriunde ar fi ele scrise se pot prefăce lesne, treptat sau într-o clipă, în cea mai uricioasă tiranie. Numai cînd vom fi pătrunși de aceste condițiuni ale ordinului social, libertatea va putea trăi în sufletul nostru”.

Deschiderea gândirii înalte a trecutului spre orizonturile luminoase ale viitorului înseamnă acest moment istoric, cu toate prefacerile revoluționare pe care le cunoaște, în cartea textelor progresului și emancipării acestui popor pregătit pentru bucuria libertății sale îndelung visate.

Mircea Horia Simionescu



MARCEL CHIRNOAGĂ: Constructorul

OAMENII MUNCII

De n-ați fi voi, ce-ar mai putea fi-n lume,
Și care lucru ar purta vr-un nume,
Făcut și nefăcut de mina voastră,
Aici pe humă ori în zare-albastră ?

Cînd ați simțit sudoarea de pe frunte
Ați priceput c-ați meșterit o punte
Să lege peste-o apă mal cu mal
Ori poate-o luntre să plutiți pe val.

Și fapta voastră se făcea cuvînt
Și-atunci ați zis că toate cite sînt
N-au cum să fie fără-a fi cuvinte
Și le-ați găsit iscindu-vi-le-n minte.

Dar sub cuvînt simțeați mereu că-i faptă
Și dintre fapte numai una : dreaptă !
Altfel din vorbe doar atît e sfînt
Cît floarea semănată pe mormînt.

Iar voi de-atunci veac după veac într-una
Luptați cu brațul, fruntea vă asudă
Și grea nu vi se pare nici o trudă,
Să nu ia locul faptelor minciuna.

Aceștia sînteți voi, nepieritoare
Nădejde-a vieții, clasă muncitoare !

Mihai Beniuc

Opțiunile scriitorilor, răspunderile editorilor

INTOTDEAUNA mi-am reprezentat literatura ca un amplu cor pe mai multe voci, această sumă a vocilor dintr-o anumită arie geografică de cultură fiind însuși semnul caracteristic al creației unui popor dintr-o etapă istorică dată. Dar asemănarea vocilor literaturii cu acelea ale unui cor are doar o valoare simbolică. Dacă într-un cor, vocile se înscriu în anumite simetrii tonale cu caracter general, în cadrul cărora vocea individului se estompează până la anonimizare, în creația artistică, vocea își păstrează timbrul și valoarea sa specifică doar prin caracterul său de unicat. De aceea s-ar putea spune că, în devenirea sa, creația artistică are un anumit caracter muzeal, fiecare operă autentică avându-și trăsăturile sale particulare în procesul evolutiv al culturii. Dar de la o operă privită ca un proiect uman înscris în devenirea unor momente istorice cu exigențe diferite, până la creația ca obiect artistic finit, selecționată de istoria literară pentru valoarea sa muzeală, distanța este imensă. Operele literare se caracterizează, în primul rând, prin starea lor de diferență sau contrast față de alte opere. Chiar și curentele literare înscrise de cercetători sub matricea stilistică și ideologică a unui numitor comun ca renașterea, clasicismul, romantismul, realismul, simbolismul, existențialismul, teatrul absurd, noul roman etc., sînt rezultatele creației unor personalități care au realizat opere cu note distincte, evidente atât pe plan universal, cit și național.

Spiritul renașcentist de care sînt animate operele lui Dante, Petrarca, Cervantes, Shakespeare, riguroasa normativă clasică evidentă la Racine și Corneille, romantismul lui Byron, Hugo, Novalis și Eminescu, realismul lui Balzac, Tolstoi, Reymont și Rebrenu, umanismul socialist prezent în poezia lui Voznesenski, Heinz Kahlau și Nichita Stănescu sau în proza lui Rasputin, Vorobiov, Hermann Kant, Eugen Barbu, Marin Preda, D. R. Popescu, Fănuș Neagu ș.a., înregistrează în fiecare etapă istorică sensibile diferențe nu numai de la o țară la alta, ci și de la un autor la altul.

Diversitatea tematică, stilistică, precum și aceea a viziunii despre lume conferă în toate timpurile nota caracteristică fundamentală a creației artistice. Această stare de diferență sau contrast își păstrează întreaga valabilitate și pentru literatura și arta care aparțin umanismului socialist.

Faptul acesta trebuie subliniat cu atât mai mult cu cât unii critici din țările occidentale care au citit în întreaga lor viață doar câteva cărți din țările socialiste și nici atunci nu întotdeauna pe cele mai reprezentative, afirmă în diferite împrejurări că literatura din țările socialiste este cenușie, monotematică, incapabilă — „din cauza unor restricții ideologice” — să ajungă la un proces de diversificare ideatică și stilistică, evidentă în literaturile actuale din lumea occidentală. Caracterul cenușiu, monotematic al creației literare din țările socialiste este dedus de asemenea comentatori și teoreticieni din faptul că toate aceste opere au la bază un fundamental sistem de gândire, reprezentat de filosofia marxistă. Constatarea ultimă este adevărată, dar caracterul precar al unui asemenea mod de argumentare rezultă din nenumărate exemple desprinse din istoria culturii. Aristotelismul nu a fost oare, multe secole, unica filosofie care a alimentat o îndelungată și complexă direcție a esteticii și creației literare? Cartezianismul nu stă la baza unor poetici și concepții literare, evidente atât în literatura franceză, cit și în alte culturi? Filosofia idealistă cultivată de Schleiermacher, Fichte și Schelling nu reprezintă premisele fundamentale ale unei mari părți a romantismului german? Existențialismul de tip sartrean nu a furnizat componentele unei viziuni despre lume întâlnite la numeroși scriitori din Europa? Se poate oare spune că literatura stimulată de aceste tipuri de gândire unidirecționată este monotonică, unimatică? Credem că nu, în măsura în care nu acceptăm ideea că orice procedeu de reductibilitate cu care operează critica poate descoperi un anumit gen de „monotonie” în orice curent literar, apreciat la nivelul invariabilităților sale. S-ar mai putea obiecta împotriva punctului nostru de vedere că, în anumite perioade istorice, scriitorii au avut

posibilitatea opțiunii între mai multe sisteme de gândire. Aristotel și Platon, Descartes și Pascal, Heidegger și Sartre etc. constituie astfel câteva posibilități de opțiune. Faptul acesta este adevărat, dar înțelegerea lui ni se pare mult mai complexă și încărcată de consecințe care trebuie gândite până la capăt. În primul rând, odată anumite opțiuni declarate, nu au generat monotonia, cenușiu, monotematismul în cultură. În al doilea rând, trebuie arătat că adesiunea la filosofia marxistă constituie și ea un act de opțiune, care nu trebuie suspionat cu anticipație ca generator automat de consecințe de acest gen.

Pentru orice istoric al ideilor din epoca noastră este de domeniul evidenței faptul că marxismul nu s-a oprit la Marx. Într-o măsură mult mai mare decît alte sisteme de gândire, marxismul reprezintă o filosofie cu caracter integrator care se găsește într-o continuă devenire. Se știe apoi că între viziunea despre lume din operele lite-

de la curtea domnitorilor, pe vremea cîntărilor Școlii ardelene ea era realizată fie de la Viena, fie de la Buda sau de la Blaj, dominațiile străine avîndu-și întotdeauna cenzorii lor.

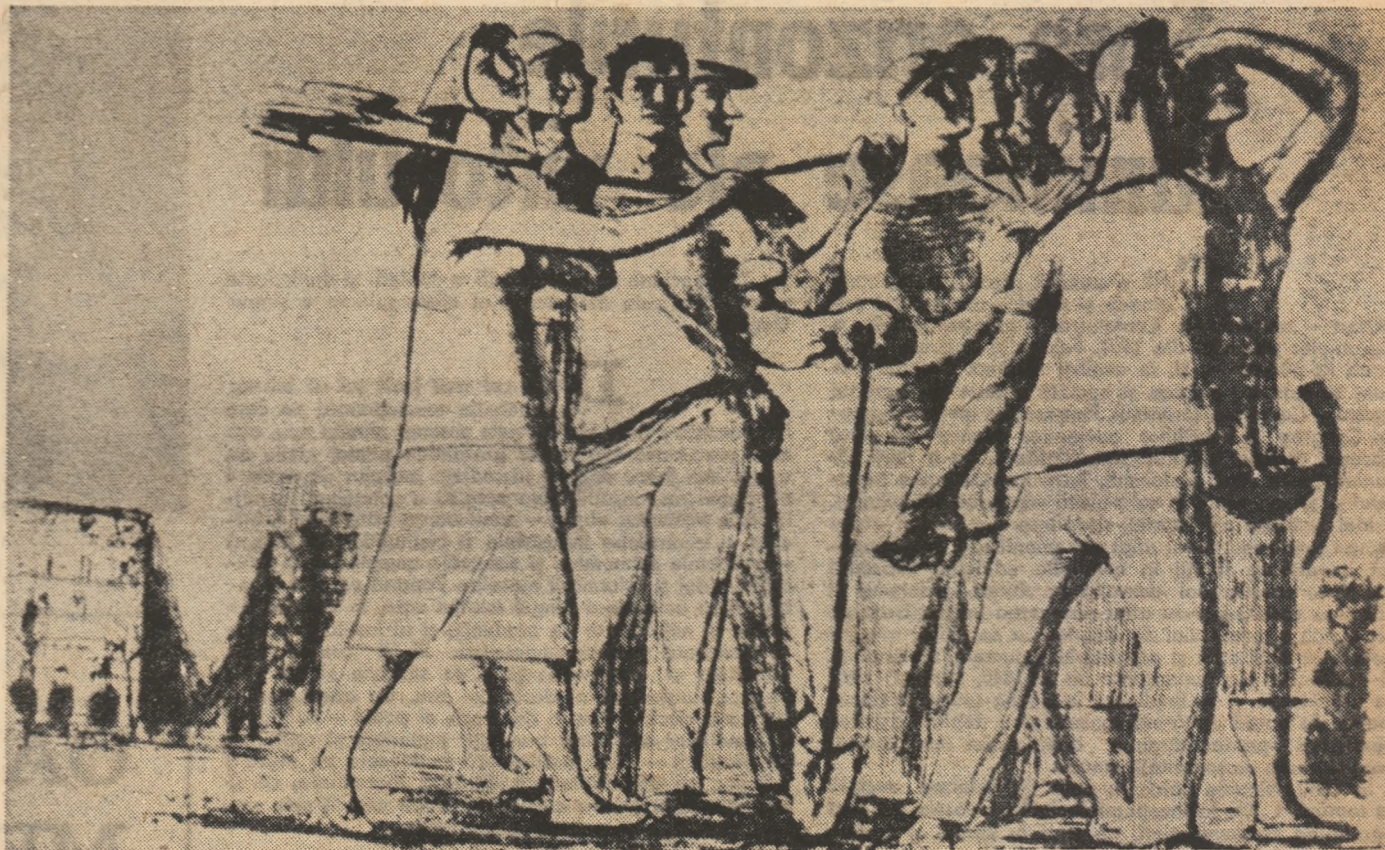
Peste toate aceste impedimente, operele mari au triumfat și au dăinuit, dar nu putem să spunem că scriitorii n-au fost supuși adeseori unor persecuții îndelungate din cauza ideilor lor. Șincai a fost închis și bătut, Alecu Russo a fost surghiunit, Bălcescu a fost exilat, iar mai târziu scriitorii cu idei revoluționare au fost trimiși în închisori.

CELE câteva decupaje din istoria raporturilor dintre gândirea filosofică și creația literară sau dintre scriitorii și instituțiile care au exercitat un control direct asupra operelor lor au fost făcute pentru a lumina mai bine transformările ce au loc acum în cultura română.

Întotdeauna, un act revoluționar de asemenea proporții are un puternic

domeniu total separate, grila ideologică și politică nu este, prin urmare, doar un criteriu exterior aplicat de un cenzor ideal cu formație enciclopedică asupra unui domeniu limitat. Informația filosofică, politică, socială, istorică, psihologică etc. este implicată în text și se convertește într-o viziune despre lume.

Este adevărat că editorul și specialistul într-un domeniu limitat pot face asupra unui text o lectură parțială care este de natură sociologică, ideologică, estetică, psihanalitică ș.a.m.d. Dar se știe că lecturile unilaterale duc la concluzii parțiale. Or, tipul ultim de lecturi exercitate acum de cititori sau specialiști asupra unei cărți trebuie să aibă un caracter total, indicii informaționali parțiali fiind supuși unei judecări finale de ordin ideologic și estetic. Orice operă literară este un proiect ideologic convertit în anume forme estetice semnificative. De aceea numai lectura globală destinată să releve valențele ideologice și estetice ale unui



CORINA BEIU ANGHELUȚA : Spre noi construcții

rare și sistemele filosofice care le alimentează nu există niciodată o identitate totală. Fenomenul acesta este firesc. Dacă ar fi așa, orice operă literară cu un fundal filosofic explicit ar fi un act tautologic.

Monotematismul, cenușiu din creația literară sînt întotdeauna consecința lipsei de talent, a imposturii sau a subculturii generate și manipulate de modă, nu a influenței filosofice de sorginte unică.

Să acordăm atunci controlului exercitat asupra creației artistice sau cenzurii o investitură cu consecințe mult mai mari decît în realitate în toate timpurile? Credem că nu, cu precizarea care a mai fost făcută de multă vreme, de un scriitor cunoscut, că atât excesul de libertate în cultură care duce la anarhie, cit și anularea ei sînt la fel de păgubitoare. Corneille și Molière au cunoscut rigorile cenzurii academice și religioase, dar operele lor sînt nemuritoare, Voltaire și Diderot au suportat deciziile unor acte de represiune cu o putere coercitivă și mai mare, dar geniul lor a rămas neștirbit.

N-aș vrea să se înțeleagă din aceste exemple, ce se pot multiplica pînă azi, că am face elogiul cenzurii. Dorim doar să subliniem faptul că și în epocile caracterizate printr-un dirijism ideologic și estetic excesiv, scriitorii de valoare și-au păstrat timbrul autentic al operelor lor, slujind cu aceeași tenacitate marile idei pe care le-au pus în circulație.

În istoria culturii române, cenzura a cunoscut și ea moduri diferite de exercitare, venite adeseori din centre culturale diferite, în funcție de zonele de influență. În epocile mai îndepărtate, cenzura era exercitată de unii slujbași

efect de surpriză sau de șoc. Trecerea controlului cărților și a altor tipărituri sau tipuri de creație de sub tutela unei instituții specializate în acest sens asupra unor oameni angajați direct în procesul de creație și producție a operelor de artă reprezintă într-adevăr un act revoluționar binevenit și firesc pentru maturitatea politică și ideologică a unor creații și oameni de cultură din etapa în care trăim.

Dar, cu toate acestea, un asemenea act ne găsește mai mult sau mai puțin pregătiți în acest sens. O anumită comoditate de gândire, o discretă derobare de răspundere directă existentă pînă acum, ne făceau pînă nu demult să aruncăm vina pentru anumite erori pe alții și să ne simțim mai puțin angajați într-o decizie totală, tranșantă asupra unor cărți.

Acum această răspundere revine în întregime editorilor, scriitorilor, oamenilor de artă și specialiștilor din diferite domenii. Transferul acesta de competențe trezește pentru cei mai mulți o legitimă satisfacție, dar el nu este lipsit, în unele cazuri, de un fond latent de mici anxietăți sau acte de interogare. Vom face oare noi mai puține erori decît alții, vom înțelege mai bine diversitatea modurilor de creație, îndrăzneala civică, legitimă a scriitorilor sau complexitatea demersurilor critice spre opera de artă? Fără îndoială că sîntem, moral, obligați să realizăm mai bine acest țel spre care am năzuit și pentru care am pledat, fiindcă altfel ne-am expune unui eșec lamentabil, pe care nu-l dorește nimeni. Asumarea acestor răspunderi constituie un fenomen normal pentru cultura și știința din țara noastră, rezultat din faptul că literatura, critica, filosofia, arta, științele etc. nu mai pot fi privite ca niște

text poate duce la o asemenea judecată de valoare. Abia acum editorul își capătă toate atribuțiile de arhitect al culturii, abia acum creatorul devine parte integrată în actul de decizie asupra operei sale.

Fără îndoială că un editor trebuie să fie în stare să poată spune da sau nu asupra unei cărți fără să fie impresionat de nici un act de conjunctură care ține de ierarhiile sociale, vîrstă sau alte forme de ingerință artificială în modul de enunțare a unei judecări literare. Impostura, lipsa de talent, eșecul episodic al unor personalități consacrate, divagația ideologică tulbură, trebuie respinse cu fermitate. Dar să nu uităm că editorul adevărat este și un pedagog, nu numai un judecător care rostește sentințe ideologice, morale sau estetice. Menirea lui nu este doar aceea de a respinge opera eșuată, ci și de a detecta talente și de a le impune. Un editor adevărat nu se poate rezuma la rolul de administrator în cultură. El trebuie să fie un critic specializat într-un anumit domeniu, un om de știință și cultură, nu un diletant care se poate muta periodic dintr-o instituție în alta. Dacă literatura și arta sînt investite cu o funcție socială și morală firească, este normal ca atât creatorul cit și editorul să fie preocupați de aceeași năzuință. Astfel, atât opțiunile și răspunderile scriitorului cit și ale editorului sînt aceleași.

Poate că începutul acestei etape de transferuri de responsabilitate și competență nu va fi lipsit de unele dificultăți. Sîntem însă conștienți că aceasta este calea cea mai bună și rodnică de construcție a artei, științei și culturii.

Romul Munteanu

Suflul unei puternice realități

CA OAMENII muncii, poporul să se recunoască în cărțile noastre — iată o generoasă idee care se detașează din lucrările recentei plenare a C.C. al P.C.R., iată o temă de meditație pentru scriitori.

De vreo cîțiva ani, cărțile — romanele — au încetat să mai fie împărțite după „tematică“, puse în rafturile unei imaginații rigide, precum erau „industriale“ sau „agrare“, ale „fabricii și uzinei“, ori „tratau viața oamenilor muncii de pe ogoare“. A dispărut și scriitorul „agrar“ ori „industrial“, membru al unui raion al realității, reabilitându-se în calitatea sa de cetățean al literaturii. Profesionalizarea modului de a vedea literatura a fost reflexul profesionalizării unui număr de scriitori capabili să vadă realitatea dinlăuntrul ei. În locul scriitorului „specializat“ într-un domeniu sau altul al activității, a căpătat ființă și putere scriitorul specializat în creația de oameni, de lumi, în înțelegerea vieții subiective semenilor săi. A dispărut sau s-a subțiat „domeniul“ în literatură și a pătruns, tot mai convingător, omul viabil. Specializarea reclamă școlărește în suprafețe s-a petrecut în adîncimi. Prozatorul realist de astăzi se mișcă dezinvolt și convingător în mediile cele mai diferite, în epoci variate, cîștigul fiind în planul cantității mult mai mari de omenesc ipotetic, posibil, de omenesc ideal adus de literatură. Într-o perioadă care a abandonat îngrădirile și „comenzile“ pe sectoare, cerințele de a „realiza chipuri de...“ etc., etc., s-au scris tocmai cărțile cu cele mai remarcabile „chipuri“ de activiști de partid, de muncitori, de intelectuali, de țărani...

Scriitorul s-a impus, astfel, realității, a învățat s-o stăpînească folosindu-se de instrumente specifice și, mai cu seamă, a dobîndit distanța necesară față de faptul de viață, de materia existenței, o distanță nu neapărat în timp, ci una cîntind în atitudine. Marea majoritate a cărților din ultimii ani izbutesc să se constituie în puncte de vedere asupra lumii, au un caracter de meditație asupra omului și condiției sale, pledează explicit sau implicit o cauză. Scriitorul acestor cărți nu se mai mulțumește cu ceea ce li oferă realitatea, ci, meditînd din interiorul ei, îi cere, o raportează la repere ideale, măsoară distanța dintre existent și ideal, dintre existent și posibil. În aceste condiții și înfăptuiri calitativ noi, au dispărut, oare, problemele literaturii unor anumite medii? Se știe că într-o mai îndepărtată vreme s-a vorbit mult despre citadinizarea literaturii noastre ca un imperativ primordial. Au fost stabilite cauze și elaborate programe. Au funcționat congregații care, cu hărnicie, făcute, gălăgioase, au pornit spre „moholul“ orașelor. Cărțile mari ale mediului orașelor nu atunci s-au scris, nu pe baza programelor și ambițiilor, oricît de generoase au fost ele. Aida s-a întîmplat cu pătrunderea în literatură a mediului muncitoresc; nu edictul l-a adus pe muncitor în roman, povestiri sau nuvelă.

Muncitorul însuși a cucerit literatura, prin capacitatea sa de a sintetiza omenescul. Sub acest aspect, cred că merită luată în considerație capacitatea unui mediu de a deveni eveniment psihic, de a se constitui ca mentalitate, de a avea forța coeziunii sufletești și relația ce există între atingerea acestui stadiu și apariția reflexului în planul literaturii. O clasă muncitoare — a muncitorilor de fabrică, de uzină, de oraș, vreau să spun — a existat în România și în perioada interbelică. Rolul ei în constituirea României de azi este bine cunoscut. Cu toate acestea, cărțile memorabile despre mediul muncitoresc au întîrziat să apară în epocă; abia deceniile de după jumătatea veacului vor începe să le înregistreze. Chiar într-o perioadă de mare eferveșcență politică și socială, mă refer la anii cincizeci-șaizeci, puține sînt cărțile în care muncitorul să ocupe locul pe care-l ocupase deja în societate.

Iată, însă, că astăzi, dintr-o paletă variată de scriitori contemporani și cărți despre contemporani, putem desprinde că, muncitorul ca personaj literar a intrat tot mai pregnant în centrul de atenție al scriitorului, al artistului.

Progresiv, anii ultimelor decenii au fost anii constituirii unei puternice clase muncitoare românești, care, în planul mentalităților, a devenit evenimentul psihic, uman, capabil să se impună literaturii. Aceste „teme muncitorești“ care străbat multe cărți s-au decantat ca teme umane, și-au contopit armura profesională cu o umanitate distinctă. Deplasarea de la baros la mina care-l poartă, și, mai ales, la mîntea care comandă mina, iată un proces, iată etape ale constituirii nu a unui mod, pur și simplu, de a cîștiga existența, ci de a o concepe și aborda.

LUEA muncitorească se impune literaturii românești ca un mediu complex, viabil, de primă însemnătate. Exigențele ei, desluse de scriitori, venite dinăuntrul acestei lumi, au un rol nu fără importanță în constituirea, dacă nu a unei „literaturi muncitorești“, în pătrunderea literaturii de către suflul unei noi și puternice realități. Exigențe în raport de care s-ar putea aborda și succesele dar și eșecurile cărților cantonate în acest mediu. Clasă cu o evidentă conștiință de sine, muncitorimea nu-și poate găsi expresia în literatură decît cerînd să i se respecte adevărurile. Cărțile bune cu și despre muncitori: au fcut în canavaua lor complexă adevărul despre muncitori. Dacă nu puține proiecte ambițioase de a înfăptui o literatură muncitorească au eșuat, printre cauze s-a aflat întotdeauna și abdicarea de la adevăr, confecționarea unor personaje lipsite de carnalia adevărilor ca oameni. Foarte multe eșecuri s-au datorat, între altele, înțelegerii festive a rolului de prim ordin al clasei muncitoare în societate. Așa au apărut eroii muncitori atotștiutori, „fără probleme“, „îngerii în salopetă“, care, în mod firesc, au îndepărtat de asemenea cărți pe cei dinții ai lor presupuși cititori: muncitorii.

„A se recunoaște în personajele cărților“, iată o expresie adesea utilizată dar, uneori, prea puțin prilej de reflecție asupra gravului ei înțeles. În cazul de față, muncitorul-cititor nu s-a recunoscut în îngerii de carton. Muncitorul-cititor a cerut literaturii și scriitorului nu să-i înalte imnuri, ci să-și vadă înțeles propriul său drum, propria sa menire ca om în căutare permanentă a desăvîșirii sale. N-a putut să se recunoască într-o lume „ideală“, fără obstacole și bariere, cînd el, din ce în ce mai conștient, tocmai cu barierele și obstacolele se lupta. Succesul de public — nu numai de public, dar „vocea cititorului“ trebuie totuși măcar simptomatic ascultată — al cărților investigînd mediul muncitoresc, viața orașelor, trebuie pus azi în legătură cu autenticitatea umană și problematică a lor, după cum astfel s-a verificat insuccesul altor cărți inspirate din această lume. Adevărul și-a dovedit, mai convingător decît oriunde, calitatea de parte integrantă, intimă a reflecției în literatură a proceselor sociale!

Valabile pentru ieri, actuale azi, aceste date ale unei experiențe literare complexe vor continua să se verifice și mîine. Indiscutabil, pentru scriitor, mediul muncitoresc rămîne o sursă de pasionantă investigație a destinului uman marcat de revoluție. O clasă muncitoare dinamică, în prefecere neîncetată, o succesiune de generații care nu-și predau, pur și simplu, ștafeta, nu-și pot transmite întotdeauna experiențe, „învățăături“, dată fiind primenirea, adesea radicală, a condițiilor istorice, stă înaintea scriitorului ca incitant spațiu uman. Forțele angajate sînt puternice, conflictele — complicate, lupta este cu timpul și pentru timp, cu adevărurile relative, pentru alte adevăruri, tot mai adînci și fundamentale.

Platon Pardău



GHEORGHE ȘARU : Sudorițe

O mai amplă capacitate de decizie

PENTRU a fi foarte deschis și la obiect, presimțeam, ca pe o realitate apropiată și necesară, recenta Hotărîre a Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

De ce?

Înainte de toate, pentru că sîntem obișnuiți, de ani de zile, cu stilul de muncă specific secretarului general al Partidului, al Comitetului Central — stil în care se distinge, printre numeroase alte calități, strălucite și exemplare, capacitatea de a înregistra și a reacționa constructiv, în spirit revoluționar, la cele mai nuanțate și complexe întrebări și probleme ce le ridică, permanent, mersul înainte al societății noastre socialiste multilateral dezvoltate. Ca editor, nu fac parte dintre aceia care să fi avut motive esențiale de a mă plînge de așa-zisele îngrădiri — trimbițe de nu știu care oficină străină — ce le-ar fi ridicat în activitatea noastră Comitetul pentru presă și tipărituri. De asemenea, pot spune că — cu minime excepții — de-a lungul a mai bine de două decenii de activitate publicistică și editorială, nici zecile de autori cu care am lucrat nu au creat probleme insolubile în discuțiile ce le-am avut pentru a putea trimite la tipar manuscrisele ce mi-au fost încredințate. Nici un autentic scriitor, și, slavă Domnului!, avem destui, nu a fost împiedicat să abordeze cu cutezanță, novator — ideologic sau estetic — ori care dintre temele ce-i erau apropiate sufletește și în legătură cu care aprecia că poate rosti, prin orice gen literar, datorită harului său, adevăruri fundamentale privitoare la destinul liber, fericit pe care și-l zămislește România socialistă.

Totuși, de la o vreme încoace, asemeni altor colegi ai mei de scris ori de muncă editorială, se materializa, din ce în ce mai explicit, gîndul că — avînd cîntea de a fi membru al Partidului Comunist Român și fiind investit cu o responsabilitate de amplă rezonanță socială — de ce să nu fac munca ce îmi revine pînă la capăt, răspunzînd nemijlocit de toate implicațiile ei, în fața partidului și poporului meu? Întîmplător, fac parte dintre cei care au călătorit nu puțin prin lumea largă, am acumulat termeni de comparație fundamentali, în consecință așa-zisa libertate a presei și culturii burgheze nu mă

tulbură sub nici o formă. Împreună cu poporul meu, din marea căruia nu sînt decît o simplă undă, mi-am formulat definitiv și pentru totdeauna opțiunea pentru socialism și comunism, și formulîndu-mi această opțiune mi-am ales și libertatea de a fi responsabil, în actele mele personale ori cu implicații largi sociale, față de marile tradiții ale culturii românești, față de tot ceea ce înovează îndrăzneț și creator în această cultură — realități pe care lupta de decenii a partidului nostru le consențează explicit în Programul adoptat la cel de-al XI-lea Congres al P.C.R.

Așadar, recenta Hotărîre a C.C. al P.C.R. — ca și pe ceilalți colegi ai mei în ale scrisului și muncii editoriale — nu mă surprinde nepregătît. Largul proces de democratizare a vieții noastre sociale trebuia să ducă la această hotărîre, ea dîndu-ne tuturor o și mai amplă și decisă certitudine a libertății noastre de creație, tocmai prin faptul că ne investeste cu o și mai profundă responsabilitate.

În acest context, esențial mi se relevă necesitatea de a înțelege Hotărîrea Comitetului Central în spiritul și litera ei, ceea ce va duce la eliminarea unor formule de lucru depășite, la evitarea „șanselor“ nefaste de a naște alte formule stîmjenitoare și birocratice în efervescentul proces de creație a valorilor spirituale cunoscute azi de România socialistă.

Ceea ce ne așteaptă în activitatea de viitor nu este un lucru simplu de rezolvat. Vom avea în față — și va fi bine așa — cărți cu „probleme“, pentru că drumul ce l-a parcurs și îl va parcurge patria noastră spre fericirea ei nu este lipsit de sinuozități ori de dificultăți. Dar care dintre noi, scriitori și editori comuniști, s-a temut vreodată de „probleme“? Viața ni le așează în față pentru ca noi înșine, liberi, demni, mîndri de drumul pe care ni l-am ales, să le rezolvăm exemplar, cîntîndu-ne mării înaintași și, totodată, realizînd pas cu pas, fără abatere și cu integrală fidelitate, politica partidului nostru, singura care exprimă total aspirațiile sore mai bine și mai frumos ale generosului nostru popor.

Al. Căprariu

Vlaicu Bârna

De două mii de ani legați de glie

Cei care-au vrut să fringă miezul piinii
în două sau în șapte, să dezbine
ce fost-a plămădit, crescut și copt
într-o rotundă formă încheșat
asemenea cu maica noastră Terra,
cu soarele și luna, cu planeteii,
acea s-au muncit intii s-apuce
— cu lacomele miini ce știu să rupă —
nu mijlocul rîvnit ce se desface
la urmă, ca o horbotă de lamuri,
ci marginile, marginile piinii,
întăritura care dă ocolul,
obadă din obadă ferecată
ținînd în brațe și păzind întregul.

Cu degetele strinse, încheștate
spre podul palmei, prind acele margini
în amindouă miinile, deodată,
ca într-o menghină și le strivesc
pînă ce mijlocul plesnește-n două,
în șapte sau în nouă părți de pradă
ca străbătut de un dement cutremur.
Cei care-au vrut să fringă miezul piinii
au apucat de margini ca pe urmă
să-și bucure măselele cu miezul...

Așa gindeam privindu-i țării harta
acea rotundă hartă dintre ape
ce adunase-odată laolaltă
cimpii și munți, răsucruci de drum și
vaduri,

sălașele și vetrele din Dacia
subt brumele umbroaselor păduri,
deschisul cer al castrelor romane —
de stringătoare și-nsozite roiori,
mulțimea de păstori și de plugari
cu holdele și turmele-mpreună,
minerii și pietrarii, marii meșteri
ai lemnului, ciopliind fruntarii, porți
și grinzi și căpriori de girniți, praguri
de case noi și tîmple de altare,
războaie, piue, roți înmăselate
și fluturi pentru morile de vînt ; —

acea rotundă hartă însemnată
de șiruri de morminte și gorgane
de singele de jertfă al strămoșilor
fremătător în muguri și în iarbă
și care-n pragul verilor se-arată
în mii și mii de gingașe corole
de roșii maci prin grine și finețe.
Așa gindeam privindu-i țării harta
acea rotundă hartă ca o piine
pe care-o pingăriră miini vrăjmașe
rupînd din ea pe rînd, îmbucățînd-o
și vrînd s-o facă una cu pămîntul.

Acele miini vrăjmașe năpustite
din crucile amiezii, din amurguri,
din foișorul miezului de noapte
urzeau amar și jale pretutindeni
prin secolii meșteri înnorînd văzduhul.
Acele miini vrăjmașe, năpustite,
erau împărății ale minciunii
sub patronaj de sfinți și de profeți
eczeme ale urii și-mpilării
cumplit desfigurînd obrazul lumii



Gravură de Gh. BOȚAN

și ridicînd apoteotic biciul
fetiș pe-naltă treaptă de-nchinare.
Venind spre noi în clocot precum apa
unui nimicitor și orb diluviu
purtau pe crestele de valuri prapuri
și deșelau spinări de cai cit munții
cu măjile armurilor de fier.

Gemea și-n somn pămîntul sub copite
și răsuna spre depărtații codri
tot cerul de văpăi involburat.
Se-nvălmăseau puhoai și puhoai
peste văiugi, pe șesuri și coline,
prin ierbi în rouri și-nspicate grine,
ca să ne vadă țintuit grumazul
în jugul și osînda-nstrăinării.

Dar ca-ntr-un zid lovînd neputincioase
s-au spart în pulberi valurile lor
și nimicite-n praf se risipiră.
Țăria noastră-au fost aceste margini
de țară, totdeauna treze :
Sălajul, line șesuri și coline,
Bihorul, Maramureș, Năsăudul,
cu falnici munți sub lanțuri de păduri,
semețe culmi și frunți ascunse-n neguri
cu pînda agerului ochi de vultur.

Și de-au căzut fără de milă sorții
să fie pentru-o vreme doar desprinse
de milenara veche-alcătuire
a patriei numită Dacia Felix
întreagă și rotundă ca o piine
și date prădătoarelor imperii,
aceste margini ne-au rămas acasă
în matca limbii și-a credinții lor,
nu s-au lăsat strivite nici vindute
pe-argintii de rușine ai trădării.

Aceste margini, ziduri de cetate
jurîmprejur de strămoșeasca vatră ;
Crișana și Banatul, Severinul
și-n vale pe al Dunării potmol
mergînd pîn'la surorile de cîntec

ce țin în brațe falnica Moldovă
și întorcînd către septentrion
pe firul lor în sus, spre Bucovina,

ne-au fost — aceste margini — pururi
veghe

și stavilă prin dusele milenii
a tot ce s-a pornit să nimicească
alcătuirea noastră dimpreună,
ființa noastră de popor și neam.

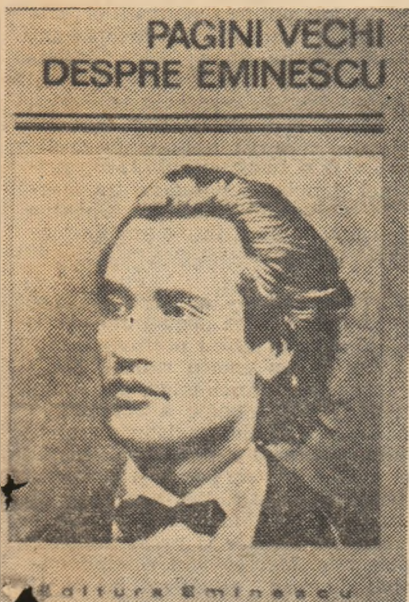
Noi ne-am simțit stăpîni întotdeauna
pe-acea rotundă, veche-alcătuire ;
prin secolii, peste secole, nainte,
cu-același grai rostînd același suflet
ne-am tot strigat și ne-am răspuns pe
nume

din margine în margine de țară.
Am pogorit zăpezile din munte
pe urmele de turme transhumante
ca de pe bărăganuri și podișuri
să ne întoarcem iar pe-aceleși plaiuri
cînd primăvara își vestea-n tulpini
migrația de seve. Lingă focuri
închîpuiam doina și balada
și bocetul și cîntecul de nuntă,
cîntarea pătîmirilor din veac
mereu însoțitoare precum umbra.

De-i un miracol dăinuirea noastră
pe-acea rotundă hartă ca o piine
de la-nceputuri hărăzită nouă,
acest miracol se numește limbă
perena rădăcină ce ne ține
de două mii de ani legați de glie.

Cu-același grai rostînd același suflet
ne stringem azi puterile și gîndul,
cunună — milioanele de brațe,
ca să rodească mai deplin în viitor
pămîntul scump al patriei ținut
în brațe, cu puteri de uriaș,
de-aceste-n veci nebiruite margini.

Glose eminesciene (I)



In Pagini vechi despre Eminescu (antologie, texte stabilite, note și prefață de Gh. Bulgăr, în Editura Eminescu, 1976), au fost publicate numeroase mărturii și fragmente de studii, dintre anii 1874 și 1946. Cel dintâi, Ioan Slavici, într-o scrisoare către Iacob Negruzzi, își afirmă prețuirea poetului și dragostea față de om, al cărui temperament încearcă să-l descrie. Este totuși ciudată comparația, pe care o face între Eminescu de o parte, și A. D. Xenopol și Pantazi Ghica de alta, cu concluzia :

„Eminescu este o combinație din amândoi, o combinație armonioasă a trecutului cu prezentul“.

Să reținem însă această intuiție : „Eminescu este dintre acei puțini oameni care nu sunt menși a vieții în societate, pentru că nu-și află semenii. Îndeobște el este nesuferit pentru că știe cine este el, știe cine sunt alții, nu-i pasă de o lume pe care trebe (sic) s-o desprețuiască...“.

Despre imposibilitatea lui Eminescu de a se încadra social — trăsătură de caracter discutabilă — Slavici enunță acest principiu :

„Toate suferințele alese sunt nerezervate și tocmai pentru oamenii comuni lipsa de rezerve a unui suflet ales este nesuferită“.

Printre acele „suferințe nerezervate“ și „prin lipsa de rezerve“, Slavici înțelege probabil pe oamenii prea sinceri și francheți lui Eminescu, care l-ar fi făcut, la acea vîrstă, nesuferit.

Așa trebuie înțelese cuvintele citate, mai ales la lumina imediat următoarei fraze :

„Nu ne place să vedem că suntem mai proști decît alții, pentru aceea nu ne întovărim bucurii cu cei mai cuminți decît noi“.

Cînta lui Slavici, care a călcat această regulă, arătîndu-se devotat genialității său prieten și gîzduindu-l la nevoie la toată solicitudinea !

Să fi fost însă într-adevăr Eminescu la vîrsta de 24 de ani nesuferit față de conștiința sa, prin conștiința jignitoare a superiorității sale ?

Tînărul student avusese la Viena și la Berlin numeroși prieteni, cu care se înțelegea foarte bine, nedisprețuind pe receririle „goliardice“, arătîndu-se comunicativ, vesel și glumeț, ba chiar cultivînd farsele, ca între buni colegi.

Cel dintîi care i-a recunoscut genialitatea a fost Maloescu, în textul scrisorii prin care-i anunța călătoria în Italia, cu Chibici-Răvneanu, care avea să-l ia de la sanatoriul din Oberdöbling și să-l aducă în țară, dar totodată răspundea scrupulosului convalescent, prin ce mijloace bănești fusese ținut sub îngrijire în străinătate. Deși acel text a fost deseori reproduș, îl tranșăm pentru acei puțini cititori care nu au luat cunoștință de memorabila formulare :

„Așadar, fii fără grijă, redobîndește-ți acea filosofie impersonală ce o adevai întotdeauna, adaogă-i ceva veseliei petrece în excursia prin frumoasa Italie, și la întoarcere, mai încălzește-ne mintea și inima cu o rază din geniul tău poetic care este și va rămîne cea mai înaltă încorporare a inteligenței române“.

Această superlativă apreciere este adresată și a noastră a tuturor cititorilor poeziei și nu numai a poeziei lui Eminescu : a întregii lui opere, antume și costume.

NU VOM RĂTĂCI în căutarea unei definiții asupra geniului. Mare istoric, dar și eminent filosof al istoriei, A. D. Xenopol, coleg al lui Eminescu în cercul literar al Junimii, felicitîndu-l pe gălățeni, în 1909, pentru inițiativa de a închina memoriei lui Eminescu un volum omagial, scria :

„După mine, mărimea unui om nu este niciodată absolută și nu este nici un hotăr între talent și geniu, căci acesta din urmă este numai un grad superior al talentului. Unde încetează talentul și începe geniuul e tot așa de greu de precizat ca și cînd încetează noaptea și începe ziua“.

Un meteorolog l-ar fi lămurit pe Xenopol că acel moment se produce odată cu răsăritul soarelui, după un orar bine stabilit, zi cu zi, pe tot timpul anului. Comparația așadar este greșită, dar rămîne ideea că între geniu și talent nu este o deosebire de esență, ci numai de treaptă, sau altfel zis, una cantitativă, iar nu calitativă. O asemenea explicație nu satisface însă pe nimeni, afară de acei preumțioși care-și închipuie a fi atins treapta supremă a talentului : genialitatea. Cu această rezervă, Xenopol are perfectă dreptate exprimîndu-și încrederea că opera lui Eminescu va dura tot atîta „cît se va mai vorbi pe pămînt limba românească“ și afirmînd că pentru noi, românii, poetul este egalul lui Dante, Byron, Goethe și Victor Hugo.

În completarea notelor, foarte pertinente, ale lui Gh. Bulgăr, vom preciza că atît G. Murnu, cît și Eugeniu Speranția resping calificarea de „mandolinist“, cu referire la poetul elegiac și erotic, fără a menționa însă că autorul ei a fost Vladimir Streinu, într-un articol din periodicul săptămînal „Viața literară“ (condus de Ion Valerian, dar cu direcția nominală a traducătorului **Iliașei**). G. Murnu replicase astfel :

„E un deosebit merit al lui Eminescu, dacă «mandolinismul» lui e ridicat pînă la rangul de artă quintesențială“.

Eugeniu Speranția exclamase, polemic :

„Ce vis ! Tăranul român cetînd pe Eminescu (fie chiar numai latura «mandolinistă» a operei lui — cum a numit cineva de cîrînd)“.

Cînd a devenit într-adevăr „cineva“, Vladimir Streinu și-a renegat desigur aprecierea juvenilă, din 1926.

În splendida lui conferință din 1929, Nicolae Iorga citează greșit primul vers din distihul lui Vigny, în care Moise cere lui Iehova să-l izbăvească de viață :

„Je suis puissant, Seigneur, mais triste et solitaire, / Laissez-moi m'endormir du sommeil de la terre“.

Știa savantul profesor că cel de al doilea vers a fost tradus liber și încorporat de Eminescu într-un din postumele lui ? E vorba de întinsul poem **Apari să dai lumină**, versul 28 :

„Sunt însetat de somnul pămîntului s-adorm“.

Perpessicius o datează 1882.

Prețioasă este precizarea lui N. Iorga în legătură cu ediția A. C. Cuza din 1914 : ea ar fi fost în realitate alcătuită de ciracul acestuia, cu numele parcă predestinat : A. C. Cusin (pronunțat Cuzin !). Sint însă surprins că Geniu pustiu e calificat în același loc „curiosul roman fantastic“. În acest roman „fantastic“, eroul, Toma Nour, nu e decît o proiecție subiectivă a autorului, care însă e pus să participe la luptele românilor din Transilvania, alături de Avram Iancu. Episodul arderii morii este o halucinantă descriere realistă și momentul-vîrf al povestirii.

Am luat act cu melancolie de observația lui Gh. Bulgăr că sint singurul supraviețuitor al unei anchete literare din 1929, la care au mai răspuns, în ordinea textului din „Vremea“, Octavian Goga, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, G. Bacovia, Corneliu Moldovanu, Perpessicius, E. Lovinescu, N. Iorga, Ion Minulescu, Victor Ion Popa, Victor Eftimiu și Vladimir Streinu. Sint ultimul și al XIII-lea. Să mai fii superstitios !? Numărul de ordine mi-a adus noroc. Îmi permit să-i atrag însă atenția binevoitorului comentator, care mi-a calificat răspunsul ca „ironic“, că-l consider mai mult sarcastic. Ironia se folosește de procedeul antifrazei, pe cînd subsemnatul mi-am formulat răspunsul fără nici un echivoc, pe înțelesul tuturor, așa cum și Gh. Bulgăr spune mai departe : „sint săgeți directe, aspre, necruțătoare contra posterității culturale“. Ironia e înarmată cu săgeți indirecte, care lovesc prin rîcoșeu.

Șerban Cioculescu

Copacul simfonic

Printre ceilalți copaci liniștiți, el părea aproape nebun
Multiplu se ridica din pămînt cu zeci de brațe
Pe care le flutura frenetic în vînt.

Dezlănțuit era — și străbătut de atîtea fluide
Încît privirilor noastre păru un nemaivăzut dirijor
Conducînd, plin de pasiune, Simfonia fantastică a Eterului.

Incoruptibilă dimineață de iarnă cu cerul senin
Cînd tot universul cînta, ca o orgă de cristal
Sunetul fiindu-i atunci rostul cel pur, esențial.

Sub multele ramuri, fremătătoare, patetice
Totul fu muzică : întinderea lumii și durată ei
Păduri, oceane, milenii și ere, o, cum le-a auzit !

Arătînd stelelor drumul, iar vremii cadența secundelor
El purta prin noi, copleșitoare imensitate
Tălăzuirea sonoră a clipei spre Eternitate.

Geo Bogza

Versiune definitivă, în vederea tipării în volum, a unui poem apărut în 1945, în „Revista Fundațiilor“

Simeon Florea Marian

IN anul 1866 revista „Familia“ publică un material folcloric, intitulat **Datînele poporului român. O nuntă la Ilieștii în Bucovina**, semnat de un tînăr, de 19 ani : Simeon Marian. În anii 1867—1868, aceeași revistă îi va publica alte culegeri folclorice. Elev fiind încă, S. Fl. Marian va tipări în anul 1869 primul său volum, intitulat : **Poezii populare din Bucovina**. Nu îi sint străine, în această primă perioadă de afirmare, nici unele preocupări în domeniul litericii originale. În acest sens putem cita poezia patriotică **Ostașul român**, publicată în „Familia“ din 1870. Dar S. Fl. Marian se va impune cu vremea nu prin creații poetice sau scrieri în domeniul istoriei, ci prin munca sa uriașă și rodnică, desfășurată, îndeosebi pînă în anul 1900, în domeniul folclorului.

După ce își va baccalaureatul, în 1871, S. Fl. Marian se înscrie la Facultatea de teologie din Cernăuți, pe care o va absolvi în anul 1875. Concomitent cu studiile universitare, el continuă să-și dedice întregul timp liber folclorului. Rodul acestei pasiuni constante se va concretiza și în cele două volume, intitulate **Poezii populare române**, publicate în 1873 și 1875. O activitate tot mai rodnică în domeniul folclorului va desfășura S. Florea Marian după 1876. Ca o recunoaștere a contribuției sale în acest domeniu, la 26 martie 1881 este ales membru al Academiei Române. Vreme de cîteva decenii S. Florea Marian a muncit neobosit, adunînd, scriînd și publicînd numeroase și substanțiale studii și volume — îndeosebi de folclor.

S. Fl. Marian — ca și alți folcloriști din această perioadă — a stat sub puternica influență a celor două școli folclorice, inițiate de Alecsandri și Hasdeu. Ca și mentorul său Alecsandri, în prima perioadă S. Fl. Marian culege și prelucurează materialul folcloric. Subtitlul volumului din 1869 indică metoda sa de lucru : „**Balade române culese și corese**“. În volumele următoare S. Fl. Marian va părăsi metoda „coresului“ și va adopta metoda științifică a lui Hasdeu, care constă în redarea materialului folcloric în forma strict populară, nealterat de intervențiile culegătorului. Această metodă științifică este menționată de S. Fl. Marian și în prefața volumului din 1873, **Poezii populare române** : „Ca culegătorul acestor balade am crezut că sacra mea datorită este să le întorc poporului din al cărui sîn le-am adunat, așa precum le-am auzit de la dînsul, fără să schimb vestmintul lor original ; și această datorită am căutat s-o împlinesc cu cea mai mare scrupulozitate“. Autorul prefetei conchide : „puțini își pot închipui ce odore prețioase stau ascunse în sînul poporului român...“. Lată un exemplu : „Nu departe de-acolea / A căzut din cer o stea / Si-a aflat-o mindra mea / Și s-a-mpodobi cu ea“. (**Stea**). Multe dintre aceste „odore prețioase“ se află în volumele lui S. Fl. Marian. Sentimentele populare sint prezente în întreaga lor gamă, de la dragoste și dor la

înfrățirea românului cu natura mîmă. Cum este și firesc, traiul greu al poporului, aleanul său, dar și năzuințele sale sint redată în numeroase piese. Lată o **Doină haiducească** (pe care o aflăm în volumul al doilea) : „Așa-mi vine cite-un gînd / Să duc boii să mi-i vind, / Iară plugul să-l aprînd : / Din coarnele plugului / Să fac sauă Murgului, / Murgului voinicului ; / Și din fierul cel mai mare / Să fac teacă la pistoale ; / Și din fierul cel mai lat, / Cel mai lat și-ncovoiat, / Să fac teacă la bătag / Și bătagu-n ea să bag ; / Și din fierul cel mai lung / Să fac potcoave la murg, / Să-l încălc să mă duc / Către sînul munților, / La umbra molizilor, / La cîntecul mierlelor, / La mugetul cerbilor ; / Către sînul codrului, / La umbra făgetului, / Unde-i drag voinicului“.

În semn de adîncă prețuire pentru conducătorul revoluționarilor transilvăneni de la 1848, S. Fl. Marian culege numeroase versuri populare sau le extrage din paginile ziarului și revistelor, publicîndu-le în anul 1900 în volumul **Poezii populare [despre] Avram Iancu**, din care cităm : „Pe dealul Feleacului / Merg feciorii Iancului, / Iancu-i comăndează bine : / — Haideti feciori după mine / Să luăm tunuri de fag / Și să dăm în Cluj cu drag“. [...] „Trece Iancu pe la stîna / Cu pușca plină a mină, / Ori de-i plină, ori de-i goală, / Domnii fug de se omoară... / Cînd s-arată Iancu-n deal, / Fug toți domnii din Ardeal“. Pe aceeași linie a dragostei lui S. Fl. Marian pentru trecutul vitejesc al poporului nostru, se cer a fi amintite și **Tradiții populare române**, publicate în 1878 și **Tradiții populare române din Bucovina**, tipărite în 1895, în care sint slăvite luptele românilor împotriva asupritorilor sau celor care căutau să ne cotocească țara — figura lui Ștefan cel Mare apărînd în prim plan. Și dacă în ceea ce privește „tradiția istorică“ S. Fl. Marian a îmbogățit substanțial acest sector, în domeniul etnografiei el este un pionier, punînd bazele acestei științe. Mentorul său — Hasdeu — îl va caracteriza în 1882, drept „singurul etnograf român“. Lucrările lui S. Fl. Marian în acest sector sint remarcabile. Ne referim îndeosebi la : **Cromatică poporului român**, 1882, **Ornitologia poporană**, 2 vol., 1883, **Nașterea la români**, 1892, **Nunta la români**, 1890, **Înmormîntarea la români**, 1892, **Sărbătorile la români**, 3 vol., 1898—1901, **Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor**, 1903.

Prin întreaga sa muncă S. Fl. Marian — care ne-a lăsat o moștenire folclorică de o valoare unică, demonstrînd prin ea înaltele virtuți ale poporului român — se dovedeste a fi un mare patriot. Mărturie sint cele 17 volume publicate, care însușmează un număr impresionant de pagini, de o valoare inestimabilă pentru folclorul românesc.

S-a stîns din viață la 11 aprilie 1907.

Virgiliu Ene



Confruntări

Din nou despre

PROBLEMATICĂ și CONSTRUCȚIE

CRITICA este un gen al dezbaterei: fără dialog riscă să se osifice, riscă să se transforme într-o instanță impersonală care dă sentințe definitive. Chiar și în mod nepremeditat; prin simpla absență a confruntării de opinii, a comentariu, o interpretare, o apreciere valorică pot să dea impresia de verdict fără drept de apel ori să creeze aparența unui consens, în realitate nu numai inexistent, dar și imposibil mai ales când este vorba de cărți ce ies, într-un fel sau altul, din „obișnuit”. Ca și în urmă cu două săptămîni, cînd am analizat romanul *Orgolii* de Augustin Buzura dintr-o perspectivă deosebită de aceea afirmată într-un prim comentariu ce apăruse în revista noastră, însemnările de astăzi — care fac parte dintr-o suită de articole despre proza contemporană, privită sub aspectul raporturilor dintre problematică și construcție — propun, în legătură cu o carte care de asemenea a fost prezentată mai înainte, un punct de vedere diferit.

Există în *Bunavestire* de Nicolae Breban, două romane distincte, scrise în registre deosebite net, complet diferențiate problematic, sub aspectul viziunii și ca atitudine, cuplate totuși într-un chip surprinzător, astfel încît prin unificare se anulează reciproc în ceea ce au, fiecare, specific. Din contopirea lor, nu aît imprevizibilă cît artificială, forțată, rezultă o carte unitară doar într-un plan de abstracție sumare. În acest plan, *Bunavestire* este un roman al spiritului mic-burghez văzut într-o latură considerată esențială: prostul gust. Un fenomen complex este redus la un singur aspect, cel estetic, însă acesta este potențat pentru a fi nu numai reprezentativ, ci și substanțial, cuprinzător, dens, complet; dintr-o trăsătură estetică, prostul gust devine, în romanul lui Nicolae Breban, o dimensiune spirituală, etică, psihologică, socială și chiar politică. Prezentată mai întîi caricatural; apoi, printr-o metamorfoză literară inexplicabilă, cu gravitate și cu patos. Spun *literar*: deoarece în principiu arătarea feței ridice, caraghioase, grotestice a spiritului mic-burghez nu exclude, ci chiar presupune și dezvăluirea chipului său monstruos înspăimîntător, feroce. Un sociolog, un filosof, un istoric, un ideolog care ar studia spiritul mic-burghez doar în aspectul comic sau numai în cel, de asemenea extrem, de generator al unor porniri turburi, anarhice, capabile să canalizeze în direcții funeste mari energii ar proceda unilateral, excesiv, „poetic” în sensul de neștiințific. Ambele sînt „adevărate”, derizoriul și stihinicie, pentru a spune astfel, „coexistă” din punct de vedere teoretic în definiția spiritului mic-burghez, aflîndu-se într-un raport de simultaneitate.

Sînt adevăruri elementare; după cum s-a mai spus și că a fi „poet” în știință este la fel de impropriu ca și a face „știință” în poezie, fie aceasta și epică. În *Bunavestire*, care este un roman, cele două înfățișări ieșite din comun ale spiritului mic-burghez sînt, cu o nobilă ambiție științifică, deopotrivă reprezentate: „monografic”. Trecearea de la „știință” la „poezie”, de la abstracție la vizibilitate sensibilă (N. Hartmann) nu constă totuși într-o simplă schimbare de instrumente, prin care ideile sînt travestite în figurații plastice ori simbolice; diferite sînt și obiectele, nu doar mijloacele. În *Bunavestire* abstracția exercită o presiune tiranică asupra concretului intuit și afirmă, de fapt, a-l deforma; fiind, la rîndul său, deformată printr-o inabilă, improprie și totuși tenace aplicare. Este primul lucru izbitor în acest roman: modul cum o compatibilitate (mai mult: o necesitate) teoretică se transformă într-o incompatibilitate literară. Fiindcă în romanul lui Nicolae Breban relația de simultaneitate dintre caracterul „comic” al spiritului mic-burghez și cel „teribil” este prefăcută într-un raport de succesiune; coexistența devine evoluție. Metamorfoza din *Bunavestire* aceasta este: de la paiață la „erou”, de la caricatură la „destin mistic”, de la o ipostază structural degradată la una, tot structural, sanctificabilă. Traian-Liviu Grobel, personajul însărcinat cu misiunea de a reprezenta cele două fețe ale spiritului mic-burghez, umblă, la începutul romanului, avînd agățat de gît „cu un șiret de mătase, subțire și foarte rezistent”, un aparat de radio cu tranzistori din care se aude un „însuflețit program de muzică populară”, pentru ca la sfîr-

șitul cărții să apară în postură de fanatic profet al unui fel de cult fără nume. Merceologul umil din Caransebeș s-a modificat atît de radical încît a devenit sihastrul din Vatra Dornei, suspectat de a avea geniu, adulat de subțiri intelectuali, socotit un fel de nou Ioan Botezătorul prin citarea insistență a episodului biblic relativ la întîlnirea acestuia cu Hristos. De altfel, chiar în acest moment al parașutării se descoperă amănuntul „semnificativ” că Traian-Liviu Grobel se mai numește și Ioan... Să fie și mutarea reședinței lui Grobel mai către „nord” tot o sugestie mitologică? Vatra Dornei și Walhala? Nu se știe; după cum nu se poate ști de ce titlul cărții trimite la o împrejurare biblică precisă iar textul conține, repetat, trimiteri la cu totul alta. În mitologia creștină e adevărat că Ioan Botezătorul „vestește” apariția lui Hristos; dar nu această „vestire” e ceea ce s-a numit „bunavestire”. La fel, deși acțiunea romanului se vrea localizată în timp, aspectul social-istoric al epocii respective este reprezentat prin elemente vagi, neconcludente. Ori-cum, itinerariul lui Grobel, de la comercializarea de frîghii, nasturi, piepteni, țigle și alte „produse”, la devoțiunea ascetică față de „moștenirea spirituală” a unui fost ofițer dintre cele două războaie, care voise să întemeieze, prin experiențe practice de o mare abjecție, un „stil” de viață, „creator” și cît se poate de „laic”, descris în formule vagi, majoritatea referitoare la „putere”, itinerar real în planul romanului, poate fi considerat simbolic pentru „concepția” sumară și autoritar impusă din exterior desfășurării epice.

De către autorul însuși; a cărui capacitate, uneori deosebită, de a crea puternice „imagini de viață” se află în acest roman într-un permanent conflict cu năzuința unei construcții „intelectuale”. În intenție, am văzut, *Bunavestire* este un roman-sinteză, o „comedie” (*Divina Comedie*, *Comedia Umană*!) a spiritului mic-burghez, a prostului gust, a „provinciei”. O epopee: Grobeiada. Ambiție uriașă, enormă, care pretinde, pentru a se împlini, o forță literară pe măsură. Între realizare și eșec nu sînt, în asemenea cazuri, trepte intermediare, alternativa este radicală. Dacă un mare fel propus nu este atîns, ceea ce s-a făcut, oricît de meritoriu, este inevitabil strivit. Nu există jumătăți de măsură în astfel de împrejurări. Efortul de totalizare nu lipsește în *Bunavestire*; dar scriitorul nu numai că și-a supraevaluat posibilitățile, dar le-a și subordonat unei aspirații nepotrivite cu ele. Se poate spune că Nicolae Breban luptă împotriva naturii sale reale, fără a ieși biruitor dar „izbutind” să o deformeze, să o facă aproape de nerecunoscut. El este un scriitor ce pornește întotdeauna de la o abstracție, dezvoltînd-o și, prin aceasta depășind-o, printr-o mare putere de „întuitivitate” a concretului; proza lui are un caracter fundamental „poetic” și obiectul ei predilect îl constituie metamorfozele personalității, revelarea unor euri nu atît „abisale”, cum s-a zis, cît configurate brusc, din elemente pînă atunci dispartate și a căror îmbinare produce adevărate „explozii” lăuntrice. Trezirea, în indolentul Mănescu din *Francisca*, a unui afacerist rapace, în țărănul Cupșa din același roman, devenit muncitor într-o uzină, a conștiinței forței; seriile de „cristalizări” din *În absența stăpînului*; sumbra structurare a lui Miloia din *Animale bolnave*, devenit criminal fanatic prin receptarea deformată a unor predici despre reținere și umilință; întoarcerea doctorului Minda, din *Ingerul de gips*, către un „sine” mai viu, sub aparența ratării — totdeauna în centrul cărților lui Nicolae Breban s-au aflat transformări. Scriitorul este atras de mișcările personalității și eroii romanilor lui trăiesc — și sînt urmăriți — aproape exclusiv atîta vreme cît durează procesul de re-formare. În mod surprinzător, în *Bunavestire* acesta lipsește. Abstracția nu mai este deoșită. Grobel este descriș oarecum static, „radiografiat” în două ipostaze ale personalității complet diferite structural: metamorfoza propriu-zisă a fost suverimă, înfățișîndu-i-se, doar rezultatul; între cele două tablouri scriitorul pune (pag. 400—405) un fel de pseudo-teorie despre logic și illogic, fără a acoperi totuși distanța care le separă. Argumentele sale sînt umoristice („Ce-i și cu prejudecata asta cu logica? Oare totul, ce ni se întîmplă e logic? Sau vreți ca numai literatura, ca o fosilă, să păstreze acest criteriu, dispărut suspect de

mult, în cantități masive, din viața noastră de zi cu zi, din bunul simț cotidian? [...] într-un secol ce abundă de reportaje senzaționale, documentare și confesiuni din lagăre de concentrare în care illogicul și oroarea mustesc, în care e spartă pentru totdeauna legătura dintre cauză și efect, m-aș simți măgult ca tocmai eu, umilul dumnea-voastră scriitor, să mă fac gardianul acestei rămășițe a lumii civilizate: logica, bunul-simț, rațiunea! Zău!”): e adevărat că viața nu e întotdeauna logică, dar nimeni nu are pretenția că viața este literatură, este operă de artă.

LUATĂ în serios, „teoria” autorului este de o mare confuzie; socotită o persiflare, rămîne inutilă, cîtă vreme nu spune nimic despre arhitectura romanului: simplu număr de acrobație, cam pueril și de rău gust, între două acte ale spectacolului; element de comperaj; prezent numai întrucît așa a voit autorul. Este una dintre notele acestei cărți ca două convenții literare, care se exclud reciproc, să fie deopotrivă folosite; și cu dezinvoltură. Convenția autorului condus de mișcarea propriilor personaje, a autorului care „n-are încotro” și trebuie să le urmărească oriunde și convenția autorului care intervine în desfășurarea relatării, se „amestecă” în destinul eroilor săi, îi influențează, îi judecă, îi admonestează, îi bate pe umăr amical, chicotește împreună cu ei, ca ei.

Nu e singurul nivel la care înfilăm această asamblare de elemente imposibile de alăturat. Pasajele justificative și explicative conținute în roman nu justifică și nu explică, de fapt, nimic; forțează acceptarea, fie prin simularea unei atitudini ironice, fie printr-o constrîngere afectivă, procedîndu-se într-un chip similar cu acel erou al cărții care, în legătură cu experiențele pe care le face, notează că „Toate acestea pentru un prost sau un fals inteligent, pot părea cinism. Bineînțeles că o personalitate creatoare ca mine nu se poate împiedica de astfel de judecăți comune, totdeauna reacționare în planul valorii”. Dar cine „riscă” să fie considerat „prost” sau „fals inteligent”?!

CONSTRUCȚIA romanului este deficitară în mare ca și în detalii: părțile care luate separat sînt adesea remarcabile, se resping, ordinea lor este strict exterioară, nu există un principiu de coeziune internă. Această absență nu e mai puțin vizibilă chiar și în cadrul celor două mari secțiuni din care este compusă cartea. *Bunavestire* începe prin a fi un roman ironic și sarcastic al spiritului mic-burghez, al prostului gust văzut în două ipostaze, aceea „vulgară” și „serioasă” (al cărei reprezentant este Grobel), și cea „stilată”, ilustrată mult mai bogat de curcurile „mondene” din Sinaia și din Alba unde existența personajelor este dominată de o mitologie superficială, a parfumurilor strălucite, a numelor „celebre” de cîntăreți de muzică ușoară și de actori de cinema, a erotismului „elegant”. Totul este aici „fin”, „chic”, „rasat”; conversații de față intelectuală, amoralism strident, vulgaritate lustruită. Însă atitudinea stilistică este oscilantă; începînd prin a fi violente, ironia și sarcasmul se prefac în secretă și apoi fătîșă seriozitate.

Nu este vorba, cum s-a spus, de o ironie a ambiguității, formulă de altfel cu totul ambiguă. Ironia este o formă de detașare, nu una de atașament ori de solidarizare; care folosește ambiguitatea, dar care nu e produsul reflex al ambiguității. Istoria galantă a logodnei lui Grobel, „tînărul bănățean de viitor”, „un tip semicomical”, un „amestec de grosolanie și poezie lefți-nă”, un „semidoct distins, un semidoct necesar, cu o voință remarcabilă”, cu ușuratică Lelia, cea care „pe unde trecea, lăsa un miros înșărcinat, ca de iapă”, avînd „o sportivitate sentimentală” care era „o formă a demnității ei disperate”, care își explica aventurile nietzschean, „nevoia mea de a găsi un stăpîn, nu e asta feminitatea mea vagabondă?”, un nietzscheanism trecut parcă prin frizeria lui Nae Grimea, această istorie burlescă, așadar, se vrea, pînă la urmă, gravă, respectabilă, onorabilă.

Treptat, eroii ei sînt priviți cu o reculeasă seriozitate și chiar fratern, are loc un transfer, în dublu sens, dinspre personaje spre narator și dinspre narator spre personaje. Caricatura nu este doar mai simpatice; modificarea e mult mai profundă, fiindcă încetează să mai fie caricatură. Grobel se logodește —

„mistic”? — cu Lelia, i se devotează, punînd în îndeplinirea obligațiilor sale de logodnic o timpă, obtuză încăpăținare: fiindcă Lelia nu e deloc „intangibilă”, nici măcar pentru merceologul din Caransebeș. E, cum se zice despre ea, o „lapă” și însuși Grobel avusese prilejul să-i observe nonsalanța erotică. Fără a fi și beneficiarul ei, din pricina unei deficiențe pasagere transformată de inhibatul merceolog, pentru salvarea aparențelor, într-o „nobilă” amînare...

INTÎIA parte a cărții conține istoria acestei „devoțiuni” în iubire: o iubire profund comică, de un enorm ridicol, luată totuși în serios, „innobilată”. În mod simbolic, a doua parte a romanului *Bunavestire* cuprinde tot istoria unei devoțiuni: de data aceasta, spirituală. Grobel descoperă scrisorile și jurnalul unui unchi mort al Leliei, un oarecare Mihai bacsi, Mihai Farca, un ofițer ratat, cu lecturi haotice și prost înțelese, cam paranoic. Merceologul rămîne impresionat de ceea ce citește, probabil de „stilul acela insipid, arogant, uneori de-a dreptul incoerent, hilar”, și se convertește la „învățătura” existentă în textele rămase de la Mihai Farca. E, nu-l așa, tot un fel de „logodnă mistică”, dar în alt plan. Iubirii îi succede Ideea! Merceologul îndrăgostit și merceologul fanatizat; deopotrivă de fals, deși autorul face din el un Teufelsdröckh, dar nu profesor „de generalități” ca eroul lui Carlyle, ci vinzător de nasturi, frîghii, căpeștre, pantaloni vătuiți... pus să citeze din convorbirile lui Eckermann cu Goethe, să fie interesat de Ignatius de Loyola, de Sf. Augustin, așa cum și despre Lelia se spune că era familiarizată cu Tacit și Cicero, „plicticosul Cicero”.

Ironie a ambiguității?!

Doar ambiguitate, confuzie: nu numai Grobel citează din Eckermann, ci și Mihai Farca, nu numai acesta e obsedat de raporturile de „forță”, ci toate personajele din carte sînt obsedate de „marea problemă” a împărțirii în „slugi” și „stăpîni”. În toate împrejurările: o „concepție” foarte discutabilă ea însăși este expusă într-un mod artistic îndoielnic.

Ironia, sarcasmul, satira presupun, apoi, un stil, perfect cristalin, deloc ambiguu, foarte coerent în totul, mereu intenționat. Nimeni nu e îndemnat să creadă că „Galibardi” sau „șifoneli” în loc de „șifonier” ar fi greșeli de limbă ale lui Caragiale, involuntare; mai mult, personajele acestuia nu fac, toate, aceleași greșeli; din diversitatea lor, din invenția creatoare a unor limbaje stîlcite (voit stîlcite) caracteristice pentru fiecare erou, limbaje individualizante, așadar, se naște autenticitatea în ficțiune a lumii din „momente” și din comedii. Ca și ambiguitatea, stilul în *Bunavestire* este uniform, generic, nu variază, nu particularizant. Toate personajele și naratorul însuși vădese aceeași incapacitate de a folosi corect articolul genitival (a, ca un veritabil „stăpîn”, lese totdeauna victorios în războiul cu al, ai, ale); franțuzismele, germanismele, expresiile englezești așa de abundente în vorbirea eroilor, preluate direct, adaptate precar, brutalizate nemilos („jem'enfichism”, „propria mîna”, maladroită”, „îl supsona”, „fi snobase”, „avea să-l denizeze”, „o sucupă volantă”, „țușă citeva calambururi”, „Grobel briat”, „devin molet”, „era un element brilliant”, „cvasi-inalt”, „florestist brilliant”, „o iubea farouche, nesățios”, „noi cei care povestim, racontăm” etc.) apar pretutindeni, chiar în intervențiile naratorului; limba este fracturată fără nici o semnificație, involuntar („capul ei decapitat”, „sutienul slipului”, „un viol de natură sexuală în primul rînd”, „cea mai mile-nară piatră”, „curcubeu monocolor”, „într-un mijloc de transport în comun bucureștean”, „bărbații de vîrstă virilă”, „copita feudalității, ce pătrunde acolo, cu coada lovînd încoace și încolo”); o pseudo-erudiție zglobie colorează paginile („ca un aligator de Nil, ca un caiman ce-și scoate botul său ascuțit de milul sfînt” — totuși, aligatorii și caimanii sînt crocodili care trăiesc în America!).

Confruntarea cu prostul gust, cu fenomenul kitsch este în *Bunavestire* o luptă cu diavolul; dar cu un diavol pus pe farse și care, nu se știe din ce motive, refuză cu îndărătnicie să se lase învins, nesfiindu-se chiar, cu o satanică lipsă de jenă, să devină „stăpîn”.

Mircea Iorgulescu

Edițiile din critici și rolul lor

O EDITIE din opera unui critic important — clasic sau modern — fiind un instrument de lucru indispensabil cercetătorilor literaturii române, profesorilor sau tinerilor studioși, ansamblul edițiilor existente la un moment dat reprezintă un adevărat tezaur național care ne ajută să ne facem o idee nu numai despre istoria genului la noi, dar și despre rolul jucat de critică în dezvoltarea literaturii și în formarea gustului public. Și, nu ultimul rând, în instruirea scriitorului însuși. Astăzi când apar tot mai numeroase studii de sinteză ce-și iau ca obiect critica, stăruia edițiilor din critici merită o discuție specială. Poate că o vom avea într-o zi. Scopul articolului de față e mai modest și anume, fără a intra în detalii, de a atrage atenția asupra editării ca atare a criticii, oprindu-se asupra unui „esantion” semnificativ, critica deceniilor 3—4 din secolul 20, spre a sugera rolul criticii, ca stimulent, în creația literară.

Care sînt aceste ediții, cit de complete și de corecte, circulația și utilitatea lor — iată problemele ce se ridică de la început. Înainte de a le semnaliza, e greu să tragem concluzii. A vorbi despre critică înseamnă și a stabili gradul ei de răspindire, accesibilitatea ei în sensul imediat al cuvîntului. Nu e nici o îndoială că se citește astăzi la noi (și nu numai la noi) aproape la fel de multă critică literară cită literatură propriu-zisă. Ce caută cititorul obișnuit — care adică nu urmărește numai decît studiul de informare — în critică? De ce simte el nevoia să citească nu numai poeziile lui Eminescu, dar și monografia consacrată poetului de G. Călinescu? Și în ce fel o astfel de carte îi deschide gustul și pentru restul operei critice a lui G. Călinescu? Dacă s-ar calcula tirajele edițiilor din critici, s-ar observa că ele le concurează uneori pe ale romanelor, cel puțin sub raportul interesului public, dacă nu totdeauna și sub acela al posibilităților practice pe care le au editurile de a satisface acest interes. Un studiu critic vindut în zeci de mii de exemplare este un lucru absolut uimitor. Curiozitatea pentru critică trebuie încurajată, ca și aceea pentru poezie, roman, dramă, istorie, politică, știință. Încercările de pînă acum de a face din cartea de critică o lectură de masă s-au dovedit foarte folositoare. Criticele lui Maiorescu, *Viața lui Mihai Eminescu* și *Ion Creangă* ale lui G. Călinescu și studiile lui Tudor Vianu au apărut în „Biblioteca pentru toți” în anii din urmă: nici una nu se mai

găsește în librării. Cititorul de literatură vrea și critică: nimic nu ne împiedică să i-o dăm. Și încă: ce caută și ce găsește însuși scriitorul în critică? Are el motive s-o cunoască? Sau literatura e producere spontană de valori ce se dispensează de lectura criticii?

Există patru feluri de ediții în circulație: ediții critice, serii de opere, cullegeri selective și, pentru cîteva din operele fundamentale, ediții de masă. Dificultăți ușor de înțeles ridică alcătuirea unei ediții critice. Numai două din edițiile din criticii epocii interbelice sînt, propriu vorbind, critice. Rodica Rotaru și Al. Piru au proiectat în cinci volume *Operele* lui G. Ibrăileanu. Au apărut deocamdată trei (Ed. Minerva) care reiau articolele și studiile publicate de G. Ibrăileanu însuși în cărți și în periodice. Vor urma ineditele (mai numeroase decît credeam) și operele literare. Gelu Ionescu îngrijește ediția de *Opere* ale lui Tudor Vianu. Criteriul fiind aici tematic s-au publicat deocamdată scrierile literare, apoi studiile despre scriitori români, cele de stilistică și *Estetica* (alte studii de estetică vor apărea în volumul al șaptelea). Utilitatea ambelor ediții provine din bogatul aparat de note, în care se reface, folosindu-se prilejul fiecărui articol, atmosfera unei întregi epoci: comentariile și polemicile. Cititorul e scutit astfel de a căuta singur în reviste ecourile. Notele se transformă în mici studii de istorie literară. Spectacolul acestor note este în sine extraordinar. Înțelegem, parcurgîndu-le, că viața literară nu e compusă exclusiv din cărți. Orice carte (chiar și una de critică) ajunge la public prin intermediul recenzenților: de numărul și de varietatea comentariilor depind atît succesul (ceea ce nu e de neglijat), cît și ecoul mai de durată al cărții. Există două feluri de lectură: una directă și una mediată de comentarii succesivi. Ele nu se suprapun în toate cazurile și e firesc să se întîmple așa. Locul cărții în conștiința unei generații îl asigură criticii ei. Ce anostă ar fi istoria literaturii dacă s-ar rezuma la o suită de apariții! Fără acel spațiu de rezonanță — estetic și ideologic — pe care-l oferă critica, istoria literară ar semăna cu un muzeu de obiecte, semnificative în ele însele, dar și inerte. Viața cărților este, ca orice viață, făcută din contradicții, are cu alte cuvinte dinamica ei specifică. Prin comentarii și critici opinia publică însăși se exprimă, devine activă: în chîntesența ei. Criticii joacă rolul unor catalizatori sociali. Onestitatea și independența judecării sînt la

fel de importante ca și competența profesională: în definitiv, aparțin de ea, ca și gustul sau informația. Critica fiind un angajament — social, ideologic și estetic — ea întreține totodată o atmosferă de civilitate intelectuală și trebuie să fie substanțială senină. Apără valorile și educă spiritul: cum ar fi arătat însăși marea noastră literatură de acum cîteva decenii nu doar fără Ibrăileanu și fără Vianu, dar și fără criticii care s-au ocupat de cărțile lor, săptămînal, în atîtea recenzii și studii aplicate și oneste?

TOCMAI acest spectacol al ideii lipsește în seriile de opere în curs de apariție ce nu au devenit (din multe și uneori explicabile motive) ediții critice: cele patrusprezece volume de *Opere* ale lui G. Călinescu, cele șase ale *Scrierilor* lui Pompiliu Constantinescu, cele șapte ale *Operele* lui Perpessicius, cele cinci ale *Scrierilor* lui E. Lovinescu etc. Aceste ediții selectivă („un Lovinescu nu integral, ci reprezentativ”, spune Eugen Simion în ediția lui), și mai ales reduce ca aparat, sînt utile în măsura în care pun la îndemîna publicului opera — cronologic sau tematic orînduită — a unor critici de seamă. Pe lîngă cele enumerate, mă gîndesc la seriile din Vladimir Streinu (patru volume de *Pagini de critică literară* la Ed. Minerva, în îngrijirea lui G. Muntean, ce vor fi urmate de alte patru sau cinci), M. Ralea (un prim volum deocamdată la Ed. Minerva, în îngrijirea lui N. Tertulian), D. Popovici (*Studii literare* I și II, la Ed. Dacia, ediție Ioana Em. Petrescu), Ion Breazu (*Studii de literatură română și comparată*, I și II, la Ed. Dacia, ediție Mircea Curticeanu) și Paul Zarifopol (*Pentru arta literară*, două volume, la Ed. Minerva, ediție Al. Săndulescu). Le putem adăuga ediții mai modeste — în cuprindere — precum cele din N. Davidescu (*Aspecte și direcții literare*, Ed. Minerva, îngrijită de Margareta Feraul), Octav Șuluțiu (*Scriitori și cărți*, Ed. Minerva, ediție de N. Florescu), M. Sebastian (*Eseuri. Cronici. Memorial*, Ed. Minerva, selecție de Cornelia Ștefănescu) și Șerban Cioculescu (*Aspecte literare contemporane*, Ed. Minerva). Incomplete (uneori fără o justificare plauzibilă) sau chiar arbitrar, aceste ediții sînt foarte necesare, în lipsa altora, reluînd uneori pentru prima oară în anii noștri cărți și studii importante, bogate în inedite sau în texte aproape inaccesibile din cauza rarității, încît cu greu ne-am putea imagina absența lor

din raftul bibliotecii. Principalul lor scop este la prima vedere unul practic informativ. Dar nu numai atît. O cultură se clădește pe acumulări, fiind o formă de memorie.

Reeditarea criticii are deci o funcție precisă: menținerea în actualitate a tradiției estetice. Scriitorii învață din critică, nu în sensul că descoperă în ea „modele” (ar fi să credem în repetare mecanică sau, ceea ce e la fel de rău, în exclusivism), ci în acela că deprind din ea o conștiință a continuității. Literatură fără această continuitate nu se poate. Ne raportăm la experiența trecutului ca la o formă vie de cultură, pe care critica ne-o înfățișează clar și sistematic. Conștiința continuității de preocupări face parte din aceea a existenței unei națiuni. Prin oglinzile critice succesive, literatura își capătă relieful și își dezvăluie semnificațiile. E vorba totodată de crearea a celei inhibiții firești pe care orice moștenire culturală o impune: gîndim altfel pe G. Coșbuc după ce am citit esul lui Vladimir Streinu: dar altfel nu înseamnă oricum. Este o logică necesară în evoluție, ca și în revoluție. Nu doar literatura este o instituție istorică, dar și lectura. Romanul contemporan (ca să aleg un exemplu) nu iese pur și simplu din cunoașterea romanului autohton interbelic, printr-o dezvoltare simplă, „naturală”; el este și consecința reflecției critice în jurul acestuia din urmă. Continuitatea ne apare ca mediată iar romancierii țin cont, în chip mai puțin spontan decît am fi înclinați să credem, tocmai de această mediere. Critica determină la un moment dat orientarea scrisului spre anumite modalități ale romanului: stimulînd reluarea lor, poate arunca în umbră altele. Invenția în sine a creatorului e „limitată” așadar de critică, inovația fiind condiționată de tradiție. A ști ceea ce E. Lovinescu, Șerban Cioculescu, M. Sebastian, sau Vladimir Streinu (sînt posibile și alte nume) au susținut și ceea ce au respins din romanul interbelic este firesc pentru romancierul de azi, oricît de liber în originalitatea lui s-ar închipui. Învătam cu toții din mostenirea critică: scriitorii nu mai puțin decît însuși criticii. Rolul edițiilor din critici depășește valoarea lor de „lucru” pentru cercetători, extinzîndu-se asupra întregii vieți literare. Ignorarea moștenirii critice, dacă, prin absurd, s-ar petrece, ar echivala cu diminuarea sau cu blocarea facultății creatoare.

Nicolae Manolescu

SÎNTEM ÎNCĂ sub impresia examenului de stat care a luat sfîrșit decurînd și care a constituit un prilej de verificare nu numai a cunoștințelor dobîndite de absolvenți de-a lungul anilor de facultate, ci și a posibilităților acestora de a efectua o cercetare științifică utilă și originală. În ceea ce ne privește am avut întotdeauna convingerea că valoarea unei lucrări de diplomă trebuie judecată mai ales în funcție de acești doi factori pe care îi considerăm fundamentali și care sînt originalitatea și utilitatea imediată a cercetărilor la care ne referim. Experiența din anii precedenți și de anul acesta ne-a condus la concluzia că studierea și îndeosebi cultivarea științifică a limbii române actuale este unul dintre numeroasele domenii în care viitorii absolvenți ai facultăților filologice își pot dovedi din plin capacitățile lor de investigație și își pot valorifica în mod creator cunoștințele acumulate. Rezultatele obținute și concluziile finale la care au ajuns trei dintre absolvenții cu care am lucrat timp de aproape doi ani vin în sprijinul celor afirmate mai sus și ni se par mai mult decît convingătoare. Ne

Studiul limbii române în lucrările de diplomă

facem o plăcută datorie didactică și științifică din a cita aici numele acestor virtuale cercetătoare, precum și titlurile valoroaselor lucrări pe care le-au realizat la propunerea și sub direcția noastră îndrumare: Rodica Stănescu-Iordache, *Abateri de la normele limbii literare în publicistica actuală*; Sanda Gasparinatos, *Greșeli de limbă și stil în presa din provincie* și Maria Lăudan-Bota, *Mijloacele de comunicare în masă și rolul lor în dezvoltarea vocabularului românesc contemporan*. În aceste „teze de licență” (cum ar fi mai potrivit să le spunem), precum și în altele, realizate sub conducerea unor colegi de-ai noștri, este studiată îndeosebi dinamica actuală a limbii române, căreia mai ales academicienii Iorgu Iordan și Al. Graur i-au consacrat cîteva lucrări devenite clasice în literatura românească de specialitate. Cercetările mai recente (printre care nu vom ezita să includem și cele trei lucrări citate) ne ajută să ne facem o idee mai apropiată de realitate în legătură cu principalele tendințe care se manifestă în diversele compartimente ale limbii române contemporane. Pe de altă parte, grație acelorasi

lucrări, avem posibilitatea să facem cunoștință cu noi abateri de la normele literare în vigoare — abateri în a căror sferă mai largă pot fi incluse și așa-numitele inovații lingvistice negative, cum le-a numit cel dintîi (și în mod foarte potrivit) acad. Iorgu Iordan.

Materialul cules de cele trei absolvente provine aproape exclusiv din presă, unde se scrie, firește, mult mai corect decît acum cîteva decenii, dar sîntem încă departe de realizarea unei exprimări care să poată fi luată, întotdeauna, drept model. Cit privește unele ziare și reviste din provincie, în acestea se mai strecoară încă anumite erori care ar putea să pară din domeniul incredibilului. Ele încep, spre exemplu, cu „în continuare a-și menționa” și se termină cu „seismul cel mai puternic al cutremurului”. Din cit am observat, îndeosebi exprimările pleonastice și tautologice sînt mult mai numeroase decît am bănuț și cu regret trebuie să spunem că ele nu lipsesc nici din unele cotidiane și periodice bucureștene. Astfel, într-o revistă care se adresează cadrelor didactice, se pledează pentru „folosirea [în predare] a mijloacelor mass-media”, ignorîndu-se că engl. media

este pluralul lui medium (de proveniență latină) și că, în cazul de față, acesta înseamnă chiar „mîloc”.

Din alte reviste care apar în Capitală și care nu excelează prin acuratețea exprimării aflăm că se vor face mari progrese de ordin tehnico-științific „prin conlucrarea și colaborarea oamenilor de știință”, că „voturile arată dorința unanimă a tuturor” sau că există „finaluri” lipsite de happy-end”. După cum se știe, sensul engl. end este cel de „sfîrșit” sau „final”, așa că nu putem spune nici: „La operetă finalul trebuie să fie un happy-end” (adică un „sfîrșit fericit”). Ceea ce mai impresionează neplăcut este și goana unor gazetari sau publiciști după cuvîntul nou, rar și cu o sonoritate de natură să atragă atenția. Numai așa se explică tendința anora de a renunța la mai vechiul ambiant în favoarea lui ambiantal (de origine italiană) ori preferința altora pentru verbul mizanscena în locul lui regiza sau a pune în scenă. Cam în același fel trebuie explicată și expresia apetit lucrativ, care, într-un limbaj nepretentios, ar putea fi înlocuită cu „poftă de lucru” sau „dorință de muncă”.

Fără munca asiduă a autoarelor pe care le-am citat mai sus, aproape toate faptele de limbă înregistrate aici ne-ar fi rămas, foarte probabil, necunoscute.

Teodor Hristea

Un roman muncitoresc

DISTINS în 1973 cu un premiu al Uniunii Scriitorilor, romanul lui Anton Breitenhofer, *Prea târziu pentru Marilena**, face parte dintr-o trilogie care mai cuprinde volumele *Ciudata prăbușire* (apărut de asemenea în versiune românească), precum și *Pictorul de fete*. Cele trei cărți — fiecare dintre ele poate oferi de altfel o lectură de sine stătătoare — beneficiază de un cadru comun: Reșița, „orașul de pe Bîrzava”, autorul propunându-și să realizeze o amplă descriere a evenimentelor — de mare însemnatate pentru destinele cetății siderurgice românești — ce se succed între anii premergători crizei antebelice și sfîrșitul celui de al doilea război mondial...

La început, atenția autorului se concentrează asupra destinului unei singure familii, a Brebenarilor. Pe măsură ce înaintăm în lectură însă, cîmpul de investigație se lărgeste, noi personaje sînt angrenate în acțiune, romanul realizînd, în cele din urmă, o amplă frescă a luptei muncitorimii reșitene împotriva flagelului fascist. Se profilează o construcție mozaicală; autorul e tot mai puțin atent la „detalii”, impresia „de ansamblu” interesîndu-l cu precă-

* Anton Breitenhofer, *Prea târziu pentru Marilena*, Ed. Cartea Românească, 1977.

dere. Un rol de prim plan li se oferă muncitorilor Lae Moise, Alfred Sprintz, Ilie Daba, Gusti Seidl, formării revoluționare a acestora, luptei lor organizate, plină de încredere în victoria finală; caractere exemplare, în crearea cărora autorul nu reușește întotdeauna să evite clișeul, chiar dacă efortul de a li se oferi o anumită complexitate unor eroi „dintr-o bucată” este de cele mai multe ori evident.

Prea târziu pentru Marilena este însă și romanul formării lui Traian Brebenar. Adolescent exaltat, în primele capitole ale cărții, bărbat trecut prin focul unor experiențe revoluționare decisive, în finalul romanului, tînărul muncitor parcurge un drum plin de semnificații, cartea lui Anton Breitenhofer fiind, cel puțin în intenții, un adevărat Bildungsroman. Nu ne va fi greu să depistăm, de altfel, unele elemente autobiografice în existența plină de zăpăcitură, de căutări patetice, ale tînărului muncitor-artist (vocația de plastician a acestuia este evidentă), fără să încercăm însă să ne întrebăm în ce măsură — ar fi și inutil s-o facem din punctul de vedere al demersului nostru critic — biografia acestuia se confundă, sau se suprapune, peste cea a autorului care i-a dat viață. În tot cazul, pentru Traian Brebenar — tînăr aflat, în cel dintîi capitol al cărții, la vîrsta primelor experiențe erotice — Reșița a însemnat o

adevărată școală a bărbăției revoluționare, un loc de formare, de maturizare politică.

„Aici — după cum mărturisește autorul însuși — s-au perindat vreo nouă pînă la zece generații de muncitori care și-au predat pe rînd ștafeta cunoștințelor profesionale și experiențelor umane”...

Un rol important în roman i se oferă Persidei, mama lui Traian Brebenar și văduva unui muncitor ucis de fasciști, femeie voluntară, în stare să facă față vitregiilor vremii, adevărat cap al clanului Brebenarilor — în sinul căruia a crescut însă, asemeni unei ierbi otrăvite, și legionarul Sile. Persida este mîndră de toți ceilalți fii ai ei, repudiîndu-l pe cel „blestemat”, deslușind, în ultimul capitol al cărții, dincolo de durerea unor pierderi irecuperabile, „cauza cea mare”... „Un rol de prim plan, autorul îi oferă de asemenea Minnei Hirt, ființă enigmatică și tulburătoare, de o mare labilitate sentimentală, în același timp, însă, inteligentă și curajoasă, tenace și lucidă. Cine este, la urma urmei, Minna Hirt? Care este misterul existenței sale? Iată întrebări pe care autorul ne obligă să ni le punem, fără să ne ofere și cheile unui răspuns cît de cît edificator.

Într-un roman în care reacțiile personajelor sînt, în general, destul de previzibile, lipsite mai tot timpul de ele-

mentul surpriză, Minna Hirt aduce o ușoară notă de mister, tulburînd și complicînd, nu prea mult, e adevărat, firul epic — prea linear — al întîmplărilor.

„Apare evident și convingător — observă Sevilla Răducanu, traducătoarea romanului, în cuvîntul său introductiv — că pe redutele Reșiței muncitoare, alianțele și alinierile au fost lipsite de orice șovinism”. Surprinzînd rolul istoric al populației muncitoare de naționalitate germană, în perioada fascizării țării și a războiului antisovietic, Anton Breitenhofer înfățișează exact poziția forțelor sociale și naționale. El ne restituie cronică anilor săi de formare, dar și cronică unui timp ale cărui semnificații sînt recuperate, într-un roman document care se citește cu interes, prilejuindu-i cititorului o nouă întîlnire cu anii de tristă aducere aminte.

Sorin Titel

Informația critică

SAIZECI la suta literatură de informare, douăzeci la sută critică și douăzeci la sută istorie literară, *Orientări în literatura sudului american* (Ed. Dacia) de Virgil Stanciu este o lucrare de tip didactic, folositoare pentru cititorul ce dorește a se orienta în literatură, mai ales proza, sudului S.U.A., scrisă cu grijă pentru acoperirea spațiilor esențiale din fenomenul literar cercetat, fără preocupare pentru impunerea unor puncte de vedere personale. În două capitole introductive (Cealaltă provincie a Unchiului Sam și literatura el. Scurtă schiță istorică a literaturii Sudului) autorul se străduie, cu bune rezultate fiindcă e bine pregătut din punct de vedere documentar, să sublinieze trăsăturile definitorii ale literaturii Sudului printr-o desfășurare analitică suficient de complexă pentru ca situația culturală a zonei geografice să fie explicată prin situația ei social-politică și istorică, iar situația literară prin situația culturală. Incursiunea în istoria politică a ținutului sudic, o istorie mai „europeană”, prin evenimente și structuri, decît aceea a Nordului are ca scop principal conturarea unui tablou general al „spiritului sudic” și, înăluntru acestuia, stabilirea notelor de personalitate ale scriiturii literare. Astfel, caracteristicile literaturii sudice ar fi: „simțul totalității”, „propensiunea spre sinteză”, „simțul tragic al vieții”, „conștiința istoriei”, „refuzul prezentului și refugierea în trecut”, „fascinația pentru diferite forme ale violenței” (violenta ca element esențial al romanului de factură gotică, dominant în sud), „grotescul” (legat de preferința pentru gotic), „umorul” și, în fine, „nota aparte poate cea mai importantă pe care o aduce literatura Sudului în contextul literaturii americane este aceea de a fi o literatură a pămîntului”. Observăm numaidecît că perspectiva din care sînt urmărite aceste trăsături este sociologică și tematică. Motivația, desigur, există, dar pentru a fi mai convingător autorul ar fi trebuit să încerce o comparație cel puțin cu literatura Nordului american, dacă nu și cu literatura europeană. Ca

să nu mai spun că registrul estetic al literaturii sudice este limitat cu evidentă exagerare la aspectele tematice și la perspectiva sociologică. Dacă în capitolele introductive minimalizarea condiției estetice a romanului sudic nu are consecințe negative în imaginea globală propusă de autor, o imagine istoricește corectă, în capitolele ce privesc activitatea literară a unor scriitori reprezentativi, carența aceasta e deformativă. Virgil Stanciu descrie într-un fel monografic opera a șase scriitori socotiți pe bună dreptate ca purtători ai „spiritului sudic”: Ellen Glasgow, Thomas Wolfe, William Styron, Flannery O'Connor, Tennessee Williams și William Faulkner. Mai puteau fi adăugați și alții, o recunoaște autorul însuși, dar nu aceasta este, în ultimă instanță, problema. Toate aceste „profiluri sudice” păcătuiesc prin irelevanța axiologică și printr-o incompletă descriere a personalității fiecăruia. Urmărind numai și numai temele epice, referind doar din unghi sociologic asupra operelor în discuție, făcînd un soi de critică narativă, adică povestind pur și simplu niște subiecte românești sau dramaturgice, autorul scapă din vedere noutatea și personalitatea scriitorilor comentați. Un singur exemplu, spre edificare: nu cred că „temele sudice” decid valoarea, personalitatea și, cu atît mai puțin, noutatea scriiturii faulknerian, ci, în primul rînd, modul de tratare epică al acestor teme; mai curînd temele îl introduc pe autorul *Zgomătului și furiei* într-un context comun multora pe cînd bunăoară „temporalitatea” ca idee dar și ca tehnică epică ține de specificul faulknerian. Fac astfel de observații oarecum în afara cărții lui Virgil Stanciu întrucît intențiile sale au fost de a „orienta” în literatura Sudului american pe cititorul care nu a citit nici una dintre operele acestei literaturi, caz în care, fără îndoială, narațiunea critică și descrierea tematică se justifică pe deplin. Mă întreb însă dacă se poate vorbi despre un atare caz în legătură cu cititorul român care îi poate citi, în traduceri bune, pe

toți scriitorii descriși de Virgil Stanciu. Să avem, deci, mai multă încredere în cititor!

MULTE informații despre existența lui George Bacovia găsim în documentarul lui Gheorghe Pătrar, *Bacovia și Bacăul* (Muzeul județean de istorie și artă, Bacău). Nici nu-și inchipue George Bălăiță cît adevăr punea în frazele de încheiere ale prefeței sale la această carte: „De Bacovia trebuie să te apropii înțîl cu sufletul și pe urmă cu mintea. Textele tipărite aici sînt din această categorie”. Într-adevăr, ceea ce impresionează în documentarul cercetătorului băcăuan este, înainte de abundența datelor biografice, afecțiunea nedisimulată arătată autorului *Stanciuilor burgheze*, respectul total și admirația neapăsătoare pentru poezia bacoviană și, implicit, pentru biografia poetului în geografia urbei natale. Nici o glorie, cît de mărunță, legată de episoadele băcăuane ale lui Bacovia nu e trecută cu vederea, autorul exploatînd la maximum depozitul de informații existent, spre a pune în lumină pe de o parte condiția de excepție a poetului și, pe de altă, înapetența propagandei băcăuane pentru formula lirică a unui „dintre cei mai mari poeți români de după Eminescu”.

Gheorghe Pătrar nu e nici critic, nici istoric literar și sub aceste aspecte contribuția sa la exegeza bacoviană e neglijabilă; este însă un abil comentator din speța „biografistilor”, știînd să așteze în pagină semnificativă tot felul de amănunte aparent fără importanță, dar din a căror înălțare se ivește acea imagine plină de culoare a personalității unui „om celebru”, de o celebritate a posteriori în perimetrul natal, prilej de a-l amenda (perimetrul) pentru opacitate. Perioada școlărității, trecerea prin neuitatul „bucurimă și lungi coridoare”, anii de umilit refugiu în sine însuși, timpul unei relative împăcări cu orgoliile urbe — directoratul *Ateneului cultural* —, toate episoade ale relației poetului cu orașul în care s-a născut, în fine, cinstirea postumă, unanimă, venită tîrziu dar definitiv, sînt momentele acestui pseudo-jurnal băcăuan al lui Bacovia, inchipuit și transcris cu fidelitate documentară de Gh. Pătrar. Textul întreg fiind expresia unei apropiări „cu sufletul” de opera unui mare poet și „cu mintea” de viața lui.

Laurențiu Ulici

Calendar

- 12.VII.1887 — a murit Florian Aarom (n. 1865)
- 13.VII.1895 — s-a născut Al. Obdenaru (m. 1943)
- 13.VII.1963 — a murit Nicolae al Lupului (Nicolae Popescu, n. 1881)
- 14.VII.1922 — s-a născut Mihail Cosma
- 14.VII.1927 — s-a născut Szász János
- 14.VII.1967 — a murit Tudor Arghezi (n. 1880)
- 15.VII.1939 — s-a născut Dumitru Th. Neculaș (m. 1994)
- 15.VII.1976 — a murit Octavian Neamțu (n. 1910)
- 16.VII.1864 — a fost înființată Universitatea din București
- 16.VII.1872 — s-a născut D. Anghel (m. 1914)
- 16.VII.1936 — s-a născut Gheorghe Grigurcu
- 16.VII.1943 — a murit E. Lovinescu (n. 1881)
- 17.VII.1899 — s-a născut Tabéry Geza (m. 1958)
- 17.VII.1945 — s-a născut Mircea Constantinescu
- 17.VII.1943 — s-a născut Daniel Dimitriu
- 18.VII.1930 — s-a născut S. Damian
- 19.VII.1923 — s-a născut Constantin Toiu
- 20.VII.1862 — s-a născut Paul Burjor (m. 1952)
- 20.VII.1912 — s-a născut Ștefan Popescu
- 20.VII.1920 — s-a născut Dragoș Vicol
- 20.VII.1921 — s-a născut Violeta Zamfirescu
- 20.VII.1932 — s-a născut Corneliu Leu
- 28.VII.1943 — s-a născut Adrian Păunescu
- 21.VII.1893 — s-a născut Simion Bărnuțiu (m. 1864)
- 21.VII.1904 — s-a născut Ion Biberi
- 21.VII.1906 — s-a născut Traian Chelariu (m. 1980)

Varia

Alexandru Mitru Acasă la Macedonski (Editura Sport-Turism).

● SUB SEMNĂTURA povestitorului Al. Mitru, Editura Sport-Turism publică un volum — sprinten, ca format, și număr de pagini — al cărui titlu te duce numaidecât cu gândul la acele cărți, zise „de călătorie”, în care divagația literară abia reușește să se păstreze în limitele pretextului asumat. Impresia, însă, se spulberă de la primele pagini: formula, ca să zic așa, sau **ideea de bază a cărții**, cit și transpunerea ei în fapt, conferă volumului semnătura de Al. Mitru un statut aparte în literatura de gen... Despre ce este vorba? „Macedonski — precizează autorul în scurtă, dar interesantă prefață a cărții — este un scriitor care, în afară de talentul poetic, a fost hărăzit nu numai cu o putere de observație uluitoare, ci și cu capacitatea de a descrie exact, până la cele mai nuanțate și fino detalii, realitățile cunoscute. Serisul său

Liviu Călin Camil Petrescu în oglinzi paralele (Editura Eminescu)

● ESEUL lui Liviu Călin, apărut la puțin timp după câteva monografii (de orientări metodologice și valori diferite) dedicate creației lui Camil Petrescu, nu face parte din ceea ce am putea numi, printr-o metaforă sportivă sau mai degrabă comercială, „critică competitivă”. Intocmai ca în poezia sa discretă și penetrantă, eseul nu ferește cu tenacitate de formulările-șoc, preferind un stil critic al cărui principal exponent este Tudor Vianu. Ceea ce rezultă, ca urmare a acestei atitudini critice de permanentă rezervă echilibrată, este un discurs de o remarcabilă fluiditate și transparență, care însumează o serie de adevăruri incontestabile despre

Lucia Negoită Roza și închipuirea (Editura Eminescu)

● APARENT, poemele celui de-al doilea volum al Luciei Negoită sînt un comentariu la o lume visată cu luciditate romantică, „roza și închipuirea” fiind în mod deliberat simbolul unei adeziuni la un timp cu „armuri de aer”, prelungit ca o obsesie în somnul modernilor: „Acesta le vei ști despre portretul meu de tinerețe, / nu-l vei găsi în vreun jurnal în vechiul crizei de timp, / poate pe blînda corabie a nebunilor imblînzitori / (cumpărătorii de mări vin să împlinte poduri în mare)”. Chiar dragostea se oficiază într-o boare romantică, la o „curte” a „virstei de bărbat” pe care „dragonul lăcește ca animal dar și ca stea”. Apropierea în dragoste e tot un paradox romantic (de un romanticism lucid, detașat, conjugat și filtrat prin toate aventurile lumii moderne); deși iubita declară „nu ca supusă, ca învingătoare bat la ușa ta”. În final îi cere: „pune-mi sigiliul pe tălpi / să nu plec mai departe, să-mi caut arama frunții”. Dragostea e definită ca un rug „ce arde înlăuntrul”, ca o taină cu magii tolerate cu devoțiune de libertate și logică.

Dumitru Alexandru Mahalaua lunaticilor (Editura Cartea Românească)

● FORMAL, lunga povestire a scriitorului D. Alexandru se inscrie între „anii de ucenicie” și „amintiri din copilărie”. Pretențios, ea poate să se suprapună și cu un traseu inițiativ, iar la limită ar putea să treacă drept amintiri pur și simplu. Dificultatea încadrării e doar teoretică, altminteri cartea se parcurge la fel de lesne precum un roman de aventuri sau polițist. Autorul e suveran pe întimplări și argou de suburbie. Un oarecare argou și o oarecare mahală (Teiul Colentinei antebelice). Noutatea, căci este una, constă în

este clar, concludent, bazat pe date exacte. Se pretează admirabil la ceea ce recomandă într-un studiu profesorul sorbonard Alain Guillerrou, fost președinte al Academiei Internaționale de Turism: realizarea de ghiduri turistice de o formă aparte, bazate direct pe opera unor mari scriitori. Un asfel de ghid — nota profesorul Guillerrou — se poate realiza numai dacă alcătuitoarea îi acordă cit mai mult cu putință cuvîntul scriitorului respectiv și el însuși își limitează comentariul la strictul necesar, redactîndu-l în forma cea mai simplă [...] Am încercat să întocmim această lucrare potrivit recomandărilor de mai sus, socotind că, în cazul nostru, mai la obiect decît Macedonski însuși [...] nimeni n-ar fi putut povesti”.

Din cele arătate pînă acum relese, cred, suficient de clar că avem de-a face cu o veritabilă carte de călătorie — numai că secvențele, „filmate” de Macedonski, sînt prezentate „în regia” lui Al. Mitru. Cu alte cuvinte, cartea aceasta se constituie dintr-o suită de fragmente desprinse din scrierile macedonskiene: atît cele redactate în proză, cit și — fapt cu deosebire interesant — cele turnate în vers.

Grupate în cîteva mari capitole, aceste fragmente (sau secvențe, cum — pentru demonstrația urmărită — cred că e mai

multiplele compartimente ale creației lui Camil Petrescu.

Adoptarea acestui ton rezervat ni se pare a fi nu numai rezultatul unei admirații autentice, ci și efectul unei bune înțuiri: despre cel care a fost atît de scriitor anticafolil este interesant să scrii într-un stil perfect polizat, realizînd astfel un contrast mai grăitor, poate, decît un text care încearcă să „egaleze” operele de la care pleacă prin mijloace specifice autorului acestora. Nu este mai puțin adevărat însă că acest discurs critic fără surprize poartă să pară monoton cuiva aflat la curent cu principalele idei critice rostite, în decursul timpului, în legătură cu opera lui Camil Petrescu.

Cartea (de mici dimensiuni) reunește șase eseuri, care corespund principalelor sectoare ale preocupărilor literare ale lui Camil Petrescu. Un **Periplu biografic**, care prezintă datele esențiale ale vieții scriitorului, este urmat de eseul intitulat „**Jurnalul de campanie și poezia cunoașterii plastice**, în care este analizată în mod corect activitatea poetică. În **Căutînd absolutul** este întreprinsă o prezentare a teatrului, în cadrul căreia mai originale

Lucia Negoită definește spațiul magie al poeziei atunci cînd contemplă cîmpurile verzi, de necuprins, ca și timpul veșnic în care distanțele „sînt străbătute cu diligența sau cu lăsserul” și-n care „scrierile rămîn pe drum o sută de ani sau secunde”. În poezie lucrurile au polivalențe, de preferință bivalente simbolice (unii critici ar spune „ambiguități pozitive”) ca-n acel poem cu titlul de tablou flamand, **Femele plepănindu-și părul**: „armură e părul / ține primăvara pe o parte / toamna în cealaltă, / cînd vultur cu gîtej / încălzind mașina lunii, / cînd pînă cu morsul greoi / și penet colorat.”

În ciclul „**Etica naturii**” întîlnim o „îmbarcare pentru Cythera” în care poeta, purtînd „pelerină albastră” și „sandale de plută uscată”, conduce cortegiul precum „zeul hoților nevinovați”; în lumea insulei mitice se trece pătînd vama iubirii și respectînd cîteva reguli: „plînsul să nu se audă”, să se cunoască pe de rost „viciile nepedepsite”, aducînd în acest sens și un argument: „cărțile sînt buni patroni care vind odată mai multe secole.”

Poemele acestei cărți sînt mai ales erotice; în toate mustește sau se aprinde un neîmplînzit (ușor stilizat) „dor de pereche”, dragostea e definită ca o oglîndă, ca o boală cuminte, ca o avalanșă de amintiri: „minjii, minjii bunicului se-nvîrt / să adoarnă pe flanele de lină / sortii să rămînă / tineri mereu”. Volumul se încheie cu o postfață gîndită pentru cititorii celor două cărți scrise pînă acum, cărora le oferă o incertitudine, o enigmă, o descriere a unui potențial paradis al

abordarea din unghiul strict al copilăriei. Aci stă farmecul lucrării, de la prima la ultima pagină, incitant în mod constant, fără pierderi de înălțime. D. Alexandru trădează o mare grijă ca nu cumva atitudinile și formulările adulților să lumineze complet joaca și ignoranța candidă ale celor mici. Cruzimea unor evenimente, totuși, marchează adine existența „paradisiacă” a protagoniștilor. Macabrele demonstrații legionare, izbucnirea războiului, alături de dispariția rudelor și a prietenilor, morți prematur, se asamblează într-o cavalcadă de evenimente nefirești care, cum era de așteptat, alungă brutal „dulcea pasăre a tinereții”. Nu-i de mirare că povestirea e finită abrupt tocmai atunci cînd „lunaticii” constată și înțeleg ce este și cum survine moartea. Cum să mai rămîi copil de-acîi înainte? Sugerează finalul cărții.

Păstrînd permanent filtrul opticii afectate de imaginație a copilului, scriitorul a reușit să nu alunece în etnografie și folclor suburbane, cu toate că nu lipsesc accentele pitorești și nici unele dizolvări ale

bine să le numim) evocă lumea copilăriei, petrecută la Pometești-Adincata, rememorată cu un neașteptat de viu simț al naturii, apoi Craiova adolescenței lui Macedonski, surprinsă în cîteva întîmplări ce prefigurează, parcă, atmosfera **Gaițelor**, diverse drumuri prin țară și, în sfîrșit, Bucureștii sfîrșitului de secol, învăluit într-o lumină nu cu mult diferită de cea în care se vor scîlda **Craii de Curtea-Veche**.

Ceea ce pulsează, neîndoielnic și fără întrerupere, în toate aceste secvențe este dragostea de țară; căci, așa cum precizează Al. Mitru, „Casa unui poet care — potrivit părerii lui G. Călinescu — prin versurile sale cele mai elevate este tot așa de mare ca și Eminescu, în punctul cel mai înalt atins nu poate fi decît patria. Țara pentru al cărei spor spiritual scriitorul a trăit și s-a străduit”. Așadar, **Acasă la Macedonski** înseamnă acasă la noi, în România.

Alert și modern, „montajul” realizat de Al. Mitru structurează secvențele cărții într-un tot unitar și semnificativ, dezvăluind un „regizor” despre care — proportions gardées! — se poate spune că e ca sarea mării: nu se vede nicăieri, dar se simte pretutîndeni.

Nic. Ulieriu

ni s-au părut considerațiile despre **Act venetian**. Interesante sînt și argumentele prin care eseistul sprijină ideea unității dramaturgiei lui Camil Petrescu. Considerațiile despre nuvele, reportaje și romane (incluse în capitolele **Nuvelist și reporter** și **Romanul psihologic și reconstituire istorică**) conțin considerații juste, dar care nu depășesc prin aproape nimic opiniile rostite de către cîțiva mari critici. De un interes mai mare ni s-a părut eseul intitulat **Repere teoretice**, în care este urmărită activitatea de critic și teoretician al lui Camil Petrescu. Aici eseistul pare mai „înviorat”, formulările sale capătă accente polemice și devin mai penetrante.

După cum arătam, stilul critic al lui Liviu Călin este impecabil. Impecabilă este, după toate aparențele, și documentarea care a precedat scrierea acestei cărți. Cu decență, autorul ei se inscrie într-o familie de spirite care se caracterizează prin voința de subordonare față de marile opere.

Voicu Bugariu

existenței umane (**Ma! multe feluri de paradis**). Constructorii de paradisuri sînt diverși și tereștri. Unul dintre ei întinde mina „și-nfloreste un cîmp de rapite”, altul crede „că o bibliotecă îl va salva”. Un altul „picta ovaluri de femei”. Tatăl poetei își avea paradisul lui ancestral legat de pămînt și de anotimpuri; iubitul avea iubirea în chipul soției care-și striga pruncul „să iasă de grabă”.

Paradisuri sînt și poezia și dragostea sau poate chiar amîndouă împreună; o demonstrație o face chiar Lucia Negoită vorbind despre paradisul poetului modern: „altul spunea că n-au ce căuta faunilor în poezie / că versul trebuie să se-ncovoale într-o bătaie scurtă / cum ai vorbi unor frunze așa de zăpăcite / că s-ar recunoaște / și ar cădea de pe ram; / în cele patru pe care le-a scris adunase un metrou / mai multe scări rulante / înșira ecuații / într-un cuvînt își urma secolul său, / mergea chiar și la curse de cai / se săturase într-o vreme de automobil / colecționa monezi...”. Ultimul poem face figură aparte, detașîndu-se net de versurile în care curg seve naturiste și-n care „cimbrol și margareta tremură sub colț răcoros” iar „cerboaițele își lasă albul ochilor în lapte”.

Roza și închipuirea certifică odată mai mult existența unei poete ce nu se joacă cu vorbele și imaginile decît pentru a-și afirma visele într-un fel de **imagerie** definită drept „o ocupație ca oricare alta”.

Emil Manu

naturalității în naturalism, cruzimea și voita naivitate a unghiului de abordare nejustificînd excesele existente. Autorul nu e preocupat să urmărească evoluții și involuții caracterologice, specialitatea sa stînd în portretele pe care le taie sigur, sugestiv: „Licu Nebunu are un fluier în gură și suflă-n el. Altă dată a avut muzicută. [...] Mă uit la el și văd că pleacă de parcă ar avea treabă. [...] Are ochii roșii, dar incolo e ca și noi. Scoate batista și o rupe cu dinții. [...] Licu Nebunu mînăncă dacă-i dai, dar nu primește la poartă. Nu-s cerșetor, zice, sînt prinț. Duce lingura la gură fără să stropască. A mincă și la noi, d-ai-a știu.” Sau: „Roza ride din te miri ce. Ride cînd vede un nasture necusut, o rufă murdară. [...] Ride și cînd îi spală pe morți. Că zdăravă român mai fusesi! zice și întoarce mortul pe toate părțile și ride, și vorbește cu el de parcă ar fi viu. Îl face tot numai clăbuc [...] Așa, să fii frumos ca un ginerică, zice, și-l trage de nas.”

Mircea Constantinescu

Chiciură de mărgean

● De la Brăila în pustiu lăuceafărului, și din nou la Brăila crailor de apă și suferință și apoi spre inima noastră. Aceasta e **Miraria** sau darul de floare pe care ni-l face Marcel Gafton. Poetii sînt scafandri în apele cerești, umblă printr-un „ținut copacal”, totuși, cînd le vine apa-n moara lui don Quijote se divulgă unul pe altul. Nichita Stănescu l-a pirit pe Marcel că în copilărie a lipsit de la lecția de ingerească. E foarte adevărat. Pe vremea cînd Marcel umbla tuns chilug și intra sub masă fără să se încovoaie, ca să fure tutun drăcesc, la Brăila nu se învăța ingerească, găseai pește în hale și iumătate din locuitorii orașului erau doar căpitani de vapor. Eu l-am cunoscut pe Marcel la o lecție de foamă, la facultatea de miercuri și vineri. Ningea prin crăpăturile peretilor și mai erau acolo un actor, un jucător la curse, o dansatoare, o lampă cu fitil și o sută de grame de votcă la cinci inși, dar trebuia să vină din moment în moment un chelner cu nume exotic — Casablanca! — încărcat cu piine, cu suncă și, mai ales, cu sticle. Marcel recita:

Ah, și dulceța paharelor între fugeșii pereți
fete-pahare, pahare-băieți,
cîrciumă-cîrciumă...

nestîind, nici el, nici noi, că chiar în ziua aceea Casablanca era chemat să plătească pentru vinul îndoliat cu apă. Ai tu pe tine, sub zeghea vîrgată, cămașă de culoarea sperantei?

Marcel Gafton mărturisește necontentit poarta de acasă și versul lui e puncte spre Brăila, unde a deprins boarea privirii și unde pămîntul „de făt frumos în rădăcini se umple”. La malul Dunării a învățat să „aleluiască vocative”, a ascultat ecouri de calm împărat și s-a speriat de iubire:

„Erai chiar năvălirea barbarilor! / din cuibarele de gheață incendiată a ochilor tăi amîndoi / pădurea / puhoia spre mine în culorile zilei de-anoi — / singerate orgolii de vulpi imolau drumul...” sau: „Tristetea aduce noite în unghii / echilateralul departe, / ochiul cu care mă-njunghil, / primenitoarea mea cit o moarte // Poate-i noită! poate mai crezi! / oare-i noită? oare mai crezi? / tu, răsufare — joc în doi lezi, / coadele-ți boante, scumpe dovezi!”

Noi, cei de la Dunăre, purtăm Dunărea pe umeri, cum poartă fetele părl, Dobrogea, berbecii, Tîrnavele, coșul cu struzuri și ottenii, cobilița. Ne oprim la fiecare casă și strigăm: luați o cofă cu apă nemuritoare, ca să vă scăldați copiii și să vă-nrosiți florile din geam, luați o umbră de pasăre, să vă scrie visul cu ger măzărât, viața cu tinerete și ziua cu: „Dîmineață clară la Rarău / sfîntească-se numele tău”. Poet „al cărui ler soptit cu nestemată” a ajuns în amiaza colindelor, Marcel Gafton e os născut să fie scăpărat cu lună. „Din brazi m-adiu o ispită, / o vlagă veche, proaspătă ca vinul — / rîndeaua mea de virgule palpită...”. Rînd de muncă, el e călător păgîn cu gîndul. Sfînțindu-și singele ca bucurăstean, respiră telul și iernile lui Ion Ghica, pune să fumege-n candelă veche grai din uilele boierești și topește-n șoapta cîntecului aur de toamnă și de răcoare. Ingenunchează la Odobescu și e copac încărcat cu chiciură de mărgean. Si cade repede în păcatul de a găsi toată lumea în el. „Să nu uiti: în necîntăritele mele plecări / privirile s-au lungit ca guma unei praștii în miini de copil, / mi-e asfaltul arterelor mînos și bogat / ca-n Egiptul antic pămîntul de la stînga și dreapta de Nil...”. La Brăila, întorcîndu-se, Marcel se simte ca într-un „golf de violoncel” — iar eu aud în vorba asta cum sună și se zbate smeul deasupra livezii de la Medeleni. Marcel cîntăste îla ca pe o „veghe la prisoa unei guri de rai” — iar vorba asta mă duce să mă închin doar colțului de pămînt căruia și marea vine să i se închine cu delfini. Pot rosti cu el, „la zăplazuri de izmă jurată”, într-o asurzire de cercei, că-n noi vinul e „vîu ca bătaia de inimă / închinare cîmplei — Bărăganului nostru patetic...”. Și mă despart de el acolo unde-l aud zicînd: „...un bob aducă, doar un bob / în plînea lui concisă șoapta / pămîntului ce-am fost...” fiindcă, altfel de nebulie de la Dunăre, mie-mi place numai cîntecul vesel, un borș, un pumn de ardei și-o toamnă, băută toată, sus în deal la Iluși: să ure acolo în septembrie și să cobor la bobotează, ca să-mi văd dușmanii pocnînd de căldură la gura sobei.

Aiurez, bineînțeles, căci Marcel, construit fiind din „metalul inoxidabil al fricii că rămil dator frumuseții”, sule cu mine, ca să cînte seara: „...luna singurat mărează / raiul răsturna în raiuri...” și să strige în cenusa dimineții: „...din zăoiele vinelor noastre, doamne să gusti / și grantele să ni le inghiti ca pe acadele / în preajma acestei bălăii foarte grele...”

Fănuș Neagu

Literatura clasei muncitoare

DACĂ ar fi să sintetizez într-un singur cuvânt înțelesul cel mai de seamă al profundeii cuvântări ținută de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința națională a scriitorilor, aş alege cuvântul care exprimă însuși înțelesul socialismului: OMUL. Alături de pledoariile social-economice pentru socialism, pledoarii pline de logică, de pasiune și de claritate, iată-ne, de astă dată, în fața unei pledoarii deosebite, dedicată în întregime umanismului socialist, idealurilor pe care el trebuie să le întrupeze, relațiilor pe care el trebuie să le stabilească, neapărat, cu societatea nouă, socialistă. Aici găsim, mai întâi, importanța deosebită a cuvântării. Secretarul general al Partidului ne-a revelat necesitatea unei ample și profunde activități spirituale, sub semnul celei mai frumoase generozități, care să dubleze activitatea social-economică, la fel de generoasă, spunându-ne clar că socialismul adevărat nu poate fi decât rezultatul acestei uniuni. Societatea cea mai nobilă a lumii nu poate fi construită și nu poate supraviețui decât atunci când e compusă din oameni demni de ea, din oameni admirabili, în toate laturile lor spirituale.

Tocmai pentru că omul, în înțelesul său de om drept, loial și conștient, producător și posesor al tuturor bunurilor și valorilor sociale, este scopul final al socialismului, tocmai pentru că fără un astfel de om, care conține în el idealul uman și poate chiar destinul uman, societatea socialistă ar fi o simplă denumire și o oarecare încercare istorică, trecătoare, ideologia și practica marxist-leninistă impun revoluției afirmarea clară și tenace a unei noi morale, a moralei comuniste, care să pregătească în marș, care să alăture în marș omul de destinul său. La urma urmelor, întreaga revoluție, în toate aspectele ei — sociale, economice, spirituale — urmărește același lucru: integrarea omului în destinul său, în definiția sa cea mai tulburătoare, care nu se poate exprima decât tot în cele două litere: OM. Acest om, omul de toate zilele, omul de pretutindeni, nu poate fi o negație în omninoire, un protest biologic, un lup împotriva turmei, sau împotriva altor lupi, nu poate fi un cutreierător rapace și violent al unei confuzii între junglă și societate, nu mai poate accepta, pe platformele sale moderne de gândire și civilizație, ideea că destinul omenirii este o mecanică oarbă, bazată pe violență și catastrofe umane; acest om, omul socialismului, homo faber și homo sapiens la un loc, omul dintotdeauna lucrat de o nouă morală și apărându-și noua morală, acest om va fi omul viitorului, și numai acest om va stabili victoria și durată în lume a celei mai drepte orânduiri sociale.

Adevărul acestui om, adevărul proclamat și apărât de acest om, în formula sa cea mai simplă și mai necesară, este acela al relațiilor cu societatea, al unor relații armonice dintre individ și societate. El aparține societății cu toate bunurile și valorile ei, îi aparține în aceeași măsură în care ei, cu toate bunurile și valorile lui, aparține societății. Conștiința acestei echități este forța cea mai sigură a socialismului. De aici începe negarea egoismului și ideea de putere a masei, de aici, poate, începe ideea că există ceva mai presus de individ, matca și istoria unei colectivități, adică patria căreia îi aparține în cărora socialismul le adaugă siguranța unui viitor drept, nobil, măreț, declanșând astfel o forță și mai mare, și mai activă, și mai înaltă: patriotismul socialist.

IATĂ de ce ideologia marxist-leninistă și patria socialistă nu pot rămâne în stadiul de noțiuni sau realități stricte, ci devin sursă și izvor de apă vie pentru însăși creația noastră. Iată de ce pen-

tru fiecare scriitor rămâne măcar necesitatea răspunsului la o întrebare capitală: aceste mari schimbări, aceste mari deziderate, aceste realități socialiste și patriotice, aceste noi prezențe umane, acest destin socialist cu care s-a întâlnit și s-a identificat România noastră, atât de plină de valori și de idealuri, sînt sau nu sînt, trebuie sau nu trebuie să devină sursă de literatură? Și în primul rînd clasa muncitoare, cea care a declanșat atîtea valori, care și-a asumat integral și activ răspunderea pentru viitorul României, și deci pentru viitorul concret al fiecăruia dintre noi, are sau nu are dreptul de a pătrunde, prin specificul celor care o compun, în literatură?

Adevărurile sînt foarte limpezi. Clasa muncitoare nu numai că a condus revoluția noastră, ci a și realizat-o, ea în primul rînd, prin singe și sudoare, prin sacrificiu și abnegație, prin sporiirea numărului celor care o alcătuiesc, prin extraordinarul și neobositul ei romantism, prin conștiința tulburătoare a celor care o compun, că trebuie să facă față istoriei, că se află la cirna istoriei, că viitorul României, că viitorul ei socialist, va însemna muncă, justiție și generozitate, adică exact ceea ce ea a dat și dă în continuare patriei.

Cine poate răspunde negativ la această întrebare? Nu e vorba aici numai de respectul față de adevăr, sau de extragerea unor noțiuni și idei ale clasei: generozitate, romantism, ideal, vis, atât de apropiate spiritului și specificului scriitoricesc, ci, chiar profesional vorbind, de un univers uman foarte bogat, nou, necunoscut poate în tradiția literară, și care nu se poate să nu nască și să nu atragă interesul, mereu în explorare, al scriitorului. În marele context al literaturii noastre, printre valorile de ieri și de azi, poate exista, și trebuie să existe, o literatură dedicată clasei muncitoare, o literatură a marilor prefaceri și creații contemporane, toate iscate și impuse de apariția și consolidarea noii clase conducătoare a societății noastre, o literatură care să reflecte în primul rînd ideologia acestei clase, spiritul, specificul, universul acestei clase.

Scriitorul oscilează între tradiție și modern. Structura, temperamentul, cultura îi impun destinația. Opțiunea în cazul scriitorului adevărat va fi sinceră și prin aceasta poarta spre fecunditate, spre creație, spre valoare literară. Numai că termenul de modern este uneori limitat, sau mai bine zis este uneori luat prin împrumut și nu prin căutare și descoperire. Se confundă uneori sursa cu obiectul deja lucrat. E o problemă de comoditate sau de îndrumare. Desigur, e mai simplu să concepi și să realizezi o carte după un model deja scris, chiar dacă inspirația vine de la formula modelului și nu de la esența lui, mai ales de la formulă, în literatura foarte modernă, și chiar dacă noua lucrare depășește originalul, revelindu-se, accidental, capodoperă. Noi susținem însă modernul în înțelesul de sursă literară, de sursă de creație, și prin aceasta revenim la pledoaria literaturii de clasă. Pentru că nimic nu este mai modern decât universul foarte divers al revoluției noastre socialiste, existența atîtor mase uriașe în prefaceri, în întâlnirea lor cu alte destine, în identificarea lor cu alte destine, transformările de conștiință, transformările spirituale, existențele particulare, guvernate de alte legi, supuse altui destin. Cum să nu susținem dreptul la literatură al acestei clase, care prin aproape fiecare membru al ei își ia față de istorie și față de viitor răspunderea pentru integritatea fizică și morală a fiecăruia dintre noi, răspunderea definitivă pentru patria noastră? Iată de ce o considerăm sursă și obiect de literatură, sursă de emoție și gândire superioară, din care se pot naște cărți și literatură adevărată.

LITERATURA dedicată acestei clase, adică societății noastre contemporane, în procesul ei multilateral de prefaceri, trebuie să întărească, în primul rînd, ideea de valoare și de originalitate în cultura noastră, în cîmpul literelor românești. Ea nu poate fi o literatură de descripție și de fotografii, ci, așa cum spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu, o interpretare profundă a realității, chiar o intervenție plină de responsabilitate în realitatea noastră socialistă, o literatură gravă, amplă, care nu se teme de drame, de convulsii, de dureri, adică de toate adevărurile revoluției, pentru că destinația ei e profund pozitivă, nu elogiază mlaștina în care poate aluneca omul, ci zborul, setea de zbor, care alcătuiesc dintotdeauna visul de aur al omului, idealul.

De ce să nu ne unim energiile și sinceritățile pentru a fonda o școală românească reală, cu un asemenea ax literar și filosofic? Oare nu e mai drept și mai meritoriu să contribuim la formarea unei asemenea școli, cu aceeași capacitate de a produce surprize și capodopere ca oricare alta, decât să se descopere nu știu ce personalitate literară exotica, de multă vreme descoperită în țara ei, sau să se redescopere, mereu, cu o obstinație paralizantă, aceleași personalități autohtone? Cîte cărți nu s-au scris, cîte mii de pagini despre anumite fenomene literare de aiurea, sau despre niște, aceiași, eroi indigeni, fără nici un pic de originalitate, fără atitudine critică, sau cu o pseudo-atitudine critică, fără nici o posibilitate de influențare a cititorului, a cititorului de masă, sau a celui candidat la creație, în schimb alungindu-se și chiar disprețuindu-se anumite încercări și fenomene literare incipiente!

Iată de ce literatura clasei muncitoare, literatura proceselor foarte diverse din societatea noastră socialistă, trebuie să devină centru de interes pentru întreaga obște, fie prin crearea ei, fie prin respectul care i se cuvine în cîmpul literelor românești, în masa confracțiilor și a criticii literare.

Constantin Chiriță

Planetă de tînăr

REVOLUȚIA a făcut posibilă instaurarea unui alt înțeles asupra existenței sociale, a unui umanism încă necunoscut pe pămînturile noastre.

Trebuia să înțeleg fenomenul, trebuia să ajung la rădăcina lucrurilor, într-o vreme în care ciudate apetituri birocratice te îndepărtau de adevăr. Am plecat în Munții Semenicului, unde se construia prima hidrocentrală a socialismului. Acolo, la Vălnge, pe valea Bîrzavei, m-am găsit într-un spațiu uman fără inerții și oboseli, un spațiu unde fiecare gînd avea virtutea semințelor și asemeni lor rodeau fără să aibă conștiința efortului nesfîrșit al materiei. Nu este exact că acolo relațiile dintre oameni erau de „tip nou“, cum se spune prea des, dimpotrivă, era vorba de o umanitate străveche, păstrată sub lava marilor cataclisme ale istoriei, sub frământările care au așezat lumea în structuri ireconciliabile. Miracolul era de a descoperi, sub imense aluviuni de prejudecăți, o gîndire calmă, născută mai ales din absența primejdiei, din sentimentul încă fragil dar tulburător al libertății, încercat probabil de păsările tinere care încep să zboare. Erau tineri într-adevăr, cei mai mulți, și mun-

citorii, și maiștrii, și inginerii, și nil, dormeau în barăci, pe saltele pale, plinea era acră și neagră, greu, foarte greu. În scurtă vreme înțeles că oamenii aceștia nu mai pînă învinși, erau tineri și destinul put condus și acolo, la poala Semenicului. Erau pregătiți, istoria îi pregătise, erau un drum lung, răbdător, și mereu, așa cum urcau în fiecare zi, tecile umbroase ale muntelui. A lectia cea mai de preț în acei ani: început de lume.

EXISTAU, desigur, mari rezerve, forță și un nebănuit spirit de ordine, pentru că la Bicaz am găsit totul alte înfățișări. Trecuseră cîțiva ani și iată un șantier mîntîntins peste citeva sate, sau zeci de kilometri, de la Piatra pînă la Hîrtoarele. Plutele mai treceau pe Bistrița, dar tele vechi se pregăteau să urce din să facă loc marelui lac de acumulare, barajului și uzinei, apoi, mai departe, pentru încă douăsprezece hidrocentrale. Spectacolul era tulburător, o agitație tinerească, leagăn de voievozi și o tăită așezare de bărbăți viteji. Lumea nouă, lumea cea tînără, venit toate colțurile, instalau aici un





CORNELIU BABA : Oțelari

urile avansate ale socialismului ro-esc. S-ar putea spune că era vorba o mare investiție financiară și tehnică, și e adevărat, dar Bicazul a as în istorie ca o înaltă școală de nitate și spirit revoluționar. Mii și de tineri au trecut pe acolo, familii egi s-au strămutat, generații în- și-au părăsit locurile de baștină, ru că șantierul le oferea ceea ce eau de mult: o existență demnă, tă de grijile și spaimele vechi. Dar au stat multă vreme și Geo Dumitru sau Dimitrie Stelaru, ca simpli ători la ziarul șantierului, mulți alți ti au făcut o ucenicie cu adânci în- nțe asupra gândirii și operei lor.

REBUIA să ajung și la Argeș, așa mai târziu am ajuns la Lotru. Dar deosebire mi-au rămas săpate în orie întâmplările de la Argeș, lupta enă cu nesupunerea oarbă a natu- rile și nopțile petrecute sub apă- înnebunitoare a întunericului, a ilor de argilă lunecând mereu și pînă în îndrăzneța construcție ri- de oameni. La locul numit Ro- a, de-a lungul canalului de fugă, luni întregi de luptă lucrarea pă- condamnată. Notorii specialiști che- din străinătate, oameni care vă- și știau multe, s-au arătat cît se e de pesimiști, răspinzind pe între- antier un sentiment de amărăciune

și grijă. Timpul trecea într-un soi de așteptare zadarnică, dar tot în acest timp a luat ființă un colectiv nu prea mare de tehnicieni și muncitori. Ofen- siva a început fără vîlvă, dar cu o încre- dere de care sînt capabili numai pasio- nații, oamenii care nu suportă ideea erorii și a înfringerii. Cu mijloace spe- ciale de înarmare, înaintînd milimetru cu milimetru, săptămîni, luni de zile, sub primejdia permanentă a morții prin sufocare sau prăbușire, presiunea gi- gantică a muntelui a fost stăvilită. Mi- nunea se întîmplase, zi de zi am ur- mărît teribila lucrare, am tremurat pentru viața oamenilor care păreau să țină muntele cu propriul lor spate, uluit în fața curajului și devoțiunii lor ex- cepționale. Fusesem acolo împreună cu foarte tînărul Vasile Băran, n-am prea scris despre acele întâmplări, nu mai țin minte ce anume ne-a reținut, dar asi- tam la o experiență fantastică. Dacă tre- ceți pe acolo, la locul Rotunda, opri- ți-vă o clipă și gîndiți-vă la cei cîțiva muncitori și tehnicieni al căror nume ar trebui însemnat pe o piatră înaltă de munte. De altfel, pe toate drumu- rile țării, în locuri celebre ca și în cele ascunse sub țesătura istoriei, văd nume, milioane și milioane de nume.

Nicolae Jianu

Valorile muncii

IN CUVINTAREA ținută cu pri- lejul Conferinței naționale a scriitorilor, tovarășul Nicolae Ceaușescu amintea, cu clarita- tea-i caracteristică, de îndatorirea crea- torilor de artă de a zugrăvi pe eroii vremii noastre în contextul cel mai adecvat, care este activitatea de pe ma- rile șantiere ale construcției socialiste, din fabrici, uzine, instituții, acolo unde se întîlnesc adevăratele conflicte dintre vechi și nou, acolo unde se plămădesc și se realizează marile valori ale orin- duirii și ale epocii noastre. Menționarea existenței conflictelor, altfel spus a contradicțiilor, inerente oricărui pro- gres, căci nimic nu se desfășoară de la sine, fără înfruntarea, uneori crîncenă, a diverselor aspecte ale construcției, atestă o largă comprehensiune cu pri- vire la rostul și structura specială a fenomenului literar străin de idilizarea uniformizatoare și de monotonia tipolo- gică. Iar marile înfruntări, tensiunile dramatice care constituie de totdeauna materia vie a literaturii, nu pot fi de- tectate nicăieri mai mult decît în do- meniu specific de activitate al fiecărui personaj. Eroii de cafenea, „muncitorii cu vorba“, cum i-a numit un scriitor pe fanfaroni, impostorii ori intriganții, incapabili și neputincioși, toți contra- venienții ori infractorii de ordin moral, vicioșii ori epavele sociale pot consti- tui și au constituit, de totdeauna, obiec- tul literaturii, mai ales al celei satirice ori naturaliste. Asemenea categorii umane însă n-au constituit decît alter- native posibile, poate chiar inevitabile, în contextul unei literaturi, căci nu există literatură națională constituită numai pe asemenea structuri și tipologii morale.

Categoriile mai sus enumerate, cărora li se pot adăuga și altele, căci servitu- țile se dovedesc uneori a fi mai nume- roase decît virtuțile, sînt însă excres- cențe ale corpului social, astfel ar tre- bui ca omenirea să fie sufocată de ele și să dispară. Șansa supraviețuirii este însă indubitabilă, instinctul de conser- vare al umanității o salvează de tarele diverse, căci umanitatea esențială, adi- că aceea producătoare de valori, uma- nitatea muncitoare garantează continui- tatea durabilă a omului pe pămînt. Or- ganismul sănătos este în stare să fa- brice anticorpii necesari. Lucrurile sînt, pe acest plan, și mai evidente în socie- tatea socialistă, eminemamente producă- toare de valori, descătușată de tarele sociale. Cerința zugrăvirii umanității muncitoare, care asigură, prin efortu- rile adesea eroice, existența tuturor, ni se pare firească și oportună, pe ansam- blul literaturii noastre, desigur, și nu neapărat pe fiecare carte în parte sau pe fiecare autor.

Și de altminteri am putea susține, fără a forța cituși de puțin realitatea personajului literar, că scriitorii români contemporani au înțeles, mai bine zis au intuit acest lucru cu instinctul lor de creatori, ei înșiși oameni ai efortului eroic de făurire a slovei. În acest sens, ei se înscriu în spiritul unei tradiții pil- duitoare, pe care o continuă cu devota- ment.

LITERATURA actuală, spuneam, „îmbracă“ spre cîntea ei, tradi- ția, completînd-o cu valorile noi. Cîteva exemple, luate ab- solut întîmplător, pot fi de la sine edificatoare. Să începem cu acest recent **Orgolii** de Augustin Buzura care, ca și celelalte romane ale aceluiași autor, clasează umanitatea (simplificăm, desi- gur, lucrurile în vederea demonstrației), în funcție de atitudinea față de muncă, în funcție de contribuția efectivă a per- sonajelor la edificarea vieții actuale. Profesorul savant Cristian este un om superior în primul rînd prin aceea că înțelege viața drept muncă cinstită, fer- mă, concretizată de rezultate în cerce- tare, și în această atitudine, în această vocație a muncii, mergînd pînă la scri- ficu, de va fi nevoie, stă tăria acestui erou. Cei incapabili să muncească, sau

cei care-și irosesc energia în intrigi meschine, în concepția chiverniselii, fo- losind adeseori mijloace abjecte, se si- tuează în zonele insalubre ale vieții și, chiar dacă pot obține și un cîștig de cauză vremelnic, nu vor fi în stare să deturneze sensul ascendent al vieții.

O clarificare morală asemănătoare în- tilnim și în proza lui I. Lăncrănjan, prozator ale cărui cărți au, de aseme- nea, un puternic fundament moral. Un vechi muncitor din **Caloianul**, spune ucenicului său: „Asta să fie legea ta... meseria, s-o știi bine, s-o visezi, fiindcă dintre toți oamenii din lume, cei mai răi și mai periculoși, periculoși pentru alții și chiar pentru ei, sînt cei care nu știu să facă ceva, cei care știu de toate și nu știu nimica, la o adică!“ Într-a- devăr, lenea, parazitismul nasc totdea- una viciale, existența imundă. „Munca învinge trei mari rele — spună Vol- taire — sărăcia, viciul și urîtul.“

Cei ce au pasiunea sfîntă a muncii, a creației, au totdeauna șansa de a se redresa din situațiile cele mai dramatice pe care viața le oferă, inevtabil. Exem- plul unui erou ca Ioanide dîn cele două romane ale lui Călinescu este pe deplin convingător: atîtea deziluzii, dar mai ales după pierderea copiilor! De n-ar fi fost dăruit cu flacăra creației sublime, eroul ar fi fost zdruncinat iremediabil. Ioanide este însă un fel de meșter Ma- nole care a închis, în zidurile catedralei monumentale, ființă din ființa sa.

Un exemplu edificator, în același sens, este, să spunem, cel al doctorului Munteanu din **Risipitorii** lui Marin Preda. Drama lui nu se explică, neapă- rat, prin apetiturile ariviste, cît mai ales printr-un fel de accident: i se oferă, adică, prilejul de a lega o căsă- torie mai rentabilă care-i deschidea mi- rajul străinătății, divorțează de Con- stanța Sterian și pleacă în diplomație. Noua stare nu-i dă însă nici o fericire, dimpotrivă, de aici decurge drama fi- nală a eroului. El nu s-a adaptat noii situații pentru că n-avea nici o vocație, regreta însă profesiunea pentru care avea calificare dar și vocație. Adevă- rata satisfacție, fericirea sufletească o putem dobîndi numai prin munca onestă, prin exercitarea profesiei pen- tru care ne-am pregătît întreaga noas- tră ființă. Tentațiile centrifuge duc la alienare, la nefericire. Exemplul Con- stanței Sterian din același roman este, de asemenea, grăitor. Despărțirea de doctorul Munteanu, pe care-l adorase, ca pe un adevărat obiect de cult, echi- valează cu o jalnică prăbușire sufle- tească, starea acestei femei admirabile, părăsită cu atîta brutalitate, pare ire- mediabilă. Și totuși eroina a găsit anti- dotul oportun într-un alt cult, niciodată abandonat, și anume în cultul muncii. Febrilitatea cu care-și îndeplinește obli- gațiile profesionale, dar și pe cele asu- mate voluntar, se dovedește un excelent mijloc terapeutic, Constanta este sal- vată. Exemplar este și destinul lui Că- lin Surupăceanu din **Intrusul**, la început vopsitor de acoperișuri, apoi electrician, tînăr cu fascinația orizonturilor largi, ucenic al inginerului Dan, cu care merge pe un mare șantier. Generos, el se jertfește pentru un semen, rămîne desfigurat, orașul nou îl exoulzează, pur și simplu. Drama e puternică, alta decît în **Meșterul Manole**, căci aici jertfa consimțită se dovedește inutilă, dar senti- mentul inutilității este îmbrăcat totdea- una de o infinită tristețe. Eroul însă, ig- norat în momentul cînd se petrec fap- tele, va fi, cu siguranță, selectat atunci cînd orașul nou „își va avea bătrîni lui“, adică se va matura sub raport moral, chipul acestui tînăr pur și inte- gru va prezida, ca o efigie, noul chip al orașului. Exemplele s-ar putea înmuia din romanele scrise de Eugen Barbu, Al. Ivasiuc, Dinu Săraru, Virgil Duda, B. Nedelcovici, Platon Parău și a.

Valorile estetice remarcabile ale pro- zeii noastre conțin și un necesar mesaj etic, consubstanțial.

Pompiliu Marcea

PROFILURI



HENRI CATARGI : Cazangerie

Argument

Istoria lui **homo iaber** este extraordinara poveste a civilizației mult milenare a omului. Se derulează aici turburătorul film despre condiția omului lucrător, a omului creator, a omului constructor, matrice din care descinde, — prin îndelungă decantare istorică, politică-socială, civică, moral-psihologică, spirituală — figura muncitorului zilelor noastre. Timpurile pre-proletariene, veacurile 18-19 mai ales, și-au lăsat un ideal din a dobîndi ceea ce învățații numeau **artifex maximus**, adică meșterul strălucit, de mare eficiență, creatorul maxim, constructorul a superativ. În feudalism nu s-a putut atinge acest țel, din lipsă de mijloace și experiență istorică. În capitalism se realizează criteriul material și al experienței civilizatorii care ar fi putut duce spre acest țel, dar se deteriorează și se agravează toate celelalte condiții menite să conducă spre dobîndirea unui veritabil **artifex maximus**: e vorba de încălcarea criteriilor sociale și morale însumate în ceea ce numim exploatarea capitalistă a muncitorului. Azi, în socialism, conceptul de **artifex maximus** are toate condițiile să devină realitate în împrejurări cînd muncitorimea s-a eliberat de vicisitudinile trecutului, este o clasă de sine și pentru sine, clasă conducătoare, aflată la putere, răspunzătoare de opera și destinul României moderne.

Munca, această oglindă mult expresivă a existenței omenești, devine în condițiile noastre criteriu și scop; zic astfel gîndindu-mă la acel posibil **artifex maximus** pe care îl revendică cincinalul revoluției tehnico-științifice, dînd cîmp liber realizării multilaterale a personalității celui ce muncește.

Sadoveanu a avut o intuiție genială cînd prevedea că, după acțiunea revoluționară a răsturnării vechii rînduiri și așezarea vieții în matcă nouă, eroul uneia din cărțile sale avea de străbătut „drumul spinos al înțelegerii”. Sugera îndelunga bătaie a celui om cu sine însuși, spre a dobîndi conștiință nouă, morală nouă, pentru educare și autodevănare prin cunoaștere, prin adîncă înțelegere a scopurilor revoluției și menirii lui în lume. Este ceea ce numim în limbajul de azi chipul moral al omului nou, al revoluționarului, realitate asupra căreia se exercită cea mai vastă, mai nuanțată, mai profundă acțiune constructivă a partidului nostru. De aceea, în mintea multora dintre noi, zisa sadoveană despre „drumul spinos al înțelegerii” a dobîndit valoare de simbol, a devenit criteriu etico-estetic

în dialectica personajului, o „cheie” în construcția eroului de tip nou în literatură. De altminteri, dacă o reducem la esența sa morală, literatura este edificiu de caractere.

Conștient de acest adevăr, realizez de o vreme încoace cu mijloacele publicisticii o experiență civică, de studiu a actualității, care se vrea transformată, mai devreme sau mai tîrziu, în cărți de beletristică: public în cotidianul „România liberă” și la Radiodifuziune portrete muncitorești, sub genericul „Viața în uzină”. Sînt niște crochiuri de studiu tipologic și caracterologic, posibile fișe de personaje. Mi se pare util să cîntesc Congresul clasei muncitoare transcriind din cartelele de reporter idei, raționamente, reacții, tendințe, atitudini, trăsături moral-caracterologice, definiții, „adică tot atît de posibile „voci”, din care vom reține, eventual, fondul de umanitate care se exercită în împrejurările de care vorbeam.

Eroii n-au timp să știe că sînt eroi

Eroul muncii socialiste Gheorghe Buruc de la Uzinele „23 August” din Capitală definește **spiritul muncitoresc** în acest mod: „Este un anumit fel de a trăi, a gîndi, a muncii, a simți. Nu-i ceva abstract. Spiritul muncitoresc nu-i de căpătăt, nu ți-l dă cineva anume, îl cîștigi prin efort. Nu numai în uzină. Și în familie. Și în relațiile pe care le stabilești, în viață în general, concepută într-un anumit mod. Eu nu sînt de acord cu aceia care, în virtutea faptului că își dedică o mare parte din viață uzinei, spun umflîndu-și pieptul: prima familie a muncitorului este uzina. Cele două nu sînt confundabile. Familia este o celulă aparte, este primul lăcaș al omului. Uzina e uzină, n-are nevoie de voluntarism și lăudăroșenie. Prin familie te prelungești în viață, în lume, prin tot ce ai mai bun, mai cald, mai uman, mai curat, mai personal. Prin uzină te prelungești în societate, în structurile acesteia, în avuția de bunuri a națiunii, punîndu-ți în valoare concepțiile și virtuțile”.

Părerea muncitorului Nicolae Voica de la „Electroputere”, Craiova, secția aparataj, este că „eroii n-au timp să știe că sînt eroi”, motiv pentru care iată ce își revendică el: **cinstea muncitorească**,

cinstea cea de toate zilele, care înseamnă corectitudine, fel egal de a fi, simț al datoriei împlinite. „Cel mai important lucru în viață este să-ți onorezi meseria, cunoscîndu-te astfel pe tine însuși”, zice Voica, omul cinstei și corectitudinii muncitorești.

Cîțiva muncitori de la întreprinderea „6 martie” din Timișoara m-au convins că virtuțile muncitorești nu se măsoară cu mărimea sau micimea fabricii unde lucrezi, că faptele exemplare nu apar doar în mediile industriale gigant, motiv să dezvoltăm împreună raționamentul expus în relația: **uzine mici — destine mari**, despre care Eugen Laurențiu afirma: „Uzina este mare sau mică, bună sau rea, în funcție de omnia și faptele cu care le umplem fiecare. Uzina este măsura noastră, a fiecăruia și a tuturor laolaltă. Deci, vorbele intră, în cazul nostru, pe planul doi”.

Vasile Lupa este muncitor în „orasul viorilor”, la Reghin, în **uzina unde producția își dă înlînire cu arta**, fapt care — după opinia convorbitorului meu — are o mare însemnătate, deoarece: „...Prea despart unii bunurile materiale de cele spirituale. În cazul nostru acestea apar în legătura lor de nedesfăcut. E o pildă care merită, cred eu, să educe. Pe cine? Pe cel ce produce obiectul de artă și, deopotrivă, pe cel ce beneficiază de acesta. Lucrul se confirmă în viața de toate zilele: vizitatorii și prietenii uzinei sînt violoniști de renume, artiști ai rachetei, ai canotajului, profesori de muzică, cercetători. Vin la sursă să învețe și să ne învețe, să cunoască pe viu cum se naște arta în matricea producției”.

Eroul muncii socialiste Paul Dinu de la „Electroputere” Craiova are o structură „netipică”, ce îi nedumerește o mulțime blind, potolit, fire meditativă și o psihologie nezmotoasă, cu discreții și delicateți feminine. Sînt trăsături care derutează și intrigă, la care eroul nostru intră în replică astfel: „Zilnic ne derutează și ne intrigă felurile realității. Important e să discerni, să vezi dincolo de coaja lucrurilor. Nu poți croi viața după șabloane și nici oamenii nu trebuie comparați mereu cu statuile. Eventual, invers. Revoluționarul cuiva nu se măsoară după citimea de vorbe, tăria de glas și frenezia afirmativă. Cele mai categorice acte și atitudini, cele mai tăioase poziții pot fi tranșate cu calm, echilibru, ponderațiune și zimbetul pe buze, uneori cu mai mult folos și mai mare șansă de reușită...” Acest fel de a gîndi și a trăi confirmă maxima: **apele domoale sînt adînci**.

Victor Naghi e directorul general al uzinei din Cîmpulung Muscel, unde se fabrică gingania mecanică știută sub nu-

mele de ARO, o veritabilă sinteză de creație tehnică autohtonă, care a cucerit (se știe) meridianele și paralelele globului prin înaltele sale performanțe și caracteristici tehnice. „Veteranul” Victor Naghi este unul dintre veritabilii părinți ai acestui automobil care străbate lumea victorios; îl întreb pe directorul-muncitor despre **practica conducerii**, despre necesitatea confruntării cu oamenii, despre conducerea colectivă, principiul fundamental al vieții publice românești. Îmi răspunde, nu însă înainte de a participa eu însumi la o ședință a C.O.M., bunăoară, unde iau act de un obicei aparte, devenit proverbial în cazul tot atît de proverbialului director: fiecare ședință a Consiliului oamenilor muncii este condusă, rînd pe rînd, de către alt membru al său, care este așezat, fain-frumos, în capul mesei directoriale (prezidențiale, ziceți-i cum vreți). Motivul îl află din gura lui Victor Naghi: „Fiecare trebuie să se deprîndă cu practica conducerii concrete. Azi, aici, oricare din Consiliul oamenilor muncii poate prelua, la o adică, postul de director. Mă poate înlocui. Nu unul. Zece!”. Întreb nedumerit: „Și el?” (arăt spre un puștan). Zice Victor Naghi: „Da, și el! E un posibil director în devenire. Un minz care își însușește exemplar școala aspră și de nelocuit a uzinei”.

„Puștanul” este mecanicul auto Gheorghe Măgureanu, unul dintre cei 3000 de tineri ai uzinei cîmpulungene; tocmai fusese ales secretar al comitetului UTC al uzinei, calitate în care participa la ședințele C.O.M. E fiul unor țărani din împrejurimi. Venind la oraș cu părinții pentru țirgurile — s-a nimerit la poarta uzinei, unde a văzut acest panou, existent și azi, care l-a intrigat: „Facultatea cea mai înaltă este fabrica”. A intrat să încerce pe proprie piele spusa de pe acel panou expus văzului public. Zice Măgureanu: „Uzina ne făurește ca oameni. Uzina e școala muncii și școala-școală”.

„Penzia”

Brașoveanul Dumitru Olariu, un veteran al industriei de autocamioane românești, se cuprinde în acele „biografii deschise” pe care le urmăresc în lenta ori rapida curgere a timpului, convins că îmi sugerează evoluția unui caracter puternic, a unui destin adevărat. L-am cunoscut pe acest bărbat în primăvara trecută, la puțină vreme după ce numitul ieșise la „penzie”: era binemeritată „hodină” care i se oferea după cei 45 de ani de muncă pusă la temelia creației industriale românești. E de știut că Dumitru Olariu a fost și rămîne un născocitor, un innoitor al vieții, calități tezaurizate în peste 60 de inovații și invenții care au adus țării cîștiguri economice evaluate la multe milioane lei. Este numele transformat în renume, zic unii, și este adevărat. E un mod de viață, adaug imediat, și tocmai această față a lucrurilor interesează în chip special. Fusese neobosit în a ține treze focurile destinului căruia s-a dedicat din pruncie, pusese pe altarul muncii toate zilele vieții lui, forța brațelor, agerimea de minte, linia dreaptă a caracterului său integru. Fusese deopotrivă părintele, prietenul și fratele celor din jur, iubit — respectat de toate generațiile fabricii de autocamioane, cea de a doua familie a acestui om.

Și iată că tocmai în dalba zi a „sărbătorii supreme”, cum e numit evenimentul tradițional de rămas bun, de adio de fabrică, adio de ortaci, de tovarăși de muncă, tocmai în ziua cînd ești înconjurat de flori, de laude, laude și bune urări, tocmai în ziua asta, tu, veteran al muncii, încetezi de a mai fi ceea ce ai fost o viață. Acest sentiment necunoscut, straniu și paradoxal, îl înnegurase pe Dumitru Olariu, din prima lui secundă de „penzionar”, îl împovărase iremediabil, drept care jură totală nesupușenie stării ce-i da tircoale, nu se voia „omul amurgit”, cu socotelile încheiate, pogorit la tihnă și la partea sedentară. Nu. „Mă dor minunile de nemuncă”, se plînsese el din prima zi, cînd nu mai putu (nu i se dădu voie) să intre pe poarta fabricii. N-avea astîmpăr pînă să pice ziua cînd, potrivit legislației în vigoare, i se acorda dreptul de reangajare cu timp redus (patru ore pe zi), cum îi șade bine, socialmente vorbind, omului cu puterile împuținate. „Ceea ce alții fac în opt ore, mai tîndălinind, mai umblînd lela, eu voi realiza, dragă tovarășe, în patru ceasuri de muncă, așa cum am eu obiceiul să lucr. Acesta-i angajamentul. Asta-i făgăduința”.

Am înregistrat spusa ca pe o floare verbală, ca pe o metaforă ce iese îndeobște din gura superbilor noștri „bătrîni”, care au voie să se copilărească uneori. În talgerul dragostei ce le purtăm își are loc și o fărîmă de clemență. Așa gîndeam atunci, iar evenimentele s-au derulat în matca ce le fusese croită și uite cum. Au venit spre mine epistole prin care eram

vestit : că omul meu nu-i un risipitor de timp ; că locul planșetei de proiecție îl luase o altă planșetă portabilă, „planșeta de penzionar”, bună de așezat pe genunchi, la care nu conținește să dea relief ideilor tehnice ce sălășluiesc în „sfera lui ginditoare” ; că evenimentul reangajării sale va fi cinstit cu o invenție pe care o pregătește dinadins în acest scop („vreau s-o am subsuoară când voi intra din nou pe poarta fabricii mele”) ; că își luă foarte în serios sarcina de educator al nepoților săi, de care nu se desparte toată ziua (face cu ei „preumblări verbale”, povestindu-le cite în lună și în stele, le construiește mașini cum nu există prin magazine) ; că își umple serile scriind caiete întregi în care istorisește scene de viață muncitorească, întâmplări cu tîlc, pînă din lungul fluviu de ani, oameni și vieți la care a fost părtaş, convins fiind că pagina scrisă cu credință și adevăr poate fi bun aliat al generațiilor mai noi...

Sosi, în sfîrșit, ziua mult așteptată a reangajării, cu „surpriza” și întreg taciturnul, încă Olariu își astimpără un mare of, după care obișnuitele epistole către mine încetară. S-a luat cu treaba, mi-am zis, a dat de greu și „a întărcat bălăia”, nu are timp să „fircălească pe hirtie”. Nu era așa, fiul dintr-o recentă scrisorică, prima după mai multe luni de absență. Imi scrie între altele : „...Acum sînt în măsură să vă relatez că mi-am îndeplinit angajamentul luat, adică să realizez în patru ceasuri mai mult decît alții în opt. Pot spune că s-au întîmplat fapte ca într-o năvălă trăită, ce ar putea avea acest titlu : Zece zile de studiu și trei luni de cosmar”.

Rezum faptele descrise. Abia reangajat, cu jumătate normă, personajului nostru i se încredințează (cunoscîndu-i-se priceperea și felul) o lucrare de proporții privitoare la cilindrul motorului M.A.N. După zece zile de studiu adoptă o soluție îndrăzneată, pe care însă Direcția tehnică și o bună parte a corpului ingineresc nu o îmbrățișează. Maistrul Olariu însă a învățat de la viață una și bună : adevărul tehnic (ca orice adevăr) trebuie disputat, probat, oricît de greu ar fi drumul și oricît de mari ar fi opozițiunile pasagere. Pentru că opozițiunile au fost, nu era privit cu ochi buni cel care hotărîse a merge contra curentului, nesocotind concluzii ingineresti (motiv să fie amenințat de două ori cu concedierea), ceea ce l-au pus în situații deosebit de critice, dar nu a cedat. „Credința mea era că în cele din urmă cei interesați vor reveni la realitate și victoria va fi de partea mea și, natural, și a „lor”, mărturisește Olariu, ceea ce s-a și întîmplat cu exactitate : o împrejurare fericită face ca inginerul șef Mateescu să afle de planurile bizarului și tehnicei personaj, să le înțeleagă, să ceară urgenta execuție a S.D.V.-lor pe care veteranul le plănuiise în „clandestinitate”, să-i pună la dispoziție în doi timpi și trei mișcări mașinile pentru echipare și gata, justetea „tehnologiei Olariu” a fost demonstrată.

„Am fost mîhnit în cele trei luni nu atît pentru faptul că nu am fost înțeles la timpul potrivit, ci pentru faptul că era pentru prima dată în viața mea cînd am fost bruscat...”, mi scrie în această epistolă a spovedaniei, a adevărului cucerit prin luptă și sacrificiu.

Răul a fost curmat, se înțelege, faptele au intrat în marea lor bună, bărbatul „celor patru ore de lucru” a fost premiat etc. E de datorita mea să întreb : dar cu inima celui om cum rămîne ?

■ Fiul uzinei

La secția de corespondență a unei gazete din Moldova a sosit o „scrisoare de suflet” (ca atîtea altele), cu deosebirea că de astă dată cuvintele greu-muncite, înălțate, așternute pe două pagini ale unui caiet de matematică de o mină ne-deprinsă cu condeiul, închideau o dramă zguduitoare. Transcriu fragmentar epistola : „Prin noiembrie 1946, era pe la sfîrșitul acelei luni, pe cît îmi aduc aminte, am lăsat pustiei și milei oamenilor pe fiul meu, căruia abia îi dădusem viață. L-am așezat pe treptele unei case din Bacău, în zona gării, unde coborîsem dintr-un tren al secetei, deoarece ne refugiam cu mîile încotro vedeam cu ochii. Mă aflam de optsprezece ani, eram nemăritată, nașterea aceea m-a găsit deznădăjduită și, ca într-un blestem, mi-a luat Dumnezeu mințile, să ajung la gestul disperat, de care m-am căit toată viața. Doresc fierbînt, oameni buni, să dați știre prin ziar, prin miliție, cum veți și mai bine (plătesc toată cheltuiala), vestind că Leontina B. nu mai poate trăi nici mîri fără să-și vadă copilul, să-l privească în ochi o singură dată, să-i ceară iertare pentru cele întîmplate în urmă cu treizeci de ani...”

A urmat ceea ce era uman să se întîmple : serviciile de evidență a populației

ale organelor de miliție au depus o muncă sîsifică, verificînd sute de mii de fișe, cernînd și discernînd în oceanul populației țării, sprijinindu-se nu o dată pe simple supoziții, vagi descrieri, fragile deducții, evoluînd pe piste care s-au dovedit a fi false (se căuta acul într-un car cu fin), concentrîndu-se eforturile unei întregi armate (la propriu) a lucrătorilor din miliție, pînă cînd cercul acelora ale căror fire duceau clar spre „cazul Leontina B.” se îngustase, pînă decantări succesive și anevoioase limpeziri, incit - evrica ! - mult căutatul fiu fu identificat, după un an și jumătate de trudă inimaginabilă, în persoana unui strungar din Birlad.

Întîlnirea s-a produs în orașul fiului, simplu, fără martori și zgometoasă asistență, într-un parc cu castani (fructele se dezghiocau, sărînd cu pocnet din cămașa lor cu țepi groși). Convorbirea dintre cei doi decurse astfel :

„Ești înalt, puternic, te cunosc după ochii verzi”, spuse mama, mai mult sieși, înghețată de teamă și fericire. („Leit taică-său”, vru să adauge, dar se opri îngrozit).

„Sînt sănătos, mamă”, zise fiul, alb.

„Cum te cheamă ?”, întrebă mama.

„Ion Ion - zise fiul, sosind parcă dintr-un somn adînc, apoi adăugă : colegii m-au numit astfel”.

„Ai nevastă, familie ?”, vru să știe mama.

„Fata cu care m-am însurat e din aceeași meserie și din aceeași fabrică cu mine. Leșmă dimineața tustrei, cu copilul de mîină, și îl lăsăm la grădiniță, gard în gard cu secția în care lucrăm. Îl zărim uneori la fereastră”, povesti fiul.

„Ai casa ta ? Ai cuibul tău ?”, mai întrebă femeia.

„Fabrica mi-a ridicat-o. Am plătit-o în timp”, spuse muncitorul tînr jucînd o castană roșie-arămie în palmele mari, ca două lopeți.

„Dar mamă-măicuță avuta-l ? Cine te-a crescut pînă ți-ai luat zborul ?”, rosti femeia întrebarea de care îi fu cel mai teamă.

„Am avut și am mamă, sigur că am”, zise omul și privi străina de lingă el.

„Mamă de a doua, mamă vitregă”, grăi femeia spre a reliefa mai bine universul acela total necunoscut ei.

„Din contră. Am avut mamă bună, mamă dulce”, zise omul decis și ochii verzi prîseră lucriri de oțel.

„Cum o cheamă ?”, vru să afle străina.

„Uzina”, zise fiul uzinei.

Bunul simț și respectul pentru semenii aflați la cumpănă ne determină să ne retragem, cu discreție, din acest dialog - incendiu alb, greu de spus în cuvinte - deoarece confesiunea celor doi abia a început și va dura, pare-mi-se, toată viața. Fluviul tumultuos, nu totdeauna neted, al vieții, nu trebuie (nu e bine) să fie descifrat pînă la ultimele lui consecințe. Ceea ce e sacru și de neștiut e bine să rămînă sacru și neștiut.

■ „Strada uzinei”

Frăține-meu, sudorul autogen, îmi trimite această scrisoare cu destale înțelesuri :

„Află, frate, că se întîmplă ceea ce eu n-aș fi crezut și, sigur sînt, nici tu (care

ești de un calm elefantin și un obișnuit al senzațiilor tari) nu te-ai fi gîndit la o atare întorsătură de lucruri ori, mai știi ?, poate întreaga poveste e la locul ei, nu face nici gaură în cer, eu însă ți-o comunic, să te văd făcînd ochii mari, cîl cepele și, poftim !, pătania este următoarea : scriitorul V. R. a devenit peste noapte sîtmărean, s-a stabilit, unde crezi ?, în microraioul Solidaritatea, cartierul acela distrus cîndva de ape, integral refăcut acum, pentru că s-a ridicat acolo (știi doar) un picior de oraș, cum visaseră rău-pățîții inundației, perimetru extins pînă aproape de Unio, motiv să-i spunem acum „orașul uzinei”, deoarece blocurile, străzile dispuse în semicerc, viața de aici, stau sub semnul uzinei, ne aparțin aproape în exclusivitate, dar altceva vreau să-ți spun. Respectivul scriitor, un nume printre autorii de romane (vei recunoaște), a renunțat la lumea lui bucureșteană, la funcția lui (era directorul unei reviste sau al unei edituri), a pus în lacăte casa din Cotroceni, unde domiciliază de peste douăzeci de ani și, svînd în tren cu două geamantane (burdușite de hirtii, mai ales), s-a oprit la Satu Mare, a întîrziat preț de un ceas la județeană de partid, după care o mașină (tot a județenei) l-a dus atîc în Cartierul Solidaritatea, la blocul U (ultimul cu confort sport) și respectivul s-a instalat cit ai bate din palme într-o garsonieră cochetă, cu două etaje deasupra mea, ceea ce înseamnă că vom avea de aface unul cu celălalt (sînt președintele comitetului de bloc) și alte daraveri ce decurg din situația de vecin. Chestia a produs senzație și poate că cei domicii de pitoresc ar fi învențat multe și mărunte, dacă nu s-ar fi aflat rostul venirii distinsului personaj, pe care îl stimează o țară, dacă ținem cont că romanele lui apar în tiraje de masă (i-am citit ultimul roman *Campania patetică*, e grozav !). Autorul va sta printre noi, cu noi, pentru noi (s-a aflat) un an întreg, poate mai mult, nu se știe încă, pentru că literatura nu se planifică, deci nici romanul acesta, *Strada uzinei*, titlu din care reiese că despre noi va fi vorba, ceea ce ne onorează și ne obligă față de noul locatar. Auzim noapte de noapte torsul egal al mașinii de scris la etajul trei, ceea ce nu-i supărare, pentru că, vorba tutungului : „tovarășul artist se află în cîmpia muncii lui”. Îl vezi adesea pe V.R. prin uzină, în zgometul infernal al halelor, acolo unde nu se înțelege om cu om, motiv pentru care scriitorul vrea să întemeieze relații cu oamenii în orele lor libere și lată cum. La parterul blocului, acolo unde e avizierul de plăți, felurite obligații de locatar și înștiințările de rigoare, nenea Liviu (așa îi zicem scriitorului) a afișat un text, nu rețin cuvintele, dar sensul ăsta era : invit pe vecinii mei de bloc, zice, în fiecare marți și vineri la orele 19 fix, la etajul trei, apartamentul 33, unde vom convorbi, vom citi și discuta despre scrierile în curs, adăugînd că îi poftesc să nu uite să vină cu scaunele de acasă etc. Crezi că l-a băgat în seamă careva ? Aș ! Copiii din bloc l-au umplut onuțul cu desene desușiate, l-au rupt, nenea Liviu a scris altul, dar a fost imediat înlocuit cu onuțul f.f. urgent al unei gospodine care oferea spre vinzare un cărucior de copil sistem londou, cu duble arcuri nichelate etc. Nu s-a supărat nici de astă dată nenea Liviu, doar că rămînea de regulă marțea și vîntura cu



ADRIAN DUMITRACHE : Tîmrețe

oala de cafea neatinsă, așteptînd cu o nesfîrșită speranță pe ipoteticii lui musafiri. Zilele trecute a confecționat un avizier durabil, din scindură de fag, pe care șterganii și evenimentele blocului n-au putut să-l clintească de acolo. M-am dus și eu la el dintr-o curiozitate și o distracție, au mai apărut niște eleve, două, vîntura trecută eram nouă, azi am fost douăzeci și nouă, vestea s-a întins ca focul prin ierburi (nu mai e loc în garsonieră, scaunele aduse de acasă rămîn majoritatea pe coridor, mulți ședem turcește pe parchet, cafeaua o prepară o fetișcană de la matriterie, foarte pricepută drăcoșica !) și nenea Liviu nu mai isprăvește cu poveștile lui, romanul crește, se împlinește și, nu de puține ori, ne pică în ouz cite a pînăie trîită ba de unul, ba de altul, auditoriul își dă coate, mai chîtcăie cite un prostănac, strigînd descoperitor „ăsta-s io”, uns la inimă de ceea ce îi este dat să afle, dar nenea Liviu se face că n-aude, merge pe fir, ne ține scufundați în foile lui, ca un miracol și (zic zău) este o nesfîrșită sărbătoare să-l ascultăm, pentru că reușește un fel de oglindă, arată viața din uzină așa cum e, adică ceva izvorînd din noi și pentru noi, incit nu m-aș mira ca nenea Liviu să-și prelungească șederea peste cele stabilite inițial, să nu se rupă de noii lui prieteni, să-i ia exemplul și alții, drept care voie bună îți doresc și mai jos mă iscălesc...

Eram gata să închid epistola, șocat de ceea ce, atît de succulent, îmi comunica mucalitul de frăține-meu, cînd descopăr acest post-scriptum de Păcolă : „Cele relatate nu s-au petrecut întocmai, adică nu s-au petrecut deloc sau, mai exact, nu s-au petrecut ÎNCA, dar află că se vor petrece curînd-curînd, le aștept, le așteptăm, noul locatar trebuie să pice dintr-o clipă în alta, lucrurile vor decurge întocmai, pot să aibă loc (nu s-o face gaură în cer și n-o sta pisoiul în coadă), trebuie să aibă loc, tu ce zici ?...”

Pop Simion

Dor și iubire

La mormintul lui Ștefan cel Mare

Iarba rostește cuvinte sacre,
Pămîntul țării, ținut de dor,
Vine la mine Virful cu Dor
Aduce-n sine ere uitate,

Vine la mine clocotul serii,
Marea cea mare lin unduind
Inima sacră, inima țării,
Pe vetre vechi focuri se-aprind.

Dor și iubire, patos înseamnă
Moldova toată - Ștefane Domn,
Astăzi cu tine-i poporul, iată
Răsare mindru falnicu-ți pom.

El e stejarul sădit în seculi,
Plin de tîrie în vijelii,
Dor și iubire sfîntă a gliei,
Sunt mindri astăzi marii tăi fii.

De aceea-n Putna mormintu-ți este
Candelă vie, suflet arzînd, trăiești
și astăzi
Ștefane Doamne, blind ne mingiile
falnicu-ți gînd,
Gînd de iubire, de mintuire,
de libertate.
Suflet arzînd.

Domnul Tudor

Fiu născut din jale-adîncă, să îți mintui neamul tău,
Ochi de vultur, braț de stîncă peste-al țării curcubeu.
Tudore din Vlademiri, suflete ce greu m-alini,
Deal cu deal, munte cu munte glasul tău vor să-l asculte.

Domnul Tudor ne veghează, dreaptă flacăra-nălțării,
Prin cimpii și munți el trece ducînd gîndurile țării,

Cîteodată se înalță sus în carul de Carpați,
Ochiul său străluminează peste veacuri mari bărbați.

Cîteodată trece Olul îmbrăcat în veșnicie,
Ca pe-o rază nesecată griul țării îl mingie.
Tunetul de libertate, spicul sacru de lumină,
Buciumul ce tainic sună peste Dunărea bătrînă.

Dumitru Stancu

Premieră la Teatrul Giulești

„Descăpăținarea”

● **ACȚIUNEA** piesei lui Alexandru Sever — autor interesant, al cărui talent este încă invers proporțional cu popularitatea numelui său — se petrece pe la finele secolului al șaptesprezecelea, într-o epocă agitată, în care, așa cum spune unul dintre eroi, „toți au nevoie de furtare”. Sau, cum afirmă Iorga în **Cantemir Bătrînul** (dramă care-și plasează acțiunea cam în aceeași perioadă), în Moldova „nu-i vreme pentru vise”. Conflictul este dublu, infiripându-se pe un plan concret, imediat, între Constantin Cantemir, domnul de atunci al Moldovei, și grupul complotist, dornic să-l urzupă, condus de Velisco Costin, iar pe un altul, mai general, ideatic, între „domnia de aur” a cărturarului Miron Costin și cea „de oțel” a politicianului Cantemir.

Mai exact, asistăm în piesă, nu numai la o multiplă confruntare a puterilor, de tip shakespearian, țesută din multe fire delicate și periculoase, ci și la una esențială, de tip umanist, filosofic, între complexitățile verbe a **cuteza** și a **răbda**. Căci, refuzând în mai multe rânduri dominația propusă, Miron Costin a ținut mai mult la „domnia care începe pe hirtie”, având suprema vanitate — neînțeleasă de cei din jur — de-a sacrifica prezentul, viitorului, preferând să fie un util secretar al timpului său și nu o efemeră marionetă politică. Este clar, deci, că Moldova nu a pierdut un domnitor, ci a cistigat un cronicar; iar moartea acestuia — culmea ironiei — a fost plănuită de către un domn... analfabet! Putem vedea, aici, un al treilea conflict dramatic, existent de altfel și în finalul piesei lui Iorga: cel născut între cultură și incultură.

Iată în ce-ar consta deci, la nivel tematic, interesul pe care-l poate suscita **Descăpăținarea**, una din piesele originale reușite ale stagiunii. Reușită certificată nu doar de complexitatea intrigii, ci și a personajelor: textul lui Alexandru Sever face parte dintr-o categorie de lucrări fără eroi schematici, șablonari. Spre exemplu, Cantemir Bătrînul, deși lipsit de cultură și rafinament, debitează descori sentențiozități plăcute, ori regizează scene de surprinzătoare diplomație; nici Velisco nu-i un conspirator de melodramă, lupta lui ducându-se pentru independența Moldovei; și chiar Umbra care-i propune lui Miron Costin dominația nu poate fi lesne încadrată, după principii manicheiste...

Pe scena Teatrului Giulești (al cărui colectiv a reușit să se situeze, în stagiunea aceasta, în fruntea mișcării teatrale bucureștene), piesa lui Al. Sever a fost concretizată într-un moment de triplă inspirație: a) a regizorului Tudor Mărușcu, autorul unei mizanscene de mare frumusețe, axată pe un contrast de lumini și umbre expresiv, esențializând textul și elucidând cu măiestrie fiecare problemă a sa; odată cu **Descăpăținarea**, importantul colectiv de tineri regizori care activează merituos, stimulator, inteligent, pe toate scenele țării, își mai adaugă un nume — acum verificat, — demn de urmărit cu interes în continuare: Tudor Mărușcu; b) a tinărului și talentatului scenograf Octavian Dibrov, impuls opiniei artistice după numai trei reprezentații și reconfirmat acum, datorită unei rar-intilnite forțe de ocire a banalului, precum și unui talent deosebit în folosirea butaforiei; c) a numerosului colectiv de interpreți, în rândul cărora nu am putut descoperi nici o prezență stridentă, apreciind în mod deosebit jocul actorilor Corado Negreanu și Mircea Nicolae Crețu (plini de presanță scenică), Ion Pavlescu și Cornel Dumitras (dind viață cu multă subtilitate siueteilor, deloc comode, ale diplomaților de culise), Peter Paulhoffer și Sabin Făgărășanu (eludind clișeele „conspiratorilor pocăiți”). Distribuția cea mai riscantă a fost cea a lui Ștefan Mihăilescu-Brăila, în rolul lui Cantemir. Actorul înregistrează prin această creație un vizibil salt profesional, demonstrând că dispune de o capacitate interpretativă diversă, mai vastă, mai nuanțată decât au lăsat să se vadă rolurile sale din ultimii ani și modul de a le sustine. Sigur că popularul comic nu s-a putut detașa aici (în partea a doua a spectacolului) de unele mijloace de efect sigur la public, dar aceste obișnuințe rămân aproape neînsemnate pe lângă autodepășirea profesională, atât de vizibilă aici.

Reprezentăția giuleșteană mi se pare a fi unul din cele mai frumoase și mai emoționante spectacole istorice pe care am avut ocazia să le văd în ultimii ani. Și faptul că a obținut patru importante distincții în cadrul Festivalului „Cântarea României”, e un certificat de netăgăduit.

Bogdan Ulmu

Argument pentru calitatea muncii colective

ÎNTOTDEAUNA problemele care sfredelesc conștiința socială capătă dimensiuni majore în perspectiva realizării dezideratelor ce și le propun. Drumul de la idee la realizarea ei plenară în condițiile realității parcurge diferite etape sinusoidale care de multe ori modifică însăși esența fenomenului, producând perturbații structurale și funcționale.

Faptul că în condițiile societății noastre ponderea majoră a conducerii vieții social-politice o are **Colectivul**, forța sa cumulativă, este lucrul cel mai elementar, mai firesc și mai profund al politicii marxiste. El a fost afirmat din nou, puternic și clar, de tovarășul Nicolae Ceaușescu la recenta plenară a Comitetului Central.

Principalul argument al necesității reale a colectivului de conducere, al eficienței sale productive, este **calitatea lui**. Această dimensiune esențială, pe care deseori o uităm, singura ce poate gira competent viața unei colectivități, se susține la rândul ei pe două coordonate de drept: **valoarea individualității lor**, implicând în ultimă instanță, ideea de **personalitate**, ca element germinativ al colectivului de conducere, și **calitatea umană a fiecărui component**, certificând în consecință **responsabilitatea valorică a unității de conducere**.

Nu știu care sînt criteriile cu care se selectează oamenii în componența unui organ de conducere ales, în activitatea economică, dar cred că ele sînt în cont de valoarea individualităților. Importanța pe care o acordă statul și partidul nostru colectivelor de conducere a oamenilor muncii ne obligă să analizăm în cunoștință de cauză structura formațiunilor corespunzătoare din instituțiile teatrale și să pornim hotărâți la drum pentru revitalizarea funcționalității lor.

Cine judecă și în ultimă instanță cine răspunde de munca noastră, a celor care căutăm **adevărul expresiv** cu atîtă trudă și îndărătnicie în noianul de incertitudini al artei? Sînt în colectivele noastre de conducere doar personalități capabile să înțeleagă în adîncime complexul nașterii și elaborării unui spectacol? Nu. Am lucrat în foarte multe teatre și pot afirma cu mîhnire că nu o dată își arogă dreptul de a vorbi, judeca și hotărî oameni străini de zbaterea acestei nobile chestionări care este arta. Nu trebuie să uităm că specificul muncii artistice obligă la dezvoltarea liberă a opțiunilor creatoare, la condiții optime de creație, la manifestarea necenzurată, sub nici un motiv, a gândirii conceptuale comuniste. Noi sîntem și vom fi răspunzători, pe dimensiunile majore ale politicii noastre, de rostul

artei pe care o promovăm. Destinul unei atitudini umane revelatoare se cuvine a fi judecat numai de oameni cu maximă responsabilitate și competență.

Există o regulă a funcționării colectivelor de conducere teatrală, regulă perfect valabilă, cea a majorității care hotărăște, dar formula implică și o serie de întrebări: ce consistență are această majoritate? Își cunoaște ea bine atribuțiile? E o majoritate reală? Avem datorită să ne supunem față de adevăr și de valoare, nu față de incompetență, de comoditate, de lășitate și conformism.

Nu e just ca printre cei ce ne vizionează spectacolele în multe din teatrele noastre să se afle artiști de duzină, profesioniști scăldați în anonimat, oameni ce jinduiesc doar la putere, terorizați de incapacitatea lor, și nu personalități certe, formate în circuitul obiectiv și real al valorilor, învățați să acorde oricărui judecăți de valoare marca autenticității. Forța colectivului este parafată de forța individualităților și de aceea **gîndirea unui colectiv de conducere artistică** (iată un termen nou pentru colectivul de conducere teatrală)

lă) este sintetică. Nu pot crede decît în cei care înțeleg acest lucru.

Politica partidului solicită tuturor participarea la dezvoltarea socială a țării, nuanțînd cu discernămint crite-riile acestei solicitări. Trebuie să înțelegem odată pentru totdeauna că arta nu există în afara autenticității valorii și trebuie să refuzăm vehement orice tricare a idealurilor ce ne călăuzesc.

Să înțelegem și să facem tot ce se poate ca artiștii, artiștii noștri cetățeni, să răspundă plenar și implicat sarcinilor legate de rostul artei lor. Să ne conducem gîndurile spre împlinirea lor substanțială. Să începem revizuirea valorică a muncii noastre, cu revizuirea stilului de lucru al colectivelor noastre de conducere, a sarcinilor lor funcționale. Ideologia noastră trebuie să fie propagată de cei mai capabili, de cei mai competenți, de cei mai loiali membri ai colectivului.

Să încercăm să îndeplinim acest deziderat, mergînd spre adevăr.

Alexa Visarion



Teatrul „Nottara”: Micul infern de Mircea Ștefănescu, cu (printre alții) Silvia Dumitrescu — Timică, Ștefan Radof, în regia lui Mihai Berechet (Fotografie de N. Șvaico).

Colaborare

● În cadrul colaborării statornicite de opt ani între Teatrul de stat Tg.-Mureș și Teatrul Național din Suboția (R.S.F. Iugoslavia), la 18 iunie a avut loc, la secția română a teatrului din Tg.-Mureș, premiera piesei **Dundo Maroje** de Marin Držić, în regia lui István Szabó, decorul lui Pavlo Petrik și costumele Anei Atanacković, toți trei de la Teatrul din Suboția.

În perioada 21—28 iunie, secția sîrbo-croată a Teatrului din Suboția a efectuat un turneu în România, prezentînd comedia lui Branislav Nušići, **Un individ suspect**, la Timișoara, Sinmartinul Sîrbesc, Cluj-Napoca, Gheorghieni și Tg.-Mureș. Regizorul spectacolului, Liubiša Ristić, și interpretul principal, Petar Radovanović, au fost distinși, în 1976, la Festivalul teatrelor experimentale de la Sarajevo, cu Cunosca din lauri de aur.

Regizorul Dan Alecsandrescu și scenografa Anna Tamás, de la Teatrul din Tg. Mureș, au fost invitați să monteze, în stagiunea 1977/1978, la secția maghiară a Teatrului din Suboția, **Năpastă** de I. L. Caragiale.

Radio Televiziune

Personalitatea unor emisiuni

● Merită a releva o nouă emisiune care, încă de la primul său număr, cel de marți dimineața, se anunță plină de interes. Este vorba de ediția radiofonică **Literatura anilor Republicii** (redactor Illeana Corbea), ce-și propune a consemna marile evenimente ale vieții literare din ultimele trei decenii. „Formula” viitoarelor secvențe ale ciclului (urmînd celei inaugurale care a trasat liniile generale ale discuției) va fi, desigur, determinată de chiar obiectul analizat. Cum istoriile (tipărite) dedicate literaturii postbelice nu sînt, încă, numeroase, redacția de specialitate din radio se află confruntată cu deloc simple probleme privind selecția, periodizarea, structurarea unui vast material astfel încît el să devină

relevant pentru milioane de ascultători. Semnalarea semnificației unor anume ani literari, a unor anume direcții tematice, a unor cărți sau reviste care au marcat conștiința contemporană, profiluri, apoi, de creatori, „biografii” ale unor opere, alături de interviuri, confesiuni, lecturi antologice sînt, iată, numai cîteva posibilități de constituire a viitoarelor emisiuni. În care și televiziunea are un fructuos exemplu.

● Doi dintre cei trei remarcabili oameni de televiziune, Tudor Vornicu și Cristlan Topescu (al treilea este Andrei Bacalu), au început săptămîna trecută o palpitantă emisiune de simbioză după-amiază. **Scena turnantă**, titlu, credem, mai plastic decît cel ales pentru ediția următoare, **Mozaike cultural-sportiv**. Avînd în spate o experiență de care

ne amintim oricînd cu mare plăcere, Tudor Vornicu și Cristlan Topescu au demonstrat încă o dată că știu să respecte — cu responsabilitate, intuiție, ingeniozitate — inefabilul specific al micului ecran, ca și exigențele, nu mai puțin inefabile, ale gustului public. Ca atare: secvențele sînt alese după criteriile verificate ale calității, montajul alert, comentariul destins, de înaltă camaraderie cu



spectatorii, informațiile interesante, noi, variate. Deci, personalitatea unor emisiuni nu poate fi gîndită decît în raport cu personalitatea autorilor lor.

● Siguranță profesională și talent demonstrează și realizatorii zilnicului program de la **Radio-vacanța**, program de maximă audiență pentru zeci de mii de ascultători din întreaga țară, veniți de-a lungul albastrului nostru litoral. Ceea ce apreciem în

Proprietari și producători

ETAPE diferite au marcat evoluția contemporană a filmului românesc. Pe ecran apăreau întâmplări desprinse din realitatea noastră socialistă. Dar asta se poate face în mai multe feluri. La început, ne-am mulțumit să legăm pe ecran cît mai multe tractoare, uzine, excavatoare, șantiere navale, sonde, hidrocentrale. Confundam tema cu rezutata: arătam unde locuiește omul socialist, dar spuneam puțin despre locuitor. De o bucată de vreme, însă, cineastii noștri au început a se ocupa de „omul nou”, de sentimentele și purtările lui. Sau, mai exact, avea ceva în plus acest om nou: era conducător, nu era muncitor anonim, ci, mai mult sau mai puțin, „vîrf”. „Dreptatea” și „adevărul” se dezbăteau la un nivel superior. Dar din poveștile cinematografice lipsea încă un personaj decisiv: masa muncitorilor. Nu reprezentanții ei, ci clasa, care nu greșește niciodată ce e, în caz de probleme, instanța ce dă ultima hotărîre. Acest personaj colectiv, ce-i drept, e greu de prezentat așa cum se cuvine. Munca e semnul său distinctiv, prin muncă impunându-și dreptele hotărîri cu forță imensă, ca printr-o putere naturală a lucrurilor, cu o forță care se mai numește și istorie. Acolo unde fuseseră controverse, interese... personale, voința matură a colectivului impune părăsirea opiniilor greșite, renunțarea la soluțiile false și descoperirea adevărului.

Cineastii noștri mai tineri au văzut asta și au introdus-o în filmele lor, de pildă, în **Proprietarii**, în **Un zimbet pentru mai tirziu**, în **Despre o anume fericire**. În toate aceste trei filme, personajul care susține părerea cea justă riscă să fie aruncat în capcane. Dar la urmă, chiar cel ce-l lovise se întorc, în unanimitate, de partea lui. În **Proprietarii**, eroul nici măcar nu admite să se explice. Sanctionat, pleacă, demn și fără un singur cuvînt. Atîta numai va spune (și este o replică memorabilă, care a servit chiar ca titlu filmului): „Adevărații proprietari ai întreprinderii sîntem noi, muncitorii”.

Și celălalt personaj din **Proprietarii** era în fond un înfocat comunist; pornise de la un modest atelier, din care făcuse, treptat, o întreprindere de mare anvergură. Văzînd că randamentul scade, admite să se falsifice cifrele din rapoarte, sperînd că printr-o muncă peste puterile omenești să „ratrapeze” acele date false. O făcea pentru că (așa spunea el însuși) acea întreprindere era copilul lui, și o iubea „ca pe copilul lui”. Ei bine, tocmai că întreprinderea nu era doar copilul lui, nici proprietatea lui. Proprietari sînt muncitorii, drepti și cinstiți.



În ciclul de filme românești de actualitate, intitulat: Cînd conduc cei ce produc, programat săptămîna aceasta la cinematograful „Timpuri noi”, se prezintă și pelicula Orașul văzut de sus

Acest caracter de forță a istoriei a fost admirabil evocat în filmul **Trei scrisori secrete**. Un bătrîn muncitor, vechi activist, pe nume Moruzan, întocmise un adevărat act de acuzare împotriva directorului unei mari întreprinderi. Dar nu sub formă de rechizițoriu public, ci prin scrisori, semnate de el și adresate însuși acuzatului. Speră ca el să-și recunoască vina și să îndrepte lucrurile. Moruzan, modest și demn mesager al clasei muncitoare, se bizuia pe puterea și adevărul faptelor. Dar directorul respinge evidența, ba chiar intenționează să-l anuleze lui Moruzan contractul de muncă. Astfel se naște un „caz Moruzan”, comentat mai întîi în surdina, apoi dezbătut de fiecare muncitor în parte. De la județeană de partid sosește unul din conducătorii acesteia. Lumea crede că vine să ancheteze. El însă asigură pe toți că venise acolo doar într-un fel de peletină sentimentală, ca să-i reîntîlnească pe camarazii săi de odinioară. Desigur că și pe Moruzan. Dar tocmai pe el nu-l vedea deloc! În realitate, omul de la județeană de partid făcea o adevărată anchetă, dar de un gen foarte particular. Voia să cunoască părerea acelei ființe aparte, care este muncitorimea din uzină. Cînd a aflat că este sută la sută pentru Moruzan, că adevărul se află tocmai în ideile acestuia, nu mai are de făcut altceva decît să stimuleze afirmarea opiniilor muncitorilor, să participe la împlinirea dreptății. Ceea ce chiar se și produce.

În acest timp muncitorimea din uzină nu se va manifesta zgomotos, ci demn, echilibrat, conștientă de adevărurile și dreptatea sa.

O remarcă. Vreo cîțiva cronicari au reproșat filmului **Proprietarii** că muncitorimea din fabrică nu intervine, căci construirea unui nou fel de excavator oprea lucrul și producea pierderi de salariu. În realitate, muncitorii tocmai că interveniseră. Așa cum știu ei s-o facă. De data asta sprijinind soluția inginerului, în ciuda acelor pierderi de salariu. Muncitorimea intervenise prin aceea că nu susținuse punctul de vedere al conducerii. Tot așa, această muncitorime a intervenit și în filmul **Un zimbet pentru mai tirziu**; colectivul e alături de oțelarii curajosi care repara pe furis, în ascuns, cuptoarele fisurate, în ciuda ordinelor unor șefi ce, cu riscul vieții muncitorilor, vroiau ca producția să nu fie încetinită și ei să obțină depășiri și laude personale. Iar pînă la urmă, mesagerul masei proletare, viteazul oțelar, în loc să fie sancționat, va fi felicitat. Toate acestea, iarăși, prin aceea forță a unei clase care are istoria de partea ei.

Înutil să spun că acest fel de a descrie forța muncitorimii, acest fel direct de tratare cinematografică este și o calitate pur estetică a filmelor pe care le-am semnalat, iar autorii lor merită toată lauda.

D. I. Suchianu

Cinema

Flash-back

O amintire

● **MOMENTUL** în care am aflat în sfîrșit de la tata — cred că nu aveam mai mult de cinci ani — motivul ploilor de pe ecran, cred că a fost primul pas spre înțelegerea adevărată a filmului. Mă mai întrebam pînă atunci de ce se fac pauze în proiectie, cînd ti-e lumea mai dragă (cinematograful nostru avea un singur aparat și operatorul trebuia să stopeze rularea în timpul schimbării bobinelor), mă mai nedumerisera huruiturile permanente de șenilă care însoțeau vorbirea personajelor, dar toate mi se păuseră mai suportabile, mai puțin stranie, aș putea spune mai intrate în firea lucrurilor. Dar de ce ploaua pe ecran? Întrebarea mă zgîndărea, deși nu reusisem să o formulez ca lumea, și mă neliniștea, deși nu izbutisem nici să-i dau răspunsul. Fie că se desfășura o comedie sprintară, fie o dramă plină de probleme sau o tragedie zguduitoare, pe verticala ecranului se cereau dire de ploaie cenusii, neobosite, fără sfîrșit, fără speranță.

Tata mi-a explicat ce este pelicula, cum s-a uzat pînă să ajungă în cinematograful nostru de provincie și cum scrijelările produc suvoii monoton ce se scurge peste peisaje și oameni, peste bucurii și tristeti, peste zile și nopți. Brusc, am simțit că am crescut: s-a produs în mine iluminarea aceea crudă care curmă legendele, care te coboară în dedesubturile realității. Totul a fost atît de rapid, de elocvent și de definitiv, încît din clipa aceea îmi amintesc fără să vreau senzația separării bruște ori de cîte ori vreau să judec un film nu numai prin prisma efectului estetic produs în spectatori, dar și prin prisma felului cum a fost conceput și creat un film. Senzația culselor mă însoțește ori de cîte ori — cu sau fără voie — trebuie să ies din iluzia înălțătoare a sălii și să pătrund cu gîndul în clar-obscurul tehnicii. Căci filmul este arta în care momentul, zămisirii și cel al receptării sînt atît de îndepărtate și de calitativ deosebite (deosebirea între haosul platoului și armonia imaginii, între brutalitatea convenției și perfecțiunea ireală a obiectivării), încît nu poți despărți această realitate decît cu un fel de scepticism luminat, cu resemnarea de a vedea mereu un autor acolo unde pare că s-a fi fost doar viața pur și simplă.

Poate de aceea filmul este discreditat de altă cu epitetul de „artă mecanică”. Dar tocmai în acest inconvenient rezidă și fericirea filmului de a-și păstra amintirile în sanctuarele cinematocilor. Căci din amestecul de fizică și estetică primul termen este greul pămîntului care coboară mereu filmul în materie, cu o stăruință la fel de mare ca a esteticii care vrea să-l înalțe.

Romulus Rusan

primul rînd este capacitatea redactorilor de adevărate la obiect, promptitudinea și flerul jurnalistic prin care slujesc, înțeleg, sprijină și determină atmosfera de vacanță. Emisiunea, făcută cu tact și voioșie, se realizează parcă de la sine, dar ce se obține cu mai multă muncă decît firescul?

● Una dintre cele mai bune premiere din ultimul timp a fost difuzată în urmă cu 10 zile: **Ce mult te-am iubit**, dramatizare radiofonică și regia artistică Nicoleta Toia, după romanul lui Zaharia Stancu (în rolul povestitorului, Corado Negreanu, în alte roluri: Irina Răchiteanu-Șirianu, Eugenia Popovici, Ica Matache, Ileana Stana Ionescu, Ernest Maftci...). Spectacolul a păstrat intact sensibilitatea dramatism al cărții, cu acel patetic leit-motiv, replică — peste ani — la celebrul îndemn („Să nu uiți, Darie”) ce susținea retrospectiva din **Descult**: „Trebuie să uităm pentru ca să putem trăi. Fără uitare, viața nu ar fi posibilă”.

● Astă seară, la televiziune, **Între Țibles și apa Lăpușului** — 24 de ore,

reportaj literar cu participarea poetului Ioan Alexandru (redactor Arsaluis Ceaurian, imaginea Constantin Motiu).

● O bogată experiență acumulează zilnic emisiunile **Telescoala**, care difuzează teatru istoric comentat (Decebal de Mihai Eminescu), **Atlas geografic**, **Dictionar școlar** (săptămîna aceasta litera L), emisiuni ghicitoare pe teme de cultură generală, selecțiuni din Festivalul „Cîntarea României”, cicluri de inițiere în artă (vineri dimineață este anunțat **Privește pînă vei vedea**) sau **Criterii contemporane** — emisiune de informare și educație politico-ideologică. Completată de **Radiotelescoala**, **Radiofonoteca școlară** sau (vineri seara) **Ce cîntăm?**, radiocolul a păstrat intact sensibilitatea dramatism al cărții, cu acel patetic leit-motiv, replică — peste ani — la celebrul îndemn („Să nu uiți, Darie”) ce susținea retrospectiva din **Descult**: „Trebuie să uităm pentru ca să putem trăi. Fără uitare, viața nu ar fi posibilă”.

Ioana Mălin

Secvența

● Surpriza, surpriza enormă este aceea de a descoperi, odată cu acest admirabil **Comedie mută '77** ce rulează acum pe ecrane, că vremurile și epocile pot trece în zbor (vorba poetului) fără ca totuși o anumită formă de comedie (eternă, s-ar spune) să-și piardă din farmec. Filmul acesta, demn de cel mai mare interes, pune cîteva probleme, dincolo de mai multe zimbete: de ce oare azi se ride la fel ca ieri? Iată un mister cel puțin de ordin estetic... Oare mai pot fi impletite azi, cu aceeași subtilă dialectică de altădată, **comedia și tăcerea**? Da! — răspunde această „nebunească” dar cu desăvîrsire plauzibilă (în formele ei) încercare numită **Comedie mută '77**... Ceea ce, pentru a schimba dintr-o dată discuția, nu mă va împiedica să merg cu voluptate, duminică, la Cinematecă, pentru a revedea cea mai sonoră (care „sună”, vreau să zic) comedie, comedia comediilor sonore: **O scrisoare pierdută**, cu — dumnezeule, ce echipă de „voci”! — Giugaru, Bîrlig, Niki Atanasiu, Beligan, Fintescu, Elvira Godeanu...

a. bc.

Telecinema

● „Eu nu știu să glumesc cu asemenea lucruri și nici nu vreau să învăț a glumi” spune fata din **West Side**, spusa fiindu-i cîntec, iar „lucrul” fiind dragostea. Ea nu știe să glumească în dragoste, dar știe a cînta și a dansa iubirea, iubitul, ura, uritul, socialul, întregul, partea, grupul, individul. Iubitul ei face parte din altă bandă, din alt clan, din altă rasă — ei cîntă în adîncul acestei contradicții, ei dansează plîngînd împărțirea străzii în două bande, în „rechini” și „rachete”. Ea e portorică, el e polonez, alb, „american”, „rachetă” — noaptea, frații și surorile ei, disprețuiții și neumiții, își dau poalele peste cap și bat un step nebun batjocorînd această Americă de vis și coșmar, de tot și nimic, de mizerie și bogăți. Antagonismele sînt strigătoare la cer, ei le strigă într-adevăr, în dans și melodie pline de antren, de muzicalitate, de politică și inteligență. Dansul e pamflet, pamfletul atinge lirismul exemplar, peste întregul balet trece suflul lui Whitman

„West Side Story”

Într-o zi de tîrg, durerea și sarcasmul sînt vitale și, în cele din urmă, vesele foc. Ei cîntă sau scandează melodios, dialogul devenind muzică, muzică, idei exasperate de acel „rasism” al tinereții: „Nici tata, nici bunicul meu nu au fost de vîrstă mea!”, idei de luciditate istorică: „Soarta noastră depinde de ceea ce e în jur”, idei politice care cad — fără a se compromite — în slagăr: „Mereu întorceteți lumea pe dos — Nu noi am făcut-o!” Toată povestea căzînd în toate genurile și în toate artele, de toate armele și de toate gradele, ea se ridică, zveltă și demnă, hazoasă și deloc neserioasă, la întrebarea de vers alb a filosofului de mai ieri. Dacă poemul și proza sînt legate ca fericirea de nefericire?

Însinuirea adîncă — departe de-a se realiza desăvîrșit, o anumită recuperare hollywoodiană făcîndu-se prea bine simțită în tratare — sugestia din această adaptare parodico-patetică a etern-conjuncturalilor Romeo și Julieta este aceea că omul poate cînta și dansa

pe orice idee, pe orice vulcan, pe orice cuțit, fără a-și pierde umorul, drama, umbra și plînsul. Cîntul și dansul nu sînt lux al imaginației, nu aparțin doar celor fără de griji, bogatilor și proștilor. Cîntul și dansul sînt ale naturilor bogate, ele sînt profund serioase, problematice, mai ales cînd se nasc din griji, sărăciile și dilemele unei lumi în care meru pier cei ce se opun urii, cei ce nu pot rezolva fundamentală dilemă, și ea aptă de a fi dansată: cel ce se opune taberelor în luptă, propunîndu-le printr-un urlet melodios să dezarmeze e el un laș sau cel mai brav om? Naturile bogate sînt cele care vîd și trăiesc contradicțiile, rupturile, veselele și exploziile — a le sublima în cîntec și step poate nu e încă natural fiindcă însăși calea spre sublim e încă naturală dar e, probabil, singura cale necesară pentru a înțelege ceva.

Radu Cosașu

Plastică

Retrospectiva Ion Jalea

ÎN anul 1912, la „Salonul Oficial”, tânărul sculptor **Ion Jalea** debuta cu două piese remarcabile: un **Nud bărbătesc** și un studiu intitulat **Cain**.

În anul 1977, la sala „Dalles”, maestrul Ion Jalea, prezintă exemplară în arta și cultura noastră, își marchează împlinirea celor 90 de ani printr-o sugestivă expoziție retrospectivă.

Între cele două date, deci 65 de ani petrecuți în confruntarea cu viața și cu marile întrebări ale artei, se desfășoară o existență ce ar putea furniza material pentru o baladă. Ar fi, într-un fel, balada creatorului și a epocii sale, a omului și a colectivității din care a ieșit, ilustrând-o prin talent. Dar ar fi și balada celui care, așa cum el însuși declara cu modestie, crede că accste peste șase decenii de muncă și proiecte constituie doar un insuficient fragment din marele drum pe care un artist trebuie să-l parcurgă pentru a putea atinge treapta deplinei satisfacții.

Totuși, așa cum este concepută diacronic, firește cu inerente reduții și absente lesne de înțeles, expoziția ne convinge pe noi, privitori poate mai puțin exigenți cu ceea ce constituie condiția umană a creatorului, că ne aflăm în fața unui caz deosebit, a unei prezente ce caracterizează secolul nostru, traversându-l, mai ales prin seriozitatea talentului și o declarată pasiune pentru universul omului. S-ar putea replica, și nu fără temei, că sculptura ca artă are în centrul preocupărilor ființa umană, imagine ideală a universului redus la o realitate vecină nouă, poate imperfectă dar palpabilă și capabilă să atingă treapta idealului. Dar în cazul maestrului Jalea, și nu numai al său, orice aluzie la dimensiunile heteroumane ale universului, orice referire la un spațiu spiritual sau material receptacular se conturează și se cristalizează ca o afirmație făcută din perspectiva unică și totalizatoare a prezentei omului. Simbolul, adeseori evadând în zona formelor abstracte sau a celor nonfigurative, în intenția unei evanescențe polisemantice, rămâne în sculptura lui Ion Jalea în lumea, existenței umane, toate trăirile, ideile, sentimentele găsindu-și corespondentul expresiv în fizionomia și gestul omului. Fidel acestei axe ideatice și idealurilor unui umanism autentic, militant, artistul își conturează paralel și propriul crez, respectându-l de-a lungul creației sale într-un mod ce i-a asigurat nu numai conturul personalității ci și acea neclintită încredere în resursele omului și ale artei închinată lui.

Există în această pasiune pentru lumea omului și în respectul pentru realitate și consistența forme: concrete o foarte originală dimensiune românească, recunoscutibilă în creația tuturor artiștilor autentici de la noi, fie aceștia populari sau culti. Ne convinge de aceasta atât continutul prodigioasei opere desfășurate cu discretă tenacitate, cât și starea de existență concretă, ceea ce numim formă,

desi ea este ceva mai mult decît materie conotată în imagine artistică. Lecția marii sculpturi europene — cea clasică în primul rînd — nu l-a abătut pe maestrul de astăzi de la propria sa condiție etnică, și ar fi extrem de interesant dacă am urmări cum, acumulînd datele unei culturi generoase și nu totdeauna lipsită de confruntări, așa cum se configura ea în secolul nostru, artistul rămîne el însuși în structură, deci al acestui spațiu. Desigur, în această tenace căutare a propriei personalități a fost ajutat în primul rînd de toți maeștrii săi, fie chîlar și numai spirituali, printre ei numărîndu-se nume ilustre nu numai pentru sculptura românească. Frecventînd atelierele și ambianța Parisului atât de iconoclast de la începutul secolului XX, Ion Jalea și-a urmat cu asiduitate propria vocație umană, nîcîndum ostil față de experiențele adeseori spectaculoase, dar selectînd totul cu aceea logică firească, străină de ostentatie sau snobism. Astfel, rămînd fidel universului uman, artistul rămîne fidel și gîndirii clasice, chîlar dacă în prelucrările sale se incorporează organic elemente de fluiditate impresionistă, adeseori aduse la pragul sugestiei abstracte, dar și accente ex-

presioniste menite să accentueze sensul fizionomic al umane.

Implicat ca artist și om în problematica epocii, Ion Jalea își organizează preocupările, adeseori declarat, pe mari cicluri, în interiorul cărora fiecare piesă răspunde unei alte întrebări născute din dialectica firească a creației cu finalitate complexă. Experiența istoriei trăite îl tensionează între reprezentări de un realism sintetic, adeseori narative și pline de sensuri întotdeauna, și mari simboluri perene încorporate în prezente exemplare. Aceasta este și distanța conceptuală ce separă **Soldat**, **Cal căzută**, **Prășitoare**, **La plug**, dintr-o primă etapă, de monumentalitatea austeră și elocventă ce caracterizează celebrul **Areas odihnind**, **Centaurul** sau cele două alegorii intitulate **Victorie**, **trup în mers** și **Victorie**, căutarea în antic. Oprindu-ne asupra acestor ultime trei piese, vom descoperi, dincolo de lecția unui Rodin interpretat, aceea logică proprie, polarizată în jurul unei gîndiri constructiviste ce vede realitatea din unghiul maselor primordiale, generatoare de monumentalitate și adevăr fundamental. Modelul utilizat vizează în primul rînd un dialog eficient cu spațiul, în fond marea și permanentă problemă a sculptorului.

turii ca artă, apoi jocul activ al umbrei și luminii pe suprafața lucrării, adeseori de o picturalitate ce amplifică expresivitatea inițială. Și iată, printre piesele recente, multe studii pentru monumentele dedicate marilor personalități sau evenimentelor ce marchează istoria noastră, descoperim aceleași preocupări de acordare a ideilor, temelor, subiectelor, cu maniera de tratare, cu stilul, astfel încît, peste timpul unei jumătăți de secol, lucrările amintite se întîlnesc pe un alt plan cu **Avînt**, **Cap de fată**, **Poet** și **Muză**, **Decebal**.

Ajunși aici va trebui să ne oprim asupra a ceea ce ni se pare a sintetiza deplin personalitatea și sensul creației maestrului Jalea: calitatea epică a reprezentărilor sale legendare, prin care el structurează o mitologie românească născută din istorie și dedicată ei. Sculptor al monumentalului, artistul reprezintă un reper esențial într-o posibilă istorie a sculpturii românești de agoră, avînd vocația spațiului public și o instinctivă acuitate în alegerea soluțiilor elocvente și accesibile. Alături de monumente realizate singur sau în colaborare, majoritatea răspîndite în localități cu rezonanță unică pentru noi, în expoziție sînt prezente machete sau reduții ale unor jaloane semnificative, începînd cu acel **Împărat și proleat**, de un ton revoluționar patetic, trecînd prin variantele la **Decebal** și încheind cu relieful intitulat **Întemeierea Țării Românești**. Trebuie să vedem în acestea toate nu numai condiția de artist-cetățean a maestrului Jalea, ci și o dimensiune a sculpturii, a artei noastre în general, ridicată astăzi la valoarea sa reală prin solicitarea socială și adeziunea publicului.

Nu putem încheia o prea succintă trecere în revistă a ceea ce reprezintă expoziția de la „Dalles” pentru arta noastră, prin ceea ce aduce ea din unghiul preocupărilor unui spirit clasic autohton, fără a pomeni extraordinara calitate a desenei expuse, mici piese cu valoare autonomă, picturale adeseori, mărturisind influența marelui desenator și profesor, **Gabriel Popescu**. Și, privind cîteva studii, atât de deosebite de ceea ce numim „desen de sculptor”, sumă de axe și conture viguroase, ne place să ne gîndim la posibilul pictor Ion Jalea, complement de excepție al sculptorului pe care îl cunoaștem.

La cei 90 de ani ai săi, cu egală modestie și generozitate, mereu atent la pulsul vieții, maestrul Ion Jalea este patriarhul artei noastre, dar și părintele spiritual al generațiilor ce vîd în el un exemplu. Și, fără a fi „profesor” în sensul pedagogic strict, el îndrumă pașii celor tineri, în care, așa cum declara cu bucurie, vede viitorul artei noastre, atât de bogate în talente. Iar printre ele, sculptorul Ion Jalea ocupă locul ce se cuvine doar mesterilor creatori.

Virgil Mocanu



ION JALEA : Avînt

Muzică

Teatrul american de balet

BALLET THEATRE, una dintre marile trupe americane de balet, a avut, în cei aproape patruzeci de ani de existență, un rol deosebit în dezvoltarea dansului american. Aici s-au format foarte mulți dansatori, toți marii coregrafi și dansatori contemporani au creat pentru această companie de balet, ea lansînd, la rîndul ei, dansatori și coregrafi ca Alicia Alonso, Robert Joffrey, John Kriza, Agnes de Milles, Antony Tudor și mulți alții.

Dansatorii trupe, așa cum ne-au dovedit și spectacolele prezentate la București, au o pregătire complexă. Lucrînd sub bagheta mai multor coregrafi de factură clasică, neoclasică sau modernă, au deprins în egală măsură și la același nivel valoric întregul avantaj stilistic al dansului contemporan.

Făcînd legătura cu tradiția secolului al XIX-lea, ca un omagiu adus unuia dintre cei mai mari coregrafi ai celui de-al doilea secol, Marius Petipa, trupa Teatrului american a prezentat o pagină antologică din creația acestuia, **Baladara**, pe muzică de Ludwig Minkus. Dovedind o disciplină clasică riguroasă și puritate stilistică, variațiile soliștilor și ansamblului s-au succedat după tipicul și gustul secolului trecut, punînd în va-

loare claritatea tehnicii interpreților și valoarea decorativă a mișcării dansului clasic, totul în alb și negru.

Printre cele mai interesante lucrări prezentate se numără cele datorate coregrafului Antony Tudor, format în Anglia, în compania Marie Lambert; în Statele Unite va contribui la formarea trupe Teatrului American de Balet, încă de la înființarea acesteia, în 1933. El este și astăzi director asociat al Teatrului.

Vocabularul său neoclasic servește un spirit prin excelență romantic. Subtextele dramatice subtile ale coregrafiilor sale traduc cu multă delicatețe emoția în mișcare. În **Frunzele se ofilesc**, lirismul său s-a împletit admirabil cu cel al muzicii lui Antonin Dvorak, unele pasaje de inspirație folclorică au fost traduse în pași abil stilizați, de aceeași origine. Dansul se desfășura într-o mișcare continuă, trecerile de la o scenă la alta erau firești, mișcările se succedau într-o curgere fără sfîrșit, totul desfășurîndu-se într-un delicat acord de verde și roz. Acest gen de dans, mai dificil, cere ca fiecare mișcare să se definească în spațiu doar pentru o clipă, ca apoi, fără cezură vizibilă, să se transforme în altă mișcare.

Dacă prin Antony Tudor am admirat stilul unui coregraf, ce și-a desfășurat activitatea cu precădere în deceniile patru și cinci ale acestui secol, trupa americană ne-a prilejuit reîntîlnirea și cu un alt coregraf, cunoscut de publicul românesc, a cărui activitate creatoare, începută în deceniul șase, se află în plină desfășurare — Alvin Ailey.

Lucrarea **Riul** (formată din mai multe momente: **Izvorul**, **Meandre**, **Vîltoare**, **Lacul**, **Cascade**, **Virtej**, **Cursul Apei**). Două ore — fiecare dintre aceste momente în fond o metaforă — ne-a povestit despre vîltoarele și meandrele sufletului omenesc, în stilul pasionat a lui Ailey, în care clasicul infuzat de mișcarea folclorului negru s-a desfășurat în compania muzicii lui Duke Ellington.

Teatrul American de Balet ne-a dat astfel ocazia de a face o adevărată incursiune în istoria dansului scenic, de la formula sa academică pînă la cele mai noi tendințe ale coregrafiei contemporane, istorie pusă în pagină de o trupă de un înalt nivel profesional.

Liana Tugeanu



Moment din baletul **Grădina cu liliac**

Hispanistica românească

Meridiane

INTERESUL românilor pentru cultura popoarelor din Peninsula Iberică (înainte de toate, pentru a spaniolilor) datează de un secol. (Am în vedere interesul științific.) Profesorul Ștefan Virgolic de la Universitatea din Iași, jurnalist cunoscut și apreciat la vremea sa, a ținut ani de-a rândul cursuri de literatură spaniolă, pe care, în parte, le-a și publicat, și a făcut traduceri din autorii ei clasici. Între cele două războaie, Facultatea de Litere din București a avut un lectorat de limba și literatura spaniolă, atașat catedrei de Filologie romanică, pe care o deținea marele filolog Ovid Densusianu. Titularul lectoratului a fost un spaniol, Bastera, cunoscut nouă românilor mai ales prin cartea *La obra de Trajano*, produs al activității sale în România și al simpatiei profunde, așa zice interesată în sensul cel mai frumos cu putință, al unei comunități etnice foarte diafane: Traian, întemeietorul Daciei romane, a fost spaniol, născut, adică, în Spania de azi (la Itálica, localitate aflată, pe atunci, la 7—8 km. departe de Sevilla actuală). În 1940 s-a creat, în urma demersurilor hotărâte și entuziaste ale lui N. Iorga, la Universitatea din București, o catedră de Limba și literatura spaniolă, pe care a ocupat-o, grație tot marelui nostru istoric, Al. Popescu Teleaga, cel mai bun hispanist al nostru din momentul acela.

Reforma, din 1948, a învățământului superior n-a prevăzut, indiferent din ce motive, pe care de altfel nu le cunosc, menținerea acestei catedre. În schimb are un merit imens în existența ei, după ce a fost înființată (în 1957), prin faptul că acorda o atenție mare studiului limbii, ca bază a întregii discipline, cu toate ramurile ei. Cultura unui popor, în sensul cel mai larg al termenului, nu poate fi cunoscută temeinic și, mai cu seamă, nu poate fi „trăită” decât prin intermediul limbii, purtătoare și totodată creatoare a culturii.

Primele începuturi au fost grele, din cauză că nu existau oameni calificați, prin studii de specialitate propriu-zisă, în acest domeniu. În schimb, s-au găsit câțiva buni cunoscători, nu numai „practici”, ai limbii spaniole și, mai cu seamă, entuziaști și pasionați pentru produsele ei culturale. Cât despre entuziasmul studenților, se poate spune că el depășea aproape orice limită. Nu prea târziu, catedra a avut colaboratori a căror limbă maternă era spaniola. Iar cu începere din 1961, când ea a dat pri-

ma serie de absolvenți, personalul didactic s-a recrutat, aproape anual, dintre foștii studenți, care alcătuiesc astăzi evasiunanimitatea membrilor ei. Legea dezvoltării firești a lumii și a societății s-a verificat și de astă dată. În 1971 a luat ființă o secție de Limba și literatura portugheză, urmată, acum de curând, de una consacrată limbii și literaturii celei de-a treia naționalități române din Peninsula Iberică: catalana. În felul acesta, catedra a devenit una de hispanistică. (Așa se explică titlul articolului de față.)

ÎN CEI douăzeci de ani scurși din 1957 până astăzi au absolvit cursurile acestei specialități circa 300 de tineri. Toți sau aproape toți lucrează în cadrul pregătirii lor, indiferent de profilul ramurii de activitate pe care și-au ales-o sau care le-a fost indicată prin repartitie guvernamentală. În învățământul superior, afară de cei de la Facultatea de limbi romane din București, din care face parte catedra de Spaniolă, funcționează ca lectori, câte doi, la Universitatea din Iași, la cea din Cluj-Napoca și la Academia de Studii Economice din București și câte unul la Universitatea din Timișoara, la Politehnica bucureșteană și la Academia „Ștefan Gheorghiu”. Nouă absolvenți predau limba spaniolă în învățământul de cultură generală. Patru sînt cercetători la Institutul de lingvistică din București, în cadrul colectivului de Lingvistică romanică, unde se ocupă exclusiv de probleme privind limba spaniolă. Acest colectiv are și doi specialiști în portugheză, precum și unul în catalană. Numeroși, mult mai numeroși decît cei amintiți, sînt absolvenții care lucrează în presă și în edituri. la Radio și la Televiziune, la diverse instituții centrale de stat și la ambasadele tuturor țărilor de limbă spaniolă. Nu trebuie neglijată, dimpotrivă, activitatea publicistică, la nivel înalt, a multora dintre foștii studenți, în numărul cărora intră și o parte din cei cu munca obișnuită în învățămînt, și anume activitatea de traducători. Există multe zeci de opere, mai ales literare, care au fost traduse, cu pricepere și adesea cu talent autentic, din limba spaniolă pe ninsulară și sudamericană. Hispaniștii noștri sînt atrași îndeosebi de literatura de peste ocean, nu numai din cauza noutății, în sens cronologic, a ei, ci și, mai cu seamă, datorită marii ei valori și semnificații social-politice. Nu sînt prea rare nici traduceri din literatura portugheză.

FOARTE importantă este activitatea științifică a multora dintre foștii elevi și colaboratori ai catedrei. O parte însemnată a roadelor ei este produsul muncii lor didactice. Mă refer la manuale: O gramatică descriptivă și o istorie a limbii spaniole, o istorie completă (de la origini pînă astăzi) a literaturii spaniole, antologii de texte, cu introduceri, prezentări și note. La aceasta se adaugă trei gramatici, toate excelente, diferite între ele, ceea ce însumează un avantaj, în ce privește concepția și metoda. Nu trebuie uitate manualele destinate învățămîntului de cultură generală, un dicționar și cîteva „inițieri”, pe cont propriu, pentru amatori să deprindă limba lui Cervantes. Recent a apărut I-ul volum dintr-o Gramatică spaniolă, modernă ca metodă și concepție (consacrată Morfologiei).

Mult mai pretențioase, cum nu-i posibil altfel, sînt tezele de doctorat, cîteva deja publicate, care se ocupă de opera sau de aspecte ale operei lui Asturias, Lorca, Unamuno. Una, susținută în străinătate, dar întocmită de un absolvent bucureștean, studiază un motiv poetic („dorul”) în literaturile română, portugheză și spaniolă. Cîteva teze (despre Galdós și Borges) n-au văzut încă lumina tiparului. Multe altele care se ocupă de Pérez de Ayolas, Asturias, Unamuno, Borges, Márquez, A. Machado, Cervantes și de romanul cuban sînt mai mult ori mai puțin avansate în ce privește redactarea. La fel, una consacrată marelui scriitor portughez Pessoa. Au fost susținute și cîteva teze de lingvistică, dintre care una (consacrată limbii evreilor spanioli din București) a văzut de mult lumina tiparului (la Editura Academiei R.S.R., în colaborare cu celebrul editor olandez Mouton). Cîteva așteaptă împrejurări favorabile pentru a sta la dispoziția publicului. În sfîrșit, două se află în curs de elaborare.

FOARTE numeroase sînt studiile, articolele și recenziile cu conținut istorico-literar, marea lor majoritate, și lingvistice, apărute în reviste de cultură generală și de specialitate, precum și în volumele de „Acte” ale congreselor de hispanistică. O serie se găsește într-o culegere de „Studii”, publicată de Societatea Română de lingvistică romanică. Nu trebuie uitată cartea „Teatrul clasic spaniol” a celui mai vechi membru al catedrei. Strîns legată de acest aspect al activității hispaniștilor noștri este participa-

rea la cele cinci congrese, organizate, din trei în trei ani, de Asociația Internațională de Studii Hispanice, în conducerea căreia România este reprezentată, fără întrerupere, începînd din 1965, cînd a avut loc (la Nijmegen-Olanda) cel de-al doilea Congres. În fine — e un fel de a vorbi — merită o mențiune specială participarea noastră, destul de bogată, la sesiunea Cervantes, ale cărei lucrări s-au desfășurat, acum zece ani, în capitala Republicii Democratice Germane. Ar mai fi totuși de amintit comemorarea, în cadrul catedrei, a lui Cervantes, Rubén Darío, Lope de Vega, Menéndez Pidal, Pablo Neruda, Galdós, A. Machado, Bécquer, Asturias, Miguel Hernández, Pio Baroja ș.a. Au venit, de asemenea, tot la catedră, cu prilejul vizitei lor în țara noastră, ca să țină conferințe sau să stea de vorbă cu membrul ei și cu studenții, personalități ca Nicolás Guillén, Rafael Alberti și María Teresa León, Asturias, Neruda etc. Și hispaniștii români au făcut „vizite” științifice peste granițe, pentru a ține conferințe și, uneori, lecții (un ciclu), de pildă la Málaga (în cadrul cursurilor superioare de vară), în Belgia și Italia, precum și în unele țări din America de Sud.

DIN CELE ce precedă rezultă, sper — și aceasta mi-a fost intenția — că, în cultura noastră actuală, activitatea desfășurată de membrii și foștii membri ai catedrei de Limba și Literatura spaniolă, de cercetătorii Institutului de lingvistică, precum și de un mare număr de foști studenți ai ei, indiferent de locul unde lucrează, ocupă un loc cel puțin onorabil, inferior, în comparație cu cei de la alte discipline filologice, numai în ce privește vîrsta. Douăzeci de ani înseamnă foarte puțin chiar în comparație cu italiana, ca să nu mai vorbim de franceză. De altfel, specialiștii străini apreciază cum se cuvine activitatea noastră, dovadă, între altele, propunerea, pe care n-am putut-o accepta atunci, de a organiza un congres în România. Am rezut nu numai util, ci și necesar s-o prezint, sumar și destul de uscat, într-o revistă de cultură generală, dat fiind interesul și, foarte des, pasiunea multor intelectuali români pentru cultura hispanică în sens larg.

Iorgu Iordan

C. MICHAEL-TITUS

DEDICAȚII

(FRAGMENTE)

ȚĂRII MELE

I
Tu erai a mea
și eu îți aparțineam;
visurile mele se iluminau de surisul tău
sau suferau de neliniște ta.
Dumnezeu vorbea limba ta
și tu vorbeai limba lui Dumnezeu.
Acolo
era soarele tău care limpezea infinitul,
care făcea totul frumos de văzut și bun
de trăit.
A fost mai întii copilăria
și apoi tinerețea
dragostei noastre;
da,
acum știu,
singura dragoste.

Totuși, într-o zi
noi ne-am ridicat unul contra altuia:
Dumnezeu nu mai vorbea limba ta
și tu nu mai vorbeai limba lui Dumnezeu.

Și am pus mai întii zile
între noi,
apoi luni,
pentru a ajunge la ani lungi,
la lustri și decenii,
cu care am pavat drumul irevocabil
care ne separa.

Vagabond mai întii,

m-am transformat în făuritor de drumuri,
de drumuri întortocheate,
fantastice,
care nu trebuiau să ducă niciodată
către tina.
Le-am făcut să treacă peste munți
și peste riuri fără vaduri,
peste mări...
Și pentru a ne separa și mai mult,
am ridicat obstacole
cu primăveri străine
și toamne pe care noi nu le văzusem
niciodată împreună.
Am așezat cimpii
care nu se deschideau spre tine,
am pus flori
al căror parfum ne era necunoscut.
Am pus de asemeni limbi și umanități
pentru ca totul,
să ne separe pentru totdeauna...

Și eu îți purtam doliul:
doliul după munții noștri,
după primăverile și toamnele noastre,
doliul după zăpezile imaculate —
poate că acesta era
doliul unei rochii de mireasă,
cine știe?
Doliul după fericirea
de a te fi știut odată
întreagă și numai a mea.
Purtam doliul după surisul
și g. aiul tău...

Astfel
am măsurat



Desen de IRINA DANA NICOLESCU

timpul gol de ochii tăi,
de surisul tău
și de graiul tău.
Și astfel în mijlocul lustrilor
goi de tine
am construit din ființa mea
temple fără zei și fără zeițe,
dar în care am așezat socluri
pe care le-am păstrat, fără să știu,
pentru tine...

II

Un dig undeva
a crăpat

și talazurile vieții tale
și-au revărsat prea-plinul peste mine,
ca o imensă maree
— sau poate nu —
Drumurile mele întortocheate
și tot ce-am înălțat
între noi
s-a topit la focul tău...
Și m-am întors la noarta ta
și am pus urechea
pentru a-ți asculta veghea
asupra celor ce revin la tine:
vii, cu ochii împietriți de exil,
sau morți, purtați peste nenumărați
kilometri
de Dumnezeu,
după dorința lor cea de pe urmă...

Totul e nou,
totul s-a schimbat,
în afară de veșnicia ta
și de drumul meu spre bătrînețe.
Sînt beat de mîngierea ta:
îți amintești deci de mine
și eu care-ți recunoșteam cu greu
înfățișarea!
Îți sorb răsufllarea
de brad veșnic verde,
a cimpilor grele de piine,
a fruc'elor
care rid,
a nesfîrșitei verdeți,
a iernilor imaculate
ca rochiile mireselor,
răsufllarea ta răspîndită
de grădinile în floare...

Timid, la ușa ta deschisă către viață,
eu nu sosesc decît să spun:
(imi îngădui?)
„Te iubesc, Românie!”

Traducere din limba franceză de
ADELA POPESCU

CICERO și prietenii săi

ISTORIC de seamă al Romei antice, autor al unor lucrări de erudiție privind religia romană ca și politica din timpul cezarilor, Gaston Boissier și-a publicat în 1865 opera sa cea mai valoroasă închinată lui Cicero și prietenilor acestuia. Încă în timpul vieții istoricului (1823-1908) această lucrare a fost de mai multe ori reeditată, ea având de asemenea, în secolul nostru, numeroase ediții. Asemenea unor mari opere istorice ale secolului trecut (**Cultura Renașterii** a lui Burckhardt, **Istoria Romei** de Mommsen etc.) **Cicero și prietenii săi** a lui Gaston Boissier nu și-a pierdut actualitatea. Desigur, unele interpretări ale corespondenței lui Cicero i-au fost contestate istoricului francez. Progresele filologiei, ale istoriei în secolul nostru au determinat unele modificări în perspectiva pe care o avem asupra acelei epoci pe care Boissier a descris-o în această carte. Dar nu e mai puțin adevărat că aproape întreg edificiul pe care l-a construit interpretând textele lui Cicero, ca și alte documente ale vremii sale, rămâne în picioare. Dacă adăugăm la justele analize și a descrierilor farmecul narațiunii, valoarea literară deloc mai prejos decât cea științific-istorică a cărții, aceasta rămâne una din lucrările memorabile dedicate Romei antice.

Cicero și prietenii săi este o lucrare unitară deși e alcătuită din câteva studii monografice distincte. Acestea privesc, pe de o parte, viața publică și particulară a lui Cicero, pe de altă parte, aceea a contemporanilor săi de seamă cu care a avut raporturi strinse (printre altele, epistolare). Nu toți acești contemporani au fost, cum spune titlul lucrării, „prietenii” celui care a scris **De amicitia**. Printre aceștia nu se pot număra decât Atticus și Caelius. Chiar și cu acești amici relațiile lui Cicero au fost destul de echivoce „amicale”. Cu atât mai puțin „prietenii” ai săi au fost Cezar și Octavian (care a determinat chiar moartea lui Cicero, venind la putere). Tot astfel nu se poate vorbi propriu-zis de o prietenie a oratorului cu Brutus.

Metoda ca și instrumentele pe care le folosește istoricul explică alcătuirea cărții sale. Metoda este o analiză comparată a surselor, o exegeză îndeosebi a operelor lui Cicero și, în primul rând, a scrisorilor acestuia. În corespondența sa, marile orator și om politic a vorbit cu mai multă libertate, nestingherit, despre ceea ce se petrecea în jurul său. Epistolarul lui Cicero înfățișează nemișcarea pe Cicero și în același timp — cu mai multă deosebire decât marile lucrări istorice, ale unui Titus Livius de pildă, scrise în timpul Imperiului și sub comandamentele acestuia — ne prezintă spectacolul întregii epoci a descompunerii republicii romane.

Epoca de intensă criză social-politică, morală, spirituală. Desigur, Boissier nu face decât parțial, pentru nevoile studiului său, o analiză a situației sociale a Romei din timpul lui Cicero. Totuși, din analiza crizei, reies factorii în joc, se configurează un tablou de ansamblu al Romei. Ceea ce urmărește istoricul este însă prezentarea unei galerii de figuri reprezentative ale timpului. De aceea, el recurge îndeosebi la instrumentele analizei psihologice. Discipol al moralistilor francezi din secolele XVII-XVIII, el descrie, explică și ia atitudine — sau judecă, în același timp — ca-

zuri particulare, și le ridică la valoarea unor cazuri tipice pentru societatea epocii studiate. Astfel, de pildă, descrierea relațiilor dintre Cicero și Caelius, prezentarea biografiei acestui ciudat aventurier dăruit cu vicii și virtuți diverse, îi oferă istoricului prilejul unei analize a vieții tineretului din proptindada Romei. Prezentarea faptelor este cu atât mai ingenioasă cu cât, urmărind sinuozitățile carierei lui Caelius înțelegem — fără ca excursurile să fie fastidioase, ca digresiunile să slăbească interesul pentru firul principal al narațiunii — o serie de fenomene de interes moral, social sau politic precum: situația femeii după „emanciparea” ei de sub tutela absolută a bărbatilor, descompunerea moralei austere a vechii Rome, raporturile dintre vechile și noile forme de autoritate politică prin apariția triumviratelor etc. Tot așa istorisirea evenimentelor care au marcat raporturile dintre Cicero și Octavian August duce la analiza testamentului politic al viitorului împărat. Astfel, fiecare figură istorică prezentată dobândește valoare unui „caracter” tipic și devine pretextul necesar pentru înfățișarea unor situații în complexul politic sau moral al timpului.

Portretul moral al lui Cicero este, firește, cel mai aprofundat, mai amănunțit. Istoricul își explică eroul, chiar dacă nu-l justifică întotdeauna. Trăsătura esențială a moderației (virtute, viciu?) îl face pe oratorul și omul politic să ezite în fața răului dar și în fața bineului. Deși a trăit în epoca unor excesive pasiuni dezlanțuite în jurul său, Cicero a știut să nu săvârșască acte pe care însuși le reproba și, cu toate compromisurile sale, să-și asume grave răspunderi. Astfel este subtil analizată hotărârea sa, luată în extremis, de a trece de partea lui Pompei când acesta, în mod evident, pierdea partida în fața lui Cezar. Alegerea lui Cicero era justificată prin faptul că, pentru el, cel dintâi reprezenta Republica, pe când cel de-al doilea reprezenta Tirania. Simpatiile artistocratice ale lui Cicero, care nu era de origine nobilă, sînt de asemenea bine puse în lumină, ca și resentimentele sale antiaristocratice. În fond, Cicero ne este prezentat ca apărînd cauza dreptății, a legii așa cum o considera el, pe care o vedea călcată în picioare. Boissier nu-și menajează însă personajul, după cum nu-i menajează nici pe ceilalți „eroi” ai săi (printre care Cezar, Octavian August etc.). Aceștia sînt înfățișați în adevărul dramatic al existenței lor, sau cel puțin în perspectiva nu mai puțin dramatic-vie în care ni-i prezintă corespondența (din fericele păstrate în bună parte) a lui Cicero.

Epoca pe care o zugrăvește cu măiestrie istoricul în cartea sa este prodigios de interesantă. Aventurieri (Caelius, Dolabella), marile capacități (Cezar August, chiar Cicero), femeile îndrăznețe cu multe daruri ale firii, ale spiritului (Clodia), oamenii învățați, sau excelenții financiari, politicieni (Atticus, etc.) abundau în acea vreme, dînd istoriei lui Boissier materialul uman variat și pasionant al unei ficțiuni romanești excepționale.

Cicero și prietenii săi (interesant prefăcut de Antoaneta Tănăsescu) apare în strălucita traducere a eseistului N. Steinhardt.

Nicolae Balotă

Dortmund:

„Zilele culturii românești”



Actrița vest-germană Ines Burckhart în rolul Irinei din piesa **Matca de Marin Sorescu**, pusă în scenă de Dinu Cernescu la Dortmund (muzică, Ștefan Zoror)

CEL puțin trei sute dintre cititorii potențiali ai acestei relatări au cunoscut odată cu mine orașul industrial din Ruhr cu vocație culturală statologic afirmată: Dortmund (640.000 de locuitori, un muzeu de artă modernă, o Universitate, o bibliotecă municipală, mai multe săli de teatru, printre care spectaculosul „Das Grosse Haus”). Cel puțin trei sute de români au fost acolo cu prilejul „Zilelor culturii românești”, desfășurate în acest oraș vest-german în ultima săptămână a lunii iulie. La imaginea pe care și-au format-o a contribuit, desigur, ospitalitatea gazdelor, atenția dată de persoanele și instituțiile angrenate în organizarea acestei ediții a unei manifestări anuale devenite tradiționale. Dar mai ales a contribuit marile public, cel ale cărui aplauze călduroase, entuziaste, au subliniat fiecare dintre performanțele artistilor, și prezenta oamenilor de cultură ce au adus aici mesajul de frumos, de umanitate, prietenie și cooperare al poporului nostru, al României socialiste.

Fiecare al saselea locuitor din Dortmund — aprecia primarul general al orașului, Günter Samtlebe, pe baza datelor înregistrate de serviciile municipalității — a participat la „Zilele culturii românești”. În sălile de spectacol, la concerterile susținute în piețele și parcurile orașului, la cele din vechi biserici distruse de război și acum restaurate, la expoziții, la tradiționalul „Bal al națiunilor”, la conferințele și simpoziioanele științifice consacrate României și relațiilor româno-vest-germane, publicul a asistat cu interes, exprimîndu-și cu căldură satisfacția pentru nivelul manifestărilor.

Biletele erau vindute, la cele mai multe dintre spectacole și concerte, încă înainte de deschiderea oficială a acestor „Auslandskulturtage”. Cîteva dintre cele cincisprezece expoziții de artă și documentare au fost deschise înainte de inaugurarea oficială a „Zilelor culturii românești” și rămîn deschise în continuare în luna iulie, unele chiar și în august.

Auditoriul cel mai vast l-au avut însă spectacolele ansamblurilor folclorice. Greu de pronunțat pentru germani, numele ansamblului din Suceava „Ciprian Porumbescu”, devenise totuși familiar multora dintre mîile, zecile de mii de oameni care asistau (unii dintre ei pentru a doua sau a cincea oară) la reprezentațiile date de artiștii amatori și ale „stelelor” lor principale, Sofia Vicoveanca, Grupul instrumental și vocal condus de Radu Simion a concentrat de asemenea atenția locuitorilor din Dortmund, interesul și aplauzele lor entuziaste. În asemenea împrejurări am auzit multe laude aduse comorilor de artă populară românească, atât de viu păstrate, ferite de efectul „poluant” al stilizărilor. Temperamentul, fantezia, muzicalitatea românilor au fost subliniate în toate cronicile apărute în presa din Dortmund, ca și din celelalte mari orașe ale landului Renanian de Nord Westfalia.

Elementul tradițional, originalitatea autentică au fost, de altfel, mult apreciate și în expozițiile românești, atât în cele de artă populară, cît și în cele de pictură, sculptură, grafică și artă decorativă contemporană. Personalitatea unor artiști care au avut aici expoziții personale — Ioan Gheorghe Vrăneanu (pictură), Nicolae Rosu (sculptură în lemn), Eugenia Buiuc Marinescu (artă decorativă) — exercită o puternică atracție asupra publicului occidental, datorită toamnei acelei apartenențe la o cultură distinctă, de mare și nealterată autenticitate, de certă forță expresivă.

Deosebit de interesantă prin alcătuirea ei a fost, pentru publicul din Dortmund, expoziția de la „Untere Galerie” din edificiul municipalității. Imagini și peisaje în acuarela românească contemporană, care a reunit opere de H. H. Catargi, Catul Bogdan, Lucia Dem, Bălăcescu, Ligia Macovei, Brăduț Covaliu, Traian Brădean, Gh. Vinătoru, Rodica Lazăr, Constantin Băciu, N. Furduiescu, I. Murariu, A. Podoleanu, Ion Gheorghiu, Octav Grigorescu, Iulia Hălăucescu. Unii dintre aceștia erau prezenți și în ceaaltă mare expoziție de grup, deschisă de „Museum am Ostwall”, care a reunit aici, la parterul și la etajul I al Muzeului local de artă modernă, lucrări de sculptură,

pictură și grafică a peste treizeci de artiști din generațiile tinere de creatori plastici din țara noastră.

DE UN SUCCES cert s-au bucurat și expozițiile românești deschise în foaierele unor săli de teatru unde au avut loc spectacole românești. „Tapiserie mică și grafică de carte contemporană” au fost prezentate la „Casa mare”, care a găzduit trei spectacole de balet ale Teatrului de operă și balet din București, iar la „Casa mică”, unde s-a produs Teatrul de păpuși din Braila, au fost prezentate marionete create de artiști români.

Publicul din Dortmund s-a dovedit a fi nu numai curios și prietenos, ci și remarcabil de cultivat și posedînd importanți termeni de comparație în aprecieri. În elogiile aduse baletului românesc, de pildă, toți cei cu care am vorbit, personalități ale vieții publice și culturale, croniciari de spectacol etc. au evocat faptul că au văzut **Lacul lebedelor** și în interpretarea celebră a ansamblului de la Bolșoi Teatr din Moscova, care a fost la Dortmund, în frunte cu Maia Plisețkaia. Aceasta relevă în plus valoarea considerabilă făcută de cronicarii ziarelor „Westdeutsche Allgemeine Zeitung”, „Ruhr Nachrichten” și „Westfälische Rundschau”, ca și de postul de radio și televiziune „Westdeutsche Rundfunk” care privesc la excelența artei baletului românesc. Ileana Iliescu în rolul Odetei-Odile și-a atras multe elogiuri prin dăruirea și măiestria cu care a dansat în această „piatră de incercare a baletului clasic”. Aurora Rotaru în **Carmen** de Bizet-Scedrin, Ion Tuzgaru în același balet (Don Jose), precum și întregul ansamblu de balerine și balerini au lăsat la Dortmund o impresie de neuitat. Cronicile menționează de asemenea calitățile coregrafiei semnate de Oleg Danovski, fără a omite interpretarea muzicală susținută de orchestra Filarmonică locală, care a cîntat avînd la pupitrul pe Cornel Trăilescu.

În plan muzical, același public și același cronicari au pretuit, cu aceeași competență, concerterile susținute de quartetul „Muzica” (Cătălin Ilea, Aurelian Octav Pona, Vladimir Mendelssohn, Marilena Ilea) și de tînărul organist sibian Ernst Heinrich Chrestel, știind să discearnă în interpretarea fiecăruia dintre ei valențele unei arte majore.

Teatrul românesc a fost și el reprezentat prin creații remarcabile, salutate cu aplauze și elogiuri, fie că a fost vorba de reprezentațiile oferite de Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” cu **Leonce și Lena** de Büchner și **Interviu** de Ecaterina Oproiu (traducerea simultană la cască a constituit o adevărată senzație), fie la montarea în Teatrul Studio al „Scenelor municipale” din Dortmund a piesei lui Marin Sorescu, **Matca**, în interpretarea unei echipe de actori locali în frunte cu Ines Burckhardt, actriță de mare forță expresivă și sensibilă. Sensurile profunde ale celor două piese românești au fost sesizate în mare măsură, în ciuda dificultății textelor, și subliniate de critici în cronicile lor. Meritele regiei revenind, respectiv, lui Liviu Ciulei, Cătălinei Buzoianu și lui Dinu Cernescu, au fost remarcate și elogiile la scara contribuției lor hotărîtoare la originalitatea izbutită a spectacolelor. Dintre actorii români, criticii i-au apreciat în mod deosebit pe Ion Caramitru, Irina Petrescu, Virgil Ogășanu, Marin Moraru, în **Leonce și Lena**, și pe Gina Patrichi, Octavian Cotescu, Draga Olteanu-Matei, Tamara Buciuceanu-Botez, Mariana Mihut în **Interviu**.

În sfîrșit, trebuie menționată, măcar în treacăt, și Săptămîna filmului românesc, în cadrul căreia au fost prezentate filme de scurt și lung metraj, printre care: **Dincolo de pod, Cursa, Ștefan cel Mare, Pîtea**.

Asa cum s-a arătat de către oficialități și cum s-a subliniat în cursul unei întîlniri bilaterale la Sediul Societății din Dortmund pentru relațiile cu străinătatea (care ființează de peste trei decenii și are o secțiune pentru România), „Zilele culturii românești la Dortmund” au contribuit la o mai bună cunoaștere reciprocă, alcătuiind un exemplu de dezvoltare fertilă a schimburilor culturale între țările europene, în favoarea înțelegerii, păcii și cooperării pe continentul nostru.

Daniela Roman

■ Mai puțin cunoscută în lume, poezia progresistă sud-africană se distinge printr-un timbru aparte, plin de vigoare și prospețime, determinat de apartenența ei la marile comandamente ale luptei de eliberare a populației. Unele antologii consacrate literaturii africane, cum este cazul Antologiei poeziei negro-africane, apărută la Editura pariziană „Marabaud”, în alcătuirea lui H. Castellet, din care am ales unele din poeziile de față, conțin și selecțiuni din creația poezilor sud-africani, din rindul cărora se disting, printre alții: Dennis Brutus, Richard Rive, Abrahams Peter, Peter Clarck, Mazisi Kunene. Alte poezii au fost culese din revista „Afrique-Asie”.

N. N.

Abrahams Peter

Drumul

Drum pustiu — nu-i nici un nor pe cer,
drum pustiu — un pas timid, stingher,
drum pustiu — așa e-n ochii lumii,
drum pustiu — merg singur, alături
nici unui,
în față umbra, înimi moarte ce umplu
drumul alb din față, ca un templu.
Mă doare, mă chinuie zarea
dar alergând sub soare
împărțind îmbărbătare
învig depărtarea.

Peter Clarck

Tălpile

Tălpile mari, plate, obosite
care-au umblat
prin ierburi uscate
pe-ncinse nisipuri
pe pante stincoase
pe-nguste cărări
pe pulpa pământului arată
sfundindu-se-n noroi
innecându-se-n praf
se odihnesc cu deslătore-n
apă...

James Pitse

Nu-mi vor găsi mormintul

Știu, cind vintul incins va deștepta
zările
cind stelele se vor retrage-n depărtări
nimeni nu-mi va găsi mormintul
printre colinele pământului african
printre crucile somnoroase ale
cimitirelor.
Nu, nimeni nu-mi va găsi mormintul
cât timp răul va domni în țara mea
viața nu împarte victoria cu moartea
moartea dispore cind soarele răsare
ghețarii și pusturiile nu pot intrerupe
drumul meu
bărbăția mi se călește-n luptă
frica înrobitoare nu mă stăpânește.
Cind voi muri, inima mea hienele n-o
vor găsi nicicind
condorii răpitori ochii nu mi-i vor
scoate
și nimeni nu-mi va găsi mormintul
acolo unde condorii plutesc
amenințător
unde tilhăria și crima stăpâne-s peste
tot.
Doar fiul meu, el va găsi mormintul
între întinderile nesfârșite și libere ale
zărilor
unde ne batem azi în crincene lupte
pentru libertatea țării noastre.

Richard Rive

Acolo unde se sfirșește curcubeul

Acolo unde se sfirșește curcubeul
se-ntinde o țară de poveste
unde nimănui nu-i este interzis
să-ngine cintul care-i place.
Haide să cîntăm împreună,
omule alb cu mine, omul de culoare,
și dacă la-nceput va răsuna cam trist
cintecul nostru, nu te mira.
Nu sint melodii albe
nici negre melodii nu sint
doar muzica există, frate!
Vino să cîntăm un cîntec împreună
acolo unde se sfirșește curcubeul...

Lirică progresistă din Republica Sud-Africană



Mazisi Kunene

Gînduri pe timp de furtună

Îngindurat își fumează
trabucul un gigant nevăzut.
Fumează norii...
Plutesc, plutesc, plutesc
milioane de chipuri involburate
departe la orizont
apoi aproape, mai aproape...
Și se ciocnesc cu-nverșunare
legindu-se-ntr-un nod
incercînd să acopere soarele
apoi se deslănțuie brusc furtuna
curg norii, torent alburii,
și forța lor blestemată
se prefăce-ntr-o deasă verdeață
ce-acoperă pământul...
...Da, nouă nu ne este dat să știm
de va fi sfîrșitul lumii...
Mîine, — spunem noi —
va veni mîine...
In involburajii
nori de furtună
strălucesc
contururile neclare
ale cuiva cunoscut...
Nu cumva e vorba
de chiar umbrele noastre?
Îngindurat își fumează
peste abisuri fără fund
trabucul lui
TIMPUL

Există un loc

Există un loc unde noi
ne putem permite să visăm,
sus, sus, sus în munți
atît de sus că focul ce-l aprindem
este mai sus ca soarele amiezii,
de-acolo sus, de pe-nălțime
mă cheamă să fac un pas uriaș
să-mi continui drumul
alături de vulturul
cu aripi larg deschise...
Iată-l
alunecă fulgerător
peste malcome cărări de munte.
Poate cîndva
va veni aici nepotul nepoților noștri,
va ațipi lingă foc
iar cînd se va trezi
va spune:
i-am văzut în vis pe bunii mei
căutînd lumina...

Dennis Brutus

Africanul ucis

Noi nu avem eroi nici răsunătoare
victorii
noi doar victime cu miile avem
care cunosc sclavia ce-i, durerea
plăgi îngrozitoare ce-i macină pe toți.
Nu avem bătlîii nici crincene lupte
cîștigate
inscrise în groase volume de istorii
avem numai memoria celor uciși
a celor îngropați azi sub tăcere
însă la ceasul cînd va răsuna marea
apel
pe cei căzuți în lupta inegală cu
dușmanul
ii vom găsi, fără nume,
în rîndul eroilor
ce-au înălțat stindardul victoriei!

Deservire

în stil sud-african

(Numai pentru negri)

O fată
cu cel mai obișnuit aspect
cu trăsături inexpressive
cu ochi lascivi
se uită cu dispreț regal
la existența mea mărunță
și cu galeșă neplăcere
își exprimă acordul
să-mi vîndă niscaiva mărci poștale
apoi cu buzele-i ridicate, de hodorog
bătrîn
numără, boțborosînd, bănușii mei.
Niciodată ceaiul ce se servește în
birouri
nu mi-a produs o sete-atît de amară:
mă bațjocorește inscripția din ușă
dar în adăpostul neputinței mele
orele-mi șoptesc: Fii tare!
Mai rabdă un timp!
O, gînduri pline de otravă,
incetați să mai cîntați
tristul vostru endante!

Nu moartea...

Roșul și verdele asfințitului
s-aștern peste mormint, peste trupul
femeii minunate ce nu mai este...
Adia, tovarășă... Pierdere grea,
tu nu ești jertfa Morții,
Speranță ești, călcată în picioare.
Ridicați-vă! Libertatea vă cheamă,
nu moartea e groaznică
ci scutul țiraniei.
Mai bine-i luptînd în bătlîii să cazi
decît să suporti jugul străin după
grumaz.

Kosmo Peters

Cîntecele pe care le cîntăm

Ne cîntăm fiii care-au pierit în lupte
care-au căzut în bătlîii riscîndu-și viața
prin ploile de plumbi
cu singele-nchegat la temple.
Noi cîntăm viața ce-o poartă femeile în
pîntec
cîntec despre mlădițele care dau rod
în primăvară
cîntec despre florile ce le-am udat cu
singe
cîntec despre eroii ce se înalță din
praf și întuneric.

În românește de
NICOLAE NICOARĂ

CESARE PAVESE

„Scrisorile“ unui poet

● SELECTATE și traduse de Constantin Ionică — Edit. Univers 1976 — din volumele ce cuprind anii 1924—1950. Scrisorile lui Cesare Pavese sînt adresate unui mare număr de persoane (rude, prieteni, prietene, profesori, scriitori, editori) înțelesul lor căzînd pe materialul confesiv și — dintre cele mai interesante — pe unul de valoroasă și originală critică literară. La aceasta îl obliga profesiunea de redactor al unor reviste și al editurii (Einaudi) în care a lucrat ani de zile, sau comentariile lecturilor, foarte serioase și variate, și traducerea din limba engleză și americană pe care le cunoștea temeinic.

Ca pentru orice suflet agitat și chinuit, corespondența este o ocazie a confesiunii, o formă de jurnal intim, preocupat de lumea lui, de „veșnicile (lui) tînguiri” cum singur Pavese recunoaște, calificîndu-se paroxistic de „egoist”, „meschin”, „abject”, „dezechilibrat” și gîndindu-se să și curme singur zilele. Sînt însă anii marii crize adolescentine, străbătută și de „suferința poetică”.

„Istovit, dezamăgit, disperat că nu reușesc nicicînd să trezesc în sufletul oamenilor flacăra pasiunii cu o artă numai a mea...”

Matur, va spune aforistic că: „literatura este o apărare împotriva ofenselor vieții” („Meseria de a trăi”) și va dezbate în multe din scrisori ideea artei născută și condiționată de suferință, de un „su-flet [...] (care) s-a zvîrcolit [...] s-a chinuit și [...] a singurat”.

Din multe scrisori rezultă că ducea o uriașă muncă literară în bună parte închinată traducerii și propagării literaturii americane moderne considerată „fertilă și plină de savoare” (Sinclair Lewis, Sherwood Anderson, Lee Masters, Faulkner), ca și celei din secolul trecut (Walt Whitman, Mark Twain, Hawthorne). De asemenea, a studiat profund pe Shakespeare și a învățat elina pentru a-i citi pe clasicii antici în original.

În 1935, pe cînd era profesor la un liceu din Torino și director al revistei *La Cultura*, este arestat, împreună cu alți intelectuali aparținînd mișcării antifasciste și apoi condamnat la domiciliu forțat într-un sat, ca „periculos pentru ordinea națională”.

Din perioada libertății redobîndite, atrage atenția răspunsul la scrisoarea unui scriitor care i-a analizat primul volum de versuri (*Lavorare stanca*) și care sublinia „dezordinea morală” și „complace-rea senzuală” a personajelor cărții. Replica constituie mai mult decît o apărare a autorului, sint expunerea crezului său artistic axat pe o anumită concepție despre viață și pe un anumit timbru moral:

„Ideea poeziilor mele [...] era aceasta: să reprezint o lume [...] o lume de tineri ce trăiesc mulțumiți și uimiți de realitatea ce-l inconjoară, ce se mișcă printre oameni cu nepăsare matinală [...] carora le plac gesturile simple, situațiile limpezi, odihna după trudă, truda după odihnă”. Tineretul în care Pavese crede este unul viguros, optimist, atașat de viață, cu toate unele „împuri abjecte” aduse în scenă, pentru care e acuzat de „perversiune”.

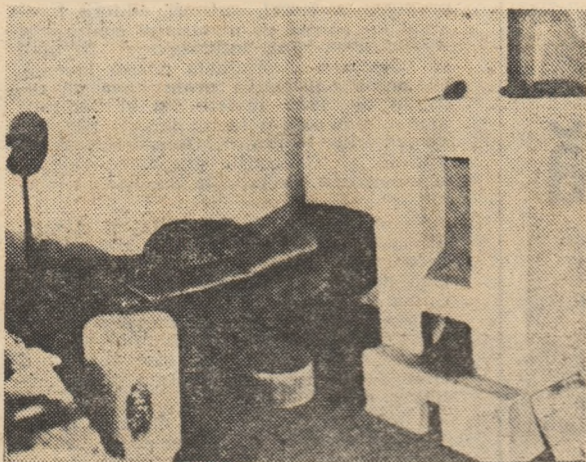
În anii de după eliberare, Pavese duce o muncă febrilă, preocupat de noile condiții și cerințe ale producției literare, ale revistelor și editurilor. Dezbinările erau mari pe aceste terenuri și edificarea unei noi culturi nu putea fi concepută, cum spune autorul *Scrisorilor*, fără a-i „determina pe intelectuali și proletari să conviețuiască fără suspiciuni și repulsii”, fără a trezi în păturile intelectuale „gustul de a se amesteca în mulțimea muncitorească”.

Acuzat de xenofilie în activitatea sa literară și editorială, Pavese își precizează și justifică atitudinea: „Noi astăzi (anul 1949 n.n.) în Italia sîntem provinciali; toate concepțiile care stau la baza vieții noastre politice, științifice, filosofice, etc. sînt de origine străină [...] nu avem altceva de făcut decît să studiem bine aceste domenii și să le înțelegem critic [...] Cultura italiană astăzi nu există: există o cultură europeană, dacă nu mondială, și putem avea un cuvînt de spus numai dacă am digerat ceea ce are mai de seamă contemporaneitatea”. În materie de poezie, constată că cea italiană, dar și cea străină sînt în „decădere evidentă”, fiind „concepute în chip individualist”.

În corespondența literară, critica urmărește valoarea ei ca document (psihologic, biografic, social, istoric, politic) și ca efect stilistic. Cea de față e scrisă de un om care a trăit într-o epocă grea pentru poporul italian (fascismul mussolinian, al doilea război mondial, ocupația nazistă, persecuția intelectualilor democrați și comuniști) reflectată și în viața literară și publicistică a țării. Cesare Pavese o evocă prin prisma greutăților, injustițiilor și vicisitudinilor suferite personal sau ale profesiunilor sale: publicistă, editorială, didactică. Epistolele sînt astfel documente autentice, cărora umorul și malicia celui ce le-a scris sau indignarea vibrantă le dă viață și interes literar.

Dată fiind sinceritatea absolută a textului, tonul febril al ideilor și atrocitatea lor luciditate, stilul este de o rară vigoare intelectuală, menținută pentru a strîni un fond de o maladiivă sensibilitate, o inclinație poetică și o natură pasională, totul dominat de tragedia marii solitudini morale care l-a și împins la sinucidere.

Melania Livadă



O casă Brâncuși la Paris

● Într-un sezon artistic estival dintre cele mai bogate și impunătoare din ultimii ani, redeschiderea în acest început de iulie a Atelierului Constantin Brâncuși la Centrul național de artă modernă Georges Pompidou de la Beaubourg este unanim apreciată ca un eveniment. Pe platoul din acel atit de impregnat de istoria Franței cartier Marais, în latura sa nordică, un pavilion special de o simplitate a liniei arhitectonice desăvârșită, contrastând plăcut cu originala, funcțională și mult discutată arhitectură a ansamblului excepțional construit la Beaubourg, adăpostește întreaga casă a geniului pornit de la Hobbita, atelierul în care a locuit, trăit și creat vreme de peste trei decenii în imensa Roussin nr. 11. După o absență de aproape un an, timpul cit a durat montarea operelor. Brâncuși reîntră în peisajul artistic parizian instalat ca a doua oară în viață, în aceleași patru încăperi, cu excepția amplasării interioare, cu o reconstituire minuțioasă a tuturor obiectelor și a uneltelor pe care le-a minuit.

Reconstituită într-un spațiu mai mare cu

70 mp. decit dispunea la Muzeul de artă modernă unde a fost găzduită vreme de 15 ani, casa lui Brâncuși impresionează prin valoarea inestimabilă a zecilor de opere adunate aici, dar și prin legătura intimă cu pământul natal pe care acest interior o măturisește. Desigur, emoția te cuprinde la fiecare pas, întrucât pretutindeni modul de viață tradițional al țaranului român este imediat identificabil. Fără să mai vorbim de autentică modestie pe care întreaga casă o respiră. Una din măsurile luate de Centrul național de artă modernă este de a nu admite o dată un număr mai mare de 15 vizitatori în expoziție. Este o măsură destinată să prezeve în condiții cit mai bune o operă atit de importantă. Perpetuarea, prin atelierul Brâncuși, a geniului artistic românesc în capitala franceză ne duce cu gândul la un alt geniu al spiritualității noastre din acest veac. Tudor Arghezi, care acum 63 de ani spunea că prin creația sculptorului român o nouă dimensiune a pătruns în univers.

Cristian POIȘTEANU

Paris, iulie 1977

Dicționarul biografiilor africane

● A apărut de curind primul din cele 20 de volume ale Dicționarului de biografii africane. Conține 290 de articole redactate de 74 de autori și consacrate personalităților marcante din Etiopia și Ghana: oameni politici, șefi militari și religioși, magistrați, scriitori etc., care au influențat cursul evenimentelor de-a lungul secolului. Comitetul de redactare a lucrării — înscrisă în cadrul Enciclopediei africane — reunește specialiști din 14 țări africane, sub conducerea dr. S. O. Biobaku (Nigeria). Fiecare serie națională de biografii cuprinde o introducere istorică, ilustrații, hărți, un glosar și un index.

Alberto Sordi și istoria Italiei

● Celebrul actor va prezenta la televiziunea italiană servențele cele mai semnificative din filmele care, după părerea lui, au contribuit la crearea popularității sale ca actor și realizator. „Am revăzut 75 din filmele mele turnate între 1950—1970 — a precizat Sordi — gândindu-mă mai ales la tinerii spectatori. Voi extrage o serie de servențe care vor putea constitui tot atâtea „capitole” din istoria Italiei în ultimii 20 de ani”.

„Lacul lebedelor” — 100 de ani

● Teatrul Mare din Moscova va sărbători în curind 100 de ani de la primul spectacol cu baletul Lacul lebedelor de Cealovski. Vor fi organizate trei spectacole omagiale pe scena Palatului Congreselor din Kremlin. Baletul va fi prezentat într-o montare nouă, sub conducerea artistului popularului Iuri Grigorievici. Într-unul din spectacole, partitura dublă a Odetei și Odiliei va fi interpretată de artista popularului a U.R.S.S. Maia Pisekkaia. „Iubesc mult acest balet, a declarat ea. Sint mândră că voi participa la jubileul de aur al acestei perle a teatrului muzical rus. Lacul lebedelor se bucură de o largă recunoaștere și a devenit un bun al culturii universale. A participa la un asemenea spectacol este întotdeauna o sărbătoare”.



„Globul”

● 5000 de pagini totalizează cele 9 volume reprezentând colecția — reprodusă prin rotaprint de Ed. Slatkine, Geneva — a ziarului „Le Globe”, apărut la 15 septembrie 1824, dând până în 1831, după ce a trecut prin „Revoluția din 1830” și prin alte evenimente politice și sociale de anvergură. Dar — din punct de vedere literar — „Le Globe” este ziarul în redacția căruia s-a integrat Sainte-Beuve, deși celebra serie *Causeries du lundi* va fi inaugurată abia în 1849 în coloanele ziarului „Le Constitutionnel”, texte continuate în „Le Moniteur” și acumate apoi în volum în anii 1851—1862. În paginile ziarului „Le Globe” au publicat Benjamin Constant, Victor Hugo (fragmente din celebra lui prefață la *Cromwell*), Stendhal, Chateaubriand...

„Guernica”

● Un document prin care Picasso donează guvernului spaniol opera sa celebră *Guernica*, precum și studiile ce o însoțesc, a fost adăugat la dosarul moștenirii. Acest document datat și semnat chiar de Picasso, la 14 aprilie 1971, este redactat astfel: „Confirm încă o dată că *Guernica* și studiile ce o însoțesc au fost încredințate de mine spre păstrare, încă în 1939, muzeului de artă modernă din New York, acestea fiind destinate guvernului republicii spaniole”. Originalul acestui document se află de asemenea la Muzeul de artă modernă din New York. El precizează protocolul de acord pe care pictorul l-a semnat cu un an înainte, prin care muzeul se angajează să transmită Spaniei tabloul „în ziua în care libertățile publice vor fi restabilite”.

Centenar Hermann Hesse



● La 2 iulie s-au împlinit 100 de ani de la nașterea (în 1877, la Calw, Württemberg) scriitorului german Hermann Hesse. Primul roman, *Peter Camenzind*, îi apare în 1904; peste 10 ani, al doilea mare succes: romanul *Rosshalde*, urmat de *Siddharta*, poem indian. Apoi, *Demian* produce o puternică impresie asupra generației care se întoarce de pe frontul primului război mondial. În 1927, dă romanul *Lup de stepă*, în 1929, volumul de nuvele *Ciclonul*, iar în 1930, romanul *Narcis și Galdamund*. Dar cărțile lui Hesse nu vor mai fi reeditate în Germania nazistă. În Elveția, îl va fi editat, în timpul războiului, romanul *Jocul cu mărgelele de sticlă*, urmat de volumele *Proză timpurie* (1949), *Proză tîrzie* (1951), *Scrieri* (1951), *Două idile* (1952), *Metamorfoza lui Victor* — broșură (1952), *Klein și Wagner* (1958). În 1936, Hesse a fost distins cu premiul Gottfried Keller, în 1946, cu premiul Goethe al municipiului Frankfurt, apoi, în 1950, cu Premiul Nobel pentru literatură, iar în 1955, cu Premiul pentru pace al

librarilor germani. Celebru și peste hotare, Hesse a constituit obiectul unui simpozion la Davos, inițiat de germaniști americani, la Tbilisi, programându-se o dezbatere a exegetilor sovietici. Cu prilejul centenarului, a apărut o ediție jubiliară, în 8 volume (la Ed. Suhrkamp), o ediție în două volume, a scrierilor politice, o alta, în trei volume, a corespondenței, în sfârșit, un album *Pictorul Hermann Hesse*, cuprinzând 48 de acuarele însoțite de comentarii ale poetului, și o „revistă literară Hermann Hesse”, într-un tiraj de 500.000 ex.

Criza librăriilor în Franța

● Un raport al Federației franceze a sindicatelor librărilor constată recent că „în realitate, în întreaga țară, nu există decit 1000—1100 de librării”, că numărul librărilor fiind un stoc variabil și de caracter cultural este inferior cifrei de 300; că vîrsta mijlocie a librărilor este ridicată (tot mai puțini tineri se consacră acestei indeletniciri); că numărul „punctelor de vânzare” descrește, cu fiecare an. Ca atare, F.F.S.L. constată „disproporția sau micșorarea numărului stocurilor de librărie, ceea ce înseamnă o veritabilă dezchilpare culturală a țării”. Federația cere o reglementare a „discontului” practicat pe mari suprafețe (sau în mari magazine universale), dar, totodată, refuză să accepte „prețul impus”,

preferind, acestuia, „prețul net” (adică cel fixat de editor, și care lasă „detaliantului” libertatea de a pune propriul lui preț de vânzare a unei cărți... La rîndul „Asociația pentru prețul unic” observă că „vînzările globale ale marilor majorități a celor circa 200.000 titluri disponibile ale Catalogului librăriei franceze nu atinge 500 ex. pe an” și, ca atare, „vînzarea unui exemplar din aceste titluri cam o dată la 6 luni (cf. mediei statistice) n-are cum acoperi cheltuielile librăriei”. De unde dispariția progresivă a librărilor, incapabile a lupta contra „marilor suprafețe”, care totuși — pretind susținătorii noului sistem — contribuie cit de cit la „dezvoltarea lecturii”. Problema — despre care s-a sesizat insusii președintele Republicii — e în plină dezbatere...

Delphi — un centru cultural european

● În intenția de a „contribui la dezvoltarea elementelor culturale comune care unesc popoarele Europei în cadrul Cartei Consiliului European”, la Delphi va fi creat, din inițiativa primului ministru grec, Constantin Caramanlis, un Centru cultural european. Un proiect de lege, în acest sens, a fost depus în fața parlamentului, de către ministrul grec al culturii. Potrivit proiectului, primele clădiri a acestui centru, care a fost deja con-

struită, pe o suprafață de 20 ha, i se vor adăuga construcții pe o întindere de 80.000 m.p., cuprinzînd locuințele, bibliotecă, sălile de conferință, de expoziții și de spectacole.

Centrul va fi condus de un consiliu de administrație compus din nouă membri, avînd mandat pentru trei ani. Președintele acestui consiliu, precum și ceilalți membri vor fi desemnați de ministrul grec al culturii.



Premiera operei „Napoli, orașul milionarilor”

● Festivalul de la Spoleto, aflat la cea de-a XX-a ediție, a fost deschis la 22 iunie cu premiera operei *Napoli, orașul milionarilor*. Libretul și regia: Eduardo De Filippo. Muzica: Nina

Rota. Spectacolul, care s-a bucurat de un deosebit succes, a fost transmis direct de posturile Televiziunii italiene. În fotografie: regizorul, alături de dirijorul Bruno Bartoletti, la ultima repetiție

AM CITIT DESPRE...

Un scriitor neluat în seamă

D OI oameni de litere și de gust schimbau impresii elogioase despre filmul *Leul în iarnă* (prezentat săptămîna trecută la Tekecinemateca), regretînd că nu își pot înnoi și prelungi plăcerea prin lectura admirabilului scenariu, pentru a savura pe îndelete dialogul lui atit de scilpitor și de plin de miez. Este foarte mult pentru un film cu subiectul plasat într-o epocă (și o problematică) pe care ne-am obișnuit să le privim în oglinda fermecată a operei shakespearice. Cine o fi, se întrebau cei doi, William Goldman, autorul textului pe baza căruia a fost făcut acest film? Cine să fie? Un scenarist de talent. A scris, între altele, povestea aceea plină de culoare după care s-a turnat filmul *Butch Cassidy și Sundance Kid*. Atit despre filmografia lui.

William Goldman este și autor de romane. După romanele lui se fac — e firesc — filme. Iată-ne, deci, ajunși de unde am pornit. Am citit — după ce revăzusem la televizor *Leul în iarnă* — unul dintre aceste romane: *Maratonistul*. Categoria din care face parte ocupă în ierarhia literară unul dintre locurile cele mai modeste: e un roman de aventuri, un „thriller”, cum spun americanii, adică o carte care, în principiu, nu are altă pretenție decit să te țină cu sufletul la gură. Îndeplinindu-și cu prisosință această obligație, romanul își permite, în plus, luxul de a fi bine scris. Cu vervă. Cu inteligență. Cu pătrundere psihologică. Mediul universitar, lumea sportivă, fauna „copiilor străzii” sînt deopotrivă de credibile, de vii, autorul folosînd cu aceeași naturalețe limbajul savanților, jargonul „durilor” spionajului și contraspionajului, terminologia și întorsăturile de frază ale tuturor straturilor sociale prin care îl poartă galopanta lui narațiune. Dar dacă toate acestea sînt de un profesionalism de la sine înțeles la un scenarist valoros, dacă plasarea aluziilor filosofice, literare, istorice, vîdește o cultură solidă și o remarcabilă mobilitate spirituală, iar monologul interior al eroului principal, oferind pe fiecare pagină mîstre de ironie subtilă, îl plasează pe William Gold-

man printre bunii umoriști moderni, tema cărții este de o gravitate și de o importanță pe care cititorul nu le așteaptă de obicei de la genul ei, ostentativ ușurel: „maratonistul” Thomas Babington Levy, la fel de amănunțos și în studiile sale de doctorand în istorie și în antrenamentele solitare menite să facă din el „campionul” Americii și al lumii, va descoperi, la capătul unor încercări dureroase, esența comună a nazismului și a mecarthismului, și, totodată, duplicitatea factorilor angajați în mod oficial în combaterea rămășițelor fascismului. Tatăl lui, un mare savant umanist, fusese împins la sinucidere, în 1953, de Joseph McCarthy și de ceilalți „vinători de vrăjitoare”. După 20 de ani, fratele lui mai mare va fi ucis de un criminal nazist din specia lui Mehgele, acuiat în Paraguay. El însuși, pe punctul de a-și pierde viața în lupta cu banda nazistă, va înțelege că în această luptă nu încape compromis și că pînă la victoria deplină asupra forțelor malefice, autodesăvîrșirea individuală nu poate fi privită ca un țel în sine ci ca arma supremă a insului vulnerabil prin însăși superioritatea sa.

Ce loc ocupă William Goldman în literatura americană? Nici unul. I-am căutat numele — știind că nu am cum să-l găsesc — în amplul și atit de documentatul *Dicționar cronologic al literaturii americane* de Dan Grigorescu. Nu figurează, după cum nu figurează în nici una dintre înșiruirile de prozatori americani contemporani incluse în studii critice.

S-au dus anii aceia cînd un Scott Fitzgerald sau chiar un Faulkner plecau la Hollywood pentru a-și câștiga, scriînd scenariu cu mult sub nivelul operei lor, o piine cu care nu se mîndreau. Astăzi, a fi scenarist este o profesiune serioasă, solidă, respectabilă, pe care critica literară nu o include, însă, în clasamentele ei, nu o ia în seamă. Scenariul este privit și acum ca una din componentele complicatei proces artistic-industrial numit cinematografic, nu ca o specie literară de sine stătătoare, el este considerat semifabricat, nu artă. În 90 la sută din cazuri, așa și stau lucrurile.

„Script”-ul filmului *Leul în iarnă*, romanul *Maratonistul* (transformat și el de John Schlesinger într-un film cu Dustin Hoffman și Laurence Olivier) sînt, totuși, literatură. Nu mare literatură, nimeni nu susține asta, dar, oricum, altceva decit subprodusele care au dat nume prost respectivelor genuri, pentru că țelul urmărit de autorii lor a fost eminamente „alimentar”, sau, altfel spus, comercial.

Felicia Ant'p

O altă imagine a lui Mozart

● O veritabilă „epopee Mozart“, durind 4 ore, o constituie filmul **Insemnările unei tinereți** (realizat de Klaus Kirschner), evocând trei intervale din evoluția copilului-minune, cuprinse între anii 1763 și 1778. Fața smeadă, suptă a micului Wolfgang Amadeus Mozart, cu ochi imenși și triști, care răsar mereu de după geamul diligenței, devine simbolul unei copilării fără copilărie. Diligența îl poartă pe genul de șapte ani de la un concert la altul, abia la 12 ani această istovitoare viață de nomad sub semnul celebrității cunoscând un scurt ropas în Italia, unde melancolia face loc exuberanței adolescente. Dar ultima parte a filmului evocă din nou, în culori sumbre, tragismul vieții artistului care, ajuns la 20 de ani, aleargă iarăși de la o curte la alta, de la o audiență la alta, mereu în căutare de noi mecenai. Regizorul pare a se fi lăsat atras de modalitatea reconstituirii biografice, reușind să evoce atmosfera unei epoci dar și condiția precară a artistului obligat să se umilească în fața aristocrației timpului pentru a-și asigura existența.

Iată, însă, că acest film, cu toate eforturile regizorului de a realiza o reconstituire ireproșabilă, este, totuși, contestat, ca lipsindu-i tocmai acel „adevăr al vieții“, acea autenticitate care — singura — conferă și sigiliul veritabilei reușite artistice. Acest reproș vine din partea muzicologului hamburghez Uwe Krae-

mer, care-și propune să demonteze mai ales legenda „lacrigenă“ a unui Mozart exploatat de creditori avari și de o soție cochetă și risipitoare, pentru a sfârși în cele din urmă în groapa comună. În special, ultimii ani ai celebrului compozitor sînt cei puși în discuție. Si Kraemer demonstrează cu documente și cu cifre că haosul financiar de la sfîrșitul vieții lui Mozart era într-adevăr inevitabil, numai că de aceasta „singurul vi-novat“ a fost Mozart însuși. Căci stabilindu-se la Viena, în paradisul compozitorilor, Mozart a ajuns — precum se știe — bogat, chiar foarte bogat, ca virtuoz al pianului el cîștigînd între altele, în jur de 10.000 de guldeni pe an — circa 250.000 mărci din zilele noastre. Bogat și risipitor, însă, în aceeași măsură, marelui artist cade victima unui vast păienjenis de încercări financiare. De ce? Pentru că „Mozart era un pasionat jucător de biliard, dar un prost jucător; juca, însă, pe sume mari, nopți la rînd“ (cum notează contemporanul său Franz Des-touches). De aici și avansarea datoriei făcute pe care, de la un moment dat, n-a mai reușit să le acopere. De aici degringolada și — semn al vremurilor! — dezinteresul, dacă nu chiar disprețul manifestat în ultimii ani de viață de societatea vieneză pentru genialul compozitor și interpret pe care îl idolatrizase în tinerețe... (Imaginile: A. Dolorescentul W. A. Mozart la clavicin, portret de Thaddaeus Helbling —



1768; copilul-minune o-magind o mină proteo-tare; Mozart, cu puțină vreme înainte de moartea sa — portret de Lange, neterminat.)

ATLAS

TEMĂ DE MEDITAȚIE

ACUM Războienii sînt un sat așezat idilic între coline line, abia perceptibile, cucerit la această oră eminesciană ca de o armată de ingeri de mirosul de tei, un sat de la marginea cărului pămîntul se lasă deodată în jos și se deschide larg într-o perspectivă în care pare a se zări întreaga țară a Moldovei, într-o vale care se numește, atît de pasnic, Valea Albă. Biserica lui Ștefan, navă cu aripi întinse superb de simplită, plutește și ea liniștită de veacuri în această pace aromitoare și fără eșur.

În jurul ei ciresii își duc flacăra dulce în cer, duzii își picură singele negru în iarbă, nucii și merii se apleacă de rod la pămînt și cîmpuri lungi de maci adormitori clipesc din petalele violete și-si cresc semintele fermecate visînd somnifere și cozonaci.

Nimic nu face savante trimeri în istorie, nimic nu trezește amintiri seculare și nici un detaliu nu sugerează tragedii. Și totuși, pe aceste bucolice plaiuri s-a desfășurat una dintre cele mai singeroase bătălii ale istoriei Moldovei, iar această firească biserică se deosebeste de toate celelalte prin aceea că nu a fost înălțată spre amintirea unei victorii, ci spre neuitarea unei înfrîngerii. Nu este semnul unei multumiri, ci al unui reproș. „Și cu îngăduirea lui Dumnezeu biruiri fură creștinii de către păgîni, și căzură acolo multe multe de ostași moldoveni. Tot atunci și tătarul lovit-au țara Moldovei din acea latură. Pentru aceea binevoit-a Io Ștefan Voievoda de buna sa bunăvoință și zidi acest templu întru numele Archistratigului Mihail“.

Recente săpături arheologice făcute la restaurarea bisericii i-au descoperit temelia sprijinită pe un metru de osăminte. De la suprafață spre centrul pămîntului, în adîncime, pe toată aria lăcasului, un metru întreg este nu de țărîni, ci de os dureros cîndva și martir, acum numai simbol și întes.

„După ieșirea neprietenilor și vrăjmașilor din țară au strîns Ștefan Vodă trupurile mortilor, movilă din cei morți au făcut, și pe urmă și-au zidit deasupra oaselor o biserică unde trăiește și astăzi întru pomenirea sufletelor“, spune Grigore Ureche fără să se mire de puterea domnitorului care după cea mai mare înfrîngere a domniei sale a fost în stare nu numai să-si pustiască singur țara pentru a o salva de dușmani, dar și să se întoarcă, douăzeci de ani mai tîrziu, la locul dezastrului pentru a-l însemna cu o biserică. Învingător al înfrîngerii sale, convertind catastrofa în semn, puternicul Ștefan trecea astfel în fața istoriei cel mai greu examen — acela de a-si depăși căderile și de a-și să se înalte, sub scutul adevărului, deasupra lor. În biserica de la Războieni, lupta de la Valea Albă nu mai exista demult decît prin forța încăpățînată a lui Ștefan, care o impunea, ca pe o temă de meditație, orgolios, neiertător cu sine și cu ceilalți, istoriei.

Ana Blandiana

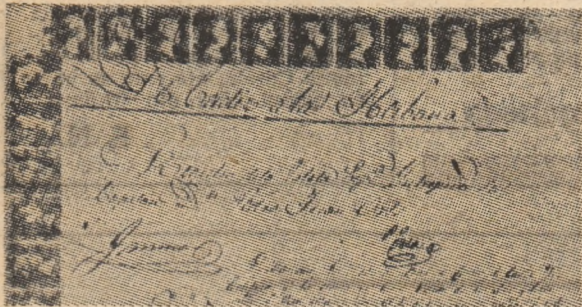
Correspondența lui Ștefan Zweig

● Eva Alberman, descendentă lui Ștefan Zweig, mort în exil, în Argentina, în 1942, a cedat Bibliotecii Universității din New York 3.000 de scrisori și cărți postale adresate scriitorului de un număr de 200 de prieteni, cunoscuți și admiratori. Scrisorile cele mai interesante provin de la Rainer Maria Rilke și Romain Rolland, permițînd cunoașterea mai aprofundată a fenomenului literar din perioada premieră a celui de-al doilea război mondial.

Cea mai reprezentativă expoziție Rubens

● La 28 iunie a.e., s-a deschis la Muzeul regal de arte frumoase de la Anvers, o expoziție omagială prilejuită de împlinirea a 400 de ani de la nașterea lui Rubens. Aceasta este cea mai reprezentativă expoziție Rubens în care sînt expuse 109 tablouri și 63 desene, colecționate cu sprijinul a numeroase muzee și colecționari particulari din Canada, R.F. Germania, R.D. Germania, Danemarca, Franța, Anglia, Olanda, S.U.A. U.R.S.S.

Din filatelia spaniolă



● Acest plic, cel mai valoros exemplar al filateliei spaniole, poartă 17 timbre și este datat 4 ianuarie 1850, la numai patru zile după introdu-

cerea timbrelor postale în Spania. El a fost expus la Madrid cu prilejul celei de al 10-a Expoziții filatelice naționale.

Omagierea lui Prévert

● Recent, sub egida UNESCO, Institutul internațional de teatru a organizat, la Paris, o „Seară închinată lui Prévert“. În memoria poetului care a încetat din viață anul acesta, actori și cîntăreți cunoscuți au recitat poeme și au interpretat melodii avînd ca text versuri ale sale. În final, au fost prezentate fragmente din filme realizate după scenariile poetului.

Eșecul unei familii

● La Staatstheater din Brunswick a fost montată recent piesa lui Franz Xaver Kroetz, **Sterntaler**, care descrie eșecul unei familii care a părăsit R.D. Germania și nu a reușit să se integreze în viața din R.F. Germania. Autorul critică sistemul bazat pe goana după profit. Piesa demonstrează că oamenii de rînd nu au multe șanse în lumea capitalului.

Pasolini omagiat

● Un număr al revistei „Le point de l'Épée“ este consacrat scriitorului Pier Paolo Pasolini. Numărul este realizat de Francis Darbousset, beneficiind de prefața lui Alberto Moravia și fiind ilustrat cu un portret al lui Pasolini semnat de Guttuso. Studii, texte inedite de Pasolini, poeme, o biografie și un **Fragment de autobiografie** întregesc armonios conținutul acestui număr.

Deziluzie...

● Sub titlul **Cinemateca franceză, în căutarea adevărului**, Raymonde Borde și Pierre Cadars deplîng (în „Les Cahiers de la Cinéma“ de Toulouse“, nr. 22) faptul că — deși atît de elogiati, la moartea sa —, Henri Langlois, celebrul colecționar de filme și organizator al Cinematecii franceze, este acum în fața unui întreg proces de spulberare a legendei... Căci, deși avea reputația de a adăposti colecții fabuloase (se vorbea de 50.000 pînă la 80.000 de filme), pare-se, la o cercetare serioasă, că totalul titlurilor, de lung și scurt metraj, atinge doar aproximativ cifra de 15.000... Și-apoi, copile erau înmagazinate în condiții precare, după cum o soartă prea bună n-au avut nici documentele: fotografii, afișe etc. E ceea ce ar da dreptate lui André Malraux care, în 1968, cînd era ministru al Afacerilor Culturale, l-a îndepărtat pe Henri Langlois, — contribuind, astfel, la alimentarea „evenimentelor“ din mai 1968. Numai că situația Cinematecii franceze pare a fi aceea revelată astăzi...

Bienala de la Sao Paulo

● La 1 octombrie se va deschide Bienala de la Sao Paulo, ale cărei teme vor răspunde preocupărilor artistilor contemporani. Selecția franceză cuprinde trei artiști: Michel Barré, care se înscrie pe linia construcției, Bernard Lassus, elev al lui Leger, și Pierre Francastel, cineast care s-a consacrat studiilor plastice asupra peisajului, orașului și grădinilor.

„Am să ies fără arme“

● Autor a peste 25 de romane istorice, printre care celebrul **Cuvîntul și trupul**, scriitorul polonez Teodor Parnicki este prezent în librării cu un nou volum: **Am să ies fără arme**. Noul său roman se inspiră din evenimentele care au precedat, în secolul IV al erei noastre, sfîrșitul imperiului roman.

Cinematograful indian

● CINEMATOGRAFIA indiană ne-a făcut cîntea unei prezentări de 5 filme. Desigur, primul și ultimul aveau să fie cele mai bune. Primul a fost ales pentru reprezentarea de gală. Ultimul, premiat de guvernul indian și (mențiune) de Festivalul de la Moscova, pe lângă alte calități, o avea și pe aceea de a aduce în fața publicului românesc pe un actor preferat, pe Raj Kapoor. Ca și în alte din filmele sale, el e aci mesagerul unui mare poet, scump inimilor indiene: Shailendra, ale cărui cîntece sînt foarte populare în țara lui. Raj Kapoor era așa de îndrăgostit de acest film, încît a lucrat la el fără a încasa o singură rupie. Titlul filmului: **Al treilea jurămint** (regizor B. Bhattacharya).

Partenera sa, Weheeda Rehman, este nu numai o femeie de o înaltă grație și frumusețe, dar și o actriță desăvîrșită, precum și o admirabilă „dansatoare-cîntăreță“. Zic așa, pentru că ea cîntă dansînd, iar dansul său e o gesticulație a ideilor din versurile cîntate. Aceste recitaluri sînt totodată pasionate și malitioase, sentimentale și amuzante. O artă pentru noi, europenii, foarte insolită, dar care ne incită. A fost indiosătoare și profund stimabilă dragostea cu care aceste filme indiene au fost receptate de spectatori din România care trepidau de emoție și de participare la fiecare silabă a filmului. De altfel și tema era interesantă: un cărăuș (Raj Kapoor) duce în căruța sa cu boi pe o călătoare, o artistă de la un teatru din orasul apropiat. Între ei se naște o dragoste pe cit de mare pe atît de irealizabilă.

Trebuie să remarcă că în nici unul din cele cinci filme nu avem săruturi. Oamenii se iubesc, oamenii ne arată cum alungă la această iubire, dar refuză cu podoare să se sărute în public.

Filmul prezentat în seara galei se numește **Trenul de Benares** (regie Awtar Krishna Kaul). O curioasă poveste plină de oameni lasi, uneori foarte consecvenți în lăsatăle lor, iar printre ei, o singură ființă stimabilă, o fată frumoasă, orfană, săracă, dar mîndră în tot ce face, poruncitoare ca o stăpînă cum și este, stăpînă absolută pe viața și hotărîrile ei. La ea frumusețe fizică și tot actoricesc nuanțat, o incităre cu totul nouă, căci si frumusețea și arta ei nu seamănă deloc cu ce obișnuiesc europenii și americanii să vadă. O tristă poveste, unde oamenii se



Secvență din filmul **Al treilea jurămint**

lasă robii unor prejudecăți care ar putea fi totuși înfruntate. Dovadă cum le înfruntă chiar eroina de care vorbeam (Raakhee).

A fost o mare plăcere să o reîntîlnim pe această admirabilă actriță și în filmul **Devotament** (poveste care nouă ne pare cam convențională, cam „carte-de-citire“, dar care în India este probabil foarte verosimilă). Urmărim viața unei fete brave și tandre, care își sacrifică tineretea și care renunță la un amor împărțit, pentru a se devota celor trei frați ai ei, cărora le este o adevărată mamă. Adică nu tocmai adevărată, căci pînă la urmă acești protejați o resping și preferă libertatea. Am zis „pînă la urmă“? Nu tocmai. Căci la urmă de tot, printr-un imens happy-end, toate se dreg și o fericire tirzie, dar generală, va mulțumi pe spectatori.

De asemenea curios e și filmul **O mireasă prea tîrziu**. De vreo 14 ani, iar gînerul tot cam așa. Se cunună. Ni-s arătați infoliti în haine suprapuse, mai ceva ca la Polul Nord și fără nici cea mai mică tentativă de atingere corporală.

În ansamblu, aceste filme, poate cam lungi pentru obișnuințele noastre, sînt pline de grație și frumusețe vizuală, iar uneori, ca filmul cu Raj Kapoor, de o reală originalitate.

D. I. S.

PREZINTE ROMÂNEȘTI

R.D. Germană

● „Ars Rediviva“ — orchestra de muzică veche a Radioteleviziunii, ansamblu cunoscut în mari centre artistice ale lumii, a demonstrat valorile artei compunistice și interpretative românești într-un turneu de concert în R.D. Germană. În sala celebrului Muzeu de istorie din Berlin, la Potsdam (în istoricul teatru de la Sans Souci), în sala castelului de la Burgk, în sfîrșit, la Klein Machow, — ansamblul

condus de Ludovic Baci la făcut din nou dovada notorietății sale. Programele (soliști: soprana Georgeta Stoleru și oboistul Mihai Elena), au gravitat în jurul creației românești.

R.F. Germania

● Compozitorul și muzicologul Vasile Donose, redactor-șef la Radioteleviziunea Română, a susținut, în R.F. Germania, la Institutul Euritmeum

din Stuttgart, la invitația Societății culturale a orașului, o conferință pe tema **Muzica românească în contextul culturii universale**.

Franța

● La Festivalul Internațional al Cărții de la Nisa, scriitoarei Elvira Bogdan i s-a decernat „Medalia de Aur“ pentru recent apăruta sa carte în limba franceză: **Le Grand Amour de la Princesse Rouxandra**

CULTURĂ — COMUNICARE

CIND lumea se schimbă astăzi din temelii, pregătind zorile unei umanități viitoare, libere, înfrățite, trăind în colaborare și pace deplină, este firesc ca popoarele să dorească și să inițieze contacte revelatorii, ducând la o adâncită cunoaștere reciprocă. Așa se explică enorma circulație a bunurilor culturale din ultimii ani pe toate meridianele lumii: expoziții de artă chineză, egipteană, islamică la Paris, opere ale Renașterii europene la Tokio, festival de muzică și dans european la București și așa mai departe. Adevărate osmoze se petrec astfel între conștiințele oamenilor de pretutindeni, pregătindu-i pentru o istorie viitoare mai calmă și mai generoasă decât cea de până acum. La acest proces în plină desfășurare, România socialistă ia parte prin tot spiritul politicii sale de promovare a colaborării și păcii în întreaga lume, de respect și prețuire a tot ce înseamnă tezaurul de gândire și creație al oricărui popor.

În acest sens, în această sferă de preocupări se situează și unul din numeroasele schimburi de cultură întreprinse în cursul anului curent, anul celebrării Independenței noastre. După ce în anul trecut România sărbătorise bicentenarul Independenței S.U.A., anul 1977 a oferit unor universități americane prilejul întâlnirii și discutării, între specialiști, a citorva probleme de istorie, limbă și literatură română legate de Centenarul Independenței noastre. Și astfel, o delegație românească alcătuită din acad. C.C. Giurescu, acad. Ștefan Pascu, acad. Emil Condurachi, prof. dr. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, general dr. Ilie Ceausescu, dr. Virgil Cindea și dr. Aurel Ghibuțiu a trecut prin șase universități din S.U.A. într-un lung turneu, de la Atlantic la Pacific, stabilind dialoguri fertile cu toți cei interesați de „fenomenul românesc” în multiplele sale aspecte. Și aceștia au fost destul de numeroși, dacă ținem seamă de numărul locurilor vizitate, și anume Universitatea Columbia și Universitatea de stat din New York, Universitatea din Columbus (Ohio), Universitatea din Portland (Oregon), Universitatea Wayne din Detroit, Universitatea din Seattle (Washington).

DE FAPT, ne-am bucurat încă o dată de ceea ce știam a fi curiozitatea publicului american și a specialiștilor față de istoria și cultura românească, față de originalitatea modului nostru de existență și creație, față de tot ce alcătuiește o puternică și marcată specificitate în concertul mondial al popoarelor. Un lung bilanț de relații atestă interesul acesta prelungit și mult intensificat până în zilele noastre, când apare deosebit de nuanțat și diversificat. Ne dăm seama de notabila largire a paletelor, în sensul de mai sus, privind numai programul ce sintetizează partea centrală a întâlnirii delegației române cu specialiștii americani, care a avut loc la Columbus-Ohio.

Acolo s-a desfășurat, vreme de patru zile, un simpozion-conferință asupra sud-estului european, cu referire specială la Centenarul Independenței românești. O zi întreagă s-au succedat comunicări și discuții pe câteva teme principale ale istoriei noastre, de la natura statului român, implicând aspecte ale unității și continuității, la analiza comparativă a autonomiei celor trei mari provincii românești din trecut, și până la strategia politică și militară a războiului nostru pentru Independență. O ședință specială a fost consacrată monumentului de la Adamclisi și semnificației sale. Istoricii români din delegație și istoricii americani au făcut schimburi de păreri foarte interesante, care au lăsat din varietate unghiuri chestiunilor discutate, profilându-le cu mai mult relief pe fundalul istoriei naționale, ca și pe acela al istoriei europene moderne. Au prezentat comunicări și au luat parte la discuții personalități americane notabile ca E. Garrison Walters, vice-decan, de la Ohio State University, Radu Florescu, de la Boston College, Stephen A. Fischer-Galați, de la Universitatea din Colorado, Frederick Kellogg, de la Universitatea din Arizona, Walter M. Bacon, Jr., de la Universitatea din Nebraska-Omaha, Paul E. Michelson, de la Huntington College, Kemal H. Karpas, de la Universitatea din Wisconsin-Madison, Demetrius Dvoichenko-Markov, de la Monmouth College și alții. La banchetul care a încheiat, festiv, ziua României, guvernatorul adjunct al statului Ohio, domnul Richard F. Celeste, a înmănat fie-



Studenti de la Universitatea din Washington

cărui membru al delegației române cîte o diplomă-document, amintind împrejurările întâlnirii și fixînd în cuvinte calde rolul țării noastre pe scena lumii și valorile pe care ea le reprezintă acum, ca și în viitor. Și domnia-șă considera manifestarea științifică de la Columbus-Ohio ca un prilej excelent de contribuție pozitivă la „climatul înțelegerii internaționale”.

A adăugat cuvinte de bun venit și dr. Arthur Adams, decanul Colegiului de studii umanistice din Universitate, iar profesorul R.V. Burks, de la Wayne University, șeful delegației americane, specialist în problemele războiului din 1877-78, a făcut o prezentare a importanței științifice a simpozionului.

Un bine organizat spectacol de cîntec și dans românesc dat de studenții americani conduși de Rodica și George Botoman a împlinit cu succes un plus necesar de atmosferă.

ÎN CURSUL colocviului de studii sud-est europene, România a avut din nou un loc de seamă, tematica generală cuprinzînd nu numai chestiuni de istorie, dar și de sociologie, folclor, limbă, literatură și artă, menite să circumscrie, în hărți prescurtate, popoarele sud-estului și particularitățile lor. Alți specialiști americani s-au ocupat, împreună cu noi, de evoluția societății românești în diverse etape (prof. Irwin Sanders, de la Universitatea din Boston, prof. Albert Bates Lord, de la Universitatea din Harvard, prof. Ladis Kristof, de la Portland State University), de limba română și aspectele ei (a prezidat secțiunea un distins lingvist ca prof. Augustin Maissen, de la Universitatea din North Carolina). Iar în ceea ce privește literatura și artele, discuțiile teoretice au fost întregite cu ședințe închinete unor artiști români. Poezia lui Tudor Arghezi a răsunat în lectura Mitzei Arghezi și a traducătorului său american, prof. Michael Impey, de la Universitatea din Kentucky. Despre Brâncuși a vorbit, printre alții, binecunoscuta specialistă Florence Hetzler, de la Fordham University, aducînd în expunerea sa, ilustrată de filme și diapozitive, prospețimea și căldura unor intuiții profunde. La Detroit, de asemenea, la Wayne University, unde am fost oaspeții profesorilor William Brazil și Richard Burks de la Departamentul de istorie, ne-am întîlnit cu aceeași deschidere înspre noi, cu aceleași întrebări despre România în trecut și azi, cu aceeași dorință de întărire a colaborării între universități și foruri academice, cum spunea viceprezidentul universității după deschiderea expoziției de carte românească organizată de ambasada română în S.U.A., cu ajutorul domnului Vern Pings, directorul Bibliotecii Universității.

Universitatea din Portland-Oregon, acel oraș al rododendro-nilor și cameliilor, așezat frumos aproape de coasta Pacificului, a organizat altfel întîlnirile consacrate Centenarului Independenței. Una a avut loc, cu participarea profesorilor și studenților, în Universitate, pe probleme de istorie. Alta s-a ținut însă într-un cadru mai puțin obișnuit, dar foarte potrivit cu subiectele de cultură tratate, și anume la Maryhill Museum, cu o așezare pitorească, pe malul riului Columbia. Pe lângă o rară colecție de sculptură rodiniană, muzeul deține emoționante colecții de artă românească populară dintr-o vreme cînd avea strînse relații cu România. Acolo, printre fote, velințe, sumane, ii vechi, furci și oale vechi, am vorbit despre cultura românească de demult și de azi, în fața unui public foarte numeros, foarte divers, plin de interes pentru ceea ce vedea și asculta, doritor să afle mai mult despre acea țară mică din sud-estul Europei, atît de depărtată de coasta de vest a Americii și totuși atît de atrăgătoare prin frumusețea sobră a artelor sale, prin reputația ei de înțelepciune, de cumințenie în tot cursul unei zbuciumate istorii.

Căci oriunde am mers (și ne-am întîlnit și cu tineri, ca la seminarul prof. Ladis Cristof, și cu vîrstnici), am găsit în cale numai prietenie și dorință de cunoaștere și colaborare din partea poporului american. Pentru poporul american, celebrarea Centenarului Independenței românești e la fel de simbolică pentru istoria unei țări mici, prelungită și afirmată azi cu atîta putere pe plan internațional, cu celebrarea propriei sale Independențe.

Zoe Dumitrescu-Bușulenga

Sport

Sărutînd palmieri în comuna Cățelu

● SCĂPATĂ de obsesia a ceea ce trebuia să i se întîmple Rapidului, vara începe să ia înălțimi pe măsura aspirațiilor celor trei echipe intrate-n primul eșalon. Iubesc Giuleștiul cel cufundat în legendă, pe oamenii lui, care, luni, pe o ploaie torențială, roteau cercuri triste în fața porților stadionului de lângă Podul Grant, dar nu voi mai arunca mulțimi de cîte cinci stele în fructiera cu prune opărite a Rapidului. Am investit o mică avere în încercarea de a face zuluflui unui boboc de gîscă, e timpul să mă las păgubaș, pentru că Rapidul nu cunoaște decât dansul în jurul focului stins, dovadă că ținării din balta lui Motroc și-au făcut fagure în obrazul nostru.

Mă aliez cu armata dușmană. Imi vînd sufletul ca pe un pui de cățea, să mi-l facă harcea-parcea și așa mai departe cei ce-au scăpat de pumnalul diviziei B. Oh, dar cînd văd atîția neghiobi lansînd torpile împotriva noastră din baze situate pe fundul unui pahar de apă, mă întorc și zic: rămîn să fac scandal tot pe gardul ăsta; nu-mi pasă că oalele din par sînt găurite, într-o zi tot o să pun lipitori pe deștele ălora care-mi tulbură oțetul.

În iulie, lumea-și drege sufletul cu miere, își freacă stema de fruntea munților și de fața mării și pictează farfurii, aplicînd pe ele fluturii vii, prinși cu șapca în pajistile cu trifoi sălbatic. Bucuria dă-n dunga diamantului la Dinamo-București și la Universitatea Craiova. Tigrii fotbalului românesc dorm în casă cu lebede și visează campanii în Argentina. Cutia cu tăciuni negri, de care aveam parte altădată, o vom lăsa lângă misterioasele finții ale Spaniei.

Un cîntec în primă audiere pentru Dinamo și antrenorul Nunweller; prepeleac în deal la Odobesti căpitanului Cornel Dinu.

O reverență, pe întindere de un sfert de oră, la regina Craiovei și antrenorul Deliu.

Zdrențe și ani de singurătate babei U.T.A. pentru meciul cu Corvinul.

Etern lătrat de ciine în urechile lupilor din toate ungherele diviziei A — vă urează cel care, de o săptămînă încoace, sărută palmieri în comuna Cățelu, aia care se vede cu ochiul liber din Giulești.

F. N.

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU